

Jaarverslag en jaarrekening Gemeente Berkelland

Gemeente Berkelland
Postbus 200
7270 HA Borculo
0545 – 250250
www.gemeenteberkelland.nl
info@gemeenteberkelland.nl
Twitter: Gem_Berkelland

Samenvatting	2
Ontwikkelprogramma Veranderende samenleving, vernieuwd bestuur	4
Ontwikkelprogramma Demografische ontwikkelingen	6
Ontwikkelprogramma Plattelandsontwikkeling	9
Ontwikkelprogramma decentralisaties en transitie (awbz en jeugdzorg)	13
Programmalijn 1.1. Cultuur	18
Programmalijn 1.2. Sport	21
Programmalijn 1.3. Overig doorgaand sociaal beleid	26
Programmalijn 2.1. Werkgelegenheid	27
Programmalijn 2.2. Recreatie & Toerisme	34
Programmalijn 2.3. Overig doorgaand economisch beleid	39
Programmalijn 3.1. Wonen	40
Programmalijn 3.2. Leefomgeving	44
Programmalijn 3.3. Overig doorgaand ruimtelijk beleid	47
Programmalijn 4.1. Integrale veiligheid	49
Programmalijn 4.2. Overig doorgaand bestuurlijk beleid	53
Programmalijn: Overzicht dekkingsmiddelen en onvoorzien	54
Bedrijfsvoering	57
Paragraaf: Grondbeleid	59
Paragraaf: Lokale heffingen	70
Paragraaf: Weerstandsvermogen	73
Paragraaf: Financiering	79
Paragraaf: Verbonden partijen	81
Paragraaf: Onderhoud kapitaalgoederen	84
Paragraaf Interbestuurlijk toezicht	88
Jaarrekening	92
Balans per 31 december (Bedragen X € 1000)	93
Overzicht van Baten en Lasten	95
Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	96
Activa	99
Passiva	106
Niet uit de balans blijvende verplichtingen	110
Toelichting op het Rekeningsresultaat	113
Sisa bijlage	116

Samenvatting

In deze samenvatting gaan we kort in op de financiële gegevens zoals deze ook zijn opgenomen in de jaarrekening 2016.

Resultaat 2016

De jaarrekening 2016 heeft een positief resultaat van € 3.458.260 Dit resultaat is inclusief het resultaat op de grondexploitatie en Voormekaar.

Het resultaat uit de normale bedrijfsvoering is € 3.390.356

Het resultaat van de grondexploitatie is € 67.904

Beleid bij een rekeningresultaat

In maart 2016 heeft uw raad beleid vastgesteld hoe om te gaan met overschotten bij de jaarrekening. Dit beleid hanteert de volgende uitgangspunten:

1. Bij een overschot op de jaarrekening het resultaat bestemmen voor:
 - 1.1. het aanvullen van de algemene reserve tot het weerstandsvermogen gelijk is aan twee
 - 1.2. het aanvullen van de algemene reserve tot de solvabiliteit gelijk is aan 35%
 - 1.3. incidentele beleidsvoornemens (van de raad)
 - 1.4. het aanvullen van de reserve herstructurering tot € 7.000.000 met een maximum 33% van het restant rekeningresultaat
 - 1.5. het aanvullen van de reserve onderhoud wegen tot € 6.000.000 met een maximum van 33% van het rekeningresultaat.
 - 1.6. Het aanvullen van de reserve onderwijshuisvesting tot € 7.000.000 met een maximum van 33% van het rekeningresultaat.
 - 1.7. teruggaaf OZB door middel van een korting op de aanslag in het volgende jaar.

Een negatief rekeningresultaat wordt onttrokken aan de algemene reserve.

Voorstel bestemming resultaat 2016

1. Voor de verdeling van het resultaat volgen we het bovenstaande beleid
 - 1.1. Het aanvullen van de algemene reserve tot het weerstandsvermogen gelijk is aan twee is niet nodig. Het weerstandsvermogen is 5,4
 - 1.2. Het aanvullen van de algemene reserve tot de solvabiliteit gelijk is aan 35% is niet aan de orde. De solvabiliteit is op basis van de huidige gegevens 43%
 - 1.3. incidentele beleidsvoornemens
We stellen voor om
 - 1.3.1. € 184.500 voor het programma Gezond in de stad over te hevelen naar 2017
We krijgen van het Rijk geld voor dit project. Het project moet gezonde gedrag stimuleren en aansluiten bij de leefwereld van de inwoners. Het project is eind 2016 opgestart maar nog niet voltooid dit zal in 2017 zijn beslag moeten krijgen.
 - 1.3.2. € 8.073 voor de subsidieregeling evenementen en kleinschalige activiteiten over te hevelen naar 2017.
In 2016 is er wat geld overgebleven voor deze subsidieregeling. Omdat we wat extra's willen doen voor een aantal evenementen in 2017 willen we dit bedrag overhevelen naar 2017.
 - 1.3.3. € 20.000 voor saneren van B lijst woningen over te hevelen naar 2017
In de voorbereiding voor de sanering van B lijstwoningen is gebleken dat de subsidie van het ministerie waarschijnlijk niet voldoende is om het project te realiseren. BSV gaat er namelijk vanuit dat de verkeersmodellen die nodig zijn voor het aan te leveren akoestisch onderzoek bij de gemeenten al aanwezig zijn. Dit was in Berkelland niet het geval; samen met de ODA en een adviesbureau zijn deze modellen gemaakt, waardoor verwacht wordt dat we €20.000 tekort gaan komen op

- het project. Om het project toch uit te kunnen voeren willen we het overschot van 2016 op het budget verkeer, overhevelen naar 2017.
- 1.3.4. € 38.000 voor beschoeiingen en kademuren overhevelen naar 2017
In 2016 is de vervanging van een kademuur in Borculo ingang gezet. Daarbij is ook de mogelijkheid van een stalen damwand bekeken. Dit leidt tot een langere levensduur. We willen nu het overschot van 2016 op dit budget gebruiken om de stalen damwand in 2017 te realiseren.
 - 1.3.5. € 505.000 voor de coördinatie opvang vluchtelingen en statushouders overhevelen naar 2017
Het integreren van vluchtelingen en statushouders zal de komende tijd een opgave blijken. Om dit goed te laten verlopen hebben we een coördinator aangesteld. Voor de kosten die we maken in verband met de integratie krijgen we van het Rijk extra middelen. In 2016 hebben we al geld ontvangen. De kosten komen echter nog. Om die reden willen we het extra bedrag dat we voor de integratie van vluchtelingen en statushouders hebben overhevelen naar 2017.
 - 1.3.6. € 50.000 voor de implementatie van de omgevingswet overhevelen naar 2017
In de najaarsnota 2016 is budget beschikbaar gesteld voor de implementatie van de omgevingswet. Er zijn in 2016 echter nog geen uitgaven gedaan. De uitgaven worden in 2017 verwacht. Om die reden willen we het restant budget overhevelen naar 2017.
 - 1.3.7. € 235.000 voor ICT projecten
Wij hebben in de i-visie de ambitie uitgesproken om in 2020 snel de innovatie te volgen. Soms ook willen we experimenteren. De ICT organisatie en omgeving moet in 2020 zijn ingericht als een wendbare, modulaire en veerkrachtige organisatie met een hoog aanpassing- en absorptievermogen voor toekomstige 'gebeurtenissen' als maatschappelijke en technologische ontwikkelingen, wetswijzigingen en de verschuiving van gemeentelijke taken. Wijzigingen hebben geen of een beperkte invloed op dienstverleningsniveau en de financiële druk voor burgers. Om dit doel te halen moeten we extra investeren daarom willen we het overschot uit 2016 overhevelen naar 2017.
 - 1.3.8. € 67.906 toevoegen aan de reserve bouwgrondexploitaties.
In de lijn van het bestaande beleid verrekenen we een resultaat op de bouwgrondexploitaties met de daarvoor ingestelde reserve.
- 1.4. het aanvullen van de reserve herstructurering tot € 7.000.000
De reserve herstructurering zit € 1.484.426 onder het plafond. Daarom voegen we dit bedrag toe aan de reserve herstructurering.
 - 1.5. het aanvullen van de reserve onderhoud wegen tot € 6.000.000
De reserve onderhoud wegen zit € 209.646 onder het plafond. Daarom voegen we dit bedrag toe aan de reserve onderhoud wegen.
 - 1.6. Het aanvullen van de reserve onderwijshuisvesting tot € 7.000.000.
Dit is niet aan de orde. De reserve voldoet nog aan de eisen.
 - 1.7. teruggaaf OZB door middel van een korting op de aanslag in het volgende jaar.
Na de voorgestelde bestemmingen blijft er nog € 655.709 over aan resultaat. Dit resultaat geven we terug aan de belastingbetaler door middel van een teruggaaf op de aanslag OZB van 2018.

Ontwikkelprogramma Veranderende samenleving, vernieuwd bestuur

"Inwoners, ondernemers, organisaties en gemeente werken samen aan een blijvend vitaal Berkelland"

Wat heeft de gemeente ervoor gedaan?

Speerpunten

Speerpunten Dienstbaarheid en samenwerking

De gemeentelijke organisatie is in 2016 helemaal ingericht op de samenleving (het gebied) en niet langer op vakinhoud. Zo vormen onze gebiedsteams, dienstverleningsteams omgeving, voormekaartteams en klantcontactteams het hart van onze organisatie en zijn onze activiteiten ingericht op dienstbaarheid aan inwoners, bedrijven en organisaties. Dit meten we door de zelf ontwikkelde participatiemonitor in te zetten, zodat we weten hoe onze rol in de samenleving wordt gewaardeerd. Ook het gemeentelijk bestuur heeft door haar besluitvorming op te knippen in beeld-, oordeels- en besluitvorming (BOB), veel aandacht besteed aan de onderwerpen die spelen in de samenleving. Daarnaast is er bijvoorbeeld een speciaal team voor economische zaken geformeerd, zijn er speciale contactpersonen voor de grote kernen en het buitengebied, is meegewerkt aan het dorpsinitiatief 'Inloophuis Ruurlo', ondersteunen we de 'Pilot Beltrum' en is op vernieuwende wijze het gesprek met de samenleving aangegaan zoals bij het Berkeldalproces en diverse "tentavonden". Voor uitgebreide informatie verwijzen we naar de "Voortgangsrapportage Ontwikkelprogramma Veranderende Samenleving Vernieuwd Bestuur van december 2016.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x €1.000	Realisatie Begrotingsjaar	Raming begroting na wijziging	Raming begroting vóór wijziging
Baten-Lasten			
Lasten	-54	-60	-50
Baten	0	0	0
Saldo	-54	-60	-50
Winstbestemming			
Lasten	0	0	0
Baten	10	10	0
Saldo	10	10	0
Lasten-Baten inclusief winstbestemming			
Lasten	-54	-60	-50
Baten	10	10	0
Saldo	-44	-50	-50

Toelichting

De verhoging van het budget gedurende het jaar heeft te maken met het overhevelen van een gedeelte van het budget van 2015 naar 2016. Dit budget is besteed aan een bijdrage voor het project inloophuis Ruurlo.

Ontwikkelprogramma Demografische ontwikkelingen

“Leefbare en vitale dorpen in Berkelland”

Wat heeft de gemeente ervoor gedaan?

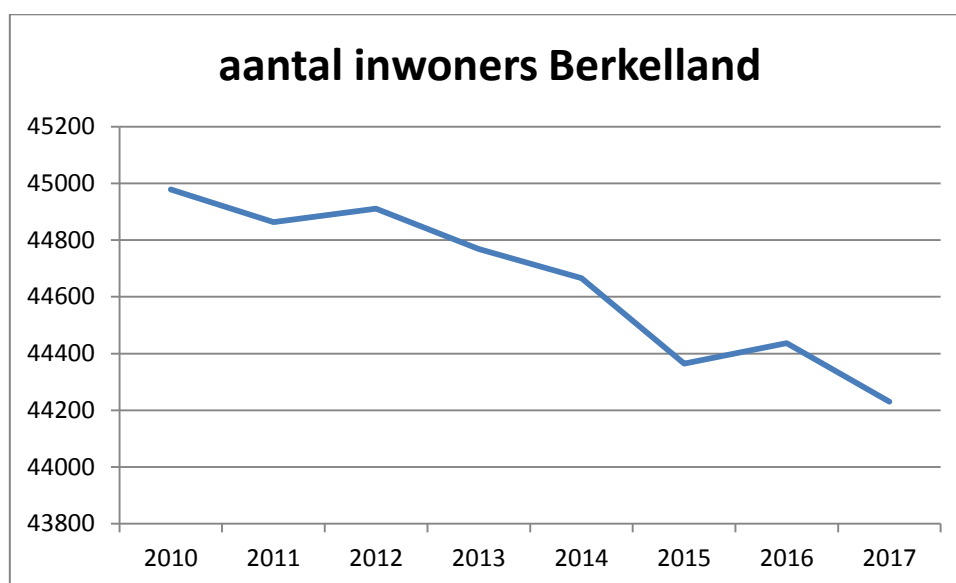
Speerpunt 1

Bewustwording en erkenning

In 2016 is er in juli een kennisconferentie demografische ontwikkelingen gehouden voor de raad en andere belangstellenden. Tijdens de conferentie was onder meer aandacht voor belang van aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt in de toekomst, de mogelijkheden voor zorg in kleine kernen en een aanpak voor waarde behoud onroerend goed.

Ook heeft het college afgelopen jaar alle kleine kernen bezocht, waar de effecten van de demografische ontwikkelingen een vast onderwerp was ter bespreking.

Als het gaat om de laatste cijfers dan zien we dat het aantal inwoners in 2016 is gedaald met 207 inwoners. Dit is waarschijnlijk mede het gevolg van de sluiting van de Leo Campus (opvang minderjarige alleenstaande vluchtelingen). De start van de Leo Campus in 2015 zorgde voor toename van het aantal inwoners in Berkelland. Dit geeft een wat vertekend beeld in het jaar 2016.

Speerpunt 2

Kansen benutten

In 2016 is er hard gewerkt aan een Ontwikkelagenda voor de kernen. Dit als vervolg op de kernenfoto's van 2014. In de Ontwikkelagenda staan de belangrijkste ontwikkelingen, projecten en kansen per kern tot 2025. De volgende stap is samen met inwoners en organisaties de Ontwikkelagenda verder vorm te geven.

In de Pilot Beltrum wordt samen met inwoners gekeken naar de toekomst van het wonen in Beltrum. Voor meer informatie over de pilot zie programmalijn 3.1. Wonen.

In 2016 is er regionaal een start gemaakt met het opstellen van een integrale aanpak leegstand. Dit om de komende jaren op een integrale, gebiedsgerichte manier aan de slag te gaan om uiteindelijk lokaal maatwerk te leveren in het voorkomen en terugdringen van leegstand.

Voor een goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt, ook in de toekomst met steeds minder werkenden, zijn er in 2016 meerdere kansen benut. Waaronder de start van het Onderwijsplein en het Technieklokaal Borculo met het in aanbouw zijnde 'Bekiekcentrum'. Meer informatie over deze projecten is te vinden in het ontwikkelprogramma economie en werkgelegenheid.

De afgelopen drie jaar heeft het regionale project Scholder an Scholder (SaS) door intensieve samenwerking tussen sportverenigingen en (lokale) overheid gezorgd dat veel nieuwe initiatieven zijn ontstaan én dat verbindingen zijn gelegd tussen bestaande projecten. Dit er te zorgen voor een duurzaam vitaal sportlandschap ook in de toekomst met een krimpende bevolking.

Ontwikkelprogramma Plattelandsontwikkeling

“Een vitaal buitengebied in Berkelland”

Wat heeft de gemeente ervoor gedaan?

Speerpunt 1

(Agrarisch) ondernemen is basis voor een vitaal buitengebied

De vermindering van het aantal agrarische bedrijven blijft als trend aanwezig. De prijzen voor melk en varkensvlees staan onder druk, dit is inherent aan de wereldmarkt. We zijn als gemeente bezig geweest om het bewustwordingsproces op gang te krijgen door middel van bijeenkomsten met maatschappelijke partners en bewoners. Een voorbeeld hiervan was de Berkellanddag. Verder participeren we actief in de agrarische collectieven en is er een Taskforce Buitengebied ingesteld. Samen verkennen we de kansen en mogelijkheden voor het behoud van een vitaal buitengebied.

Ten aanzien van het Bestemmingsplan buitengebied zijn de uitgangspunten vastgesteld en is gewerkt aan de Milieueffectrapportage. Het voorontwerp is gepland in het voorjaar van 2017. Ten aanzien van LEADER is getracht om de kavelruil rondom de N18 als project gefinancierd te krijgen. Helaas is gebleken dat de voorwaarden te strikt zijn, zodat geen subsidie is toegekend.

Speerpunt 2

Initiatieven versterken ons prachtige landschap

We hebben met drie dorpsorganisaties een vervolg gegeven aan het project "Levend Landschap" om eigenaarschap, educatie en burgerbetrokkenheid in het buitengebied verder te ontwikkelen.

In het buitengebied van Berkelland is door eigen inzet van eigenaren en via het Collectief agrarisch natuurbeheer door de Agrarische Natuurvereniging Van Berkel en Slinge voor financiële ondersteuning 115 hectare aan vooral landschapselementen onder de provinciale regeling Landschapsbeheer gebracht. Ook onze gemeentelijke bossen en natuurterreinen (117 hectare) vallen onder deze subsidieregeling.

Er is een akkerranden- en patrijzenproject (7 ha) uitgevoerd samen met partijen in Berkelland. Ook is in 2016 weer geïnvesteerd om de achtergang van de weidevogels in Berkelland te stoppen. De resultaten zijn echter niet goed. Hoofdoorzaak van de achteruitgang is natuurlijk het verlies aan oorspronkelijk leefgebied (net als overal in Nederland). We hebben een pilot voorbereid om "ingebruik genomen" bermen kadastraal weer uit te zetten en in te zaaien met een kruidenmengsel. De agrarische natuurvereniging van Berkel en Slinge is in januari 2017 begonnen dit uit te voeren en de verwachting is dat ze eind februari 2017 klaar zijn. Het gaat om 12 bermen in het buitengebied.

Door middel van de Landschapsregeling, een subsidieregeling van de Provincie Gelderland, realiseren van natuur en landschapsdoelstellingen uit de 11 Markwerkboeken. Er zijn in 2015 en 2016 zijn 21 landschapsprojecten uitgevoerd, een educatietraject met vooral de lagere scholen in Berkelland om natuur- en landschapsbeleving te vergroten. Ook is er een traject gestart vanuit de Landschapsregeling om een klompenpad te realiseren door Stichting Landschapsbeheer Nederland en de dorpen, Noordijk, Geesteren en Gelselaar. We handhaven actief op bescherming van de cultuurhistorische en landschappelijke waarden in het buitengebied. In 2016 is er een lijst opgesteld van 39 groene handhaafzaken. Inmiddels is dit in 2016 gegroeid naar 59 groene handhavingszaken. Op 5 na zijn alle zaken in behandeling. In februari 2017 wordt zoals afgesproken een volledig overzicht ingediend. Op de plankaart van het toekomstige Bestemmingsplan buitengebied zijn 1780 groenelementen opgenomen en bestemd.

Speerpunt 3

Het platteland blijft sociaal vitaal

In 2016 heeft het college een werkbezoek gebracht aan alle dorpsorganisaties. De dorpen ondervinden duidelijk de gevolgen van de demografische ontwikkeling. Binnen meerdere dorpen wordt gekeken hoe men starters in het dorp kan houden en krijgen. Concrete mogelijkheden (o.a. starterswoningen) worden hierbij onderzocht of uitgevoerd (Beltrum). Ook is er met een aantal dorpen contact om de mogelijkheden te onderzoeken voor het uitvoeringsprogramma voor een energieneutraal Berkelland. Hierbij worden op dit moment in navolging van Beltrum de mogelijkheden van zonnepanelen op dorpshuizen en gymzalen onderzocht.

Met de besturen van de dorpsorganisaties is regelmatig contact via de bestuursvergaderingen en projecten. Ze hebben goed contact met de bevolking en draagvlak. De dorpsorganisaties gaan ook steeds meer samenwerken. Wel zoekt men de oplossingen voor het in stand houden van lokale voorzieningen nog vooral binnen het dorp. Er is ieder jaar een gezamenlijk overleg over gemeenschappelijke punten. Daarnaast zijn de kernen Noordijk, Geesteren en Gelselaar bezig met de realisatie van een klompenpad die over het grondgebied van de drie dorpen loopt. In veel dorpen is er een nieuwe website of wordt er aan gewerkt. In verband met de beschikbare vrijwilligers vind er steeds meer samenwerking tussen verenigingen in een dorp plaats. Het aantal beschikbare vrijwilligers neemt af omdat het aantal beschikbare ouderen afneemt (leeftijd) en jongeren vaak al een overvolle agenda hebben. De meeste kernen hebben een actuele dorpsvisie die de basis vormt voor de projecten en activiteiten in het dorp. De dorpsvisies van Haarlo en Noordijk zijn verouderd. Haarlo werkt aan een nieuwe dorpsvisie. Een actuele dorpsvisie is een afspraak in het convenant.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x €1.000	Realisatie Begrotingsjaar	Raming begroting na wijziging	Raming begroting vóór wijziging
Baten-Lasten			
Lasten	-36	-43	-143
Baten	0	0	0
Saldo	-36	-43	-143
Winstbestemming			
Lasten	-11	0	0
Baten	0	225	225
Saldo	-11	225	225
Lasten-Baten inclusief winstbestemming			
Lasten	-47	-43	-143
Baten	0	225	225
Saldo	-47	182	82

Toelichting

De geraamde onttrekking aan de reserve heeft betrekking op een recreatie en toerisme project en is daarom hier niet gerealiseerd. Verder zijn er geen bijzonderheden te melden.

Ontwikkelprogramma decentralisaties en transities (awbz en jeugdzorg)

“Inwoners doen naar vermogen en vanuit hun eigen kracht mee in de samenleving”

Wat heeft de gemeente ervoor gedaan?

Speerpunt 1

Kern/wijk gerichte en integrale aanpak van de drie decentralisaties en transities

In 2016 zijn de Voormekaar teams verder ingericht. Daarbij is vooral gekeken naar de vereiste deskundigheid en de aandachtsvelden waarop de teams zich moeten richten.

De teams geven vorm aan het maatwerk op kernniveau. De keukentafelgesprekken vervullen daarbij een essentiële rol. Onderzoek toont aan dat deze gesprekken gewaardeerd worden. Uit de gehouden cliëntervaringsonderzoeken blijkt ook dat de geleverde individuele ondersteuning helpt: 91,2% kan zich beter redden door de ondersteuning en 89,9% ervaart een betere kwaliteit van leven.

Daar waar mogelijk is aansluiting gezocht bij initiatieven van maatschappelijke partners en inwoners. In 2016 werden een aantal nieuwe initiatieven ondersteund. Zo is er in Borculo een inloop gestart voor en door jonge ouders. Voormekaar (VMK) heeft ondersteuning geboden bij het opstarten. Voor het grootste deel is het nu door vrijwilligers over genomen. Er zijn wandelgroepen per kern, om te ontmoeten en te bewegen. Bij de opstart werden die ook door VMK gefaciliteerd.

Integraal werken krijgt steeds meer vorm als gevolg van gemaakte keuzes.

De keukentafelgesprekken en het kunnen terugvallen op collega's uit de Voormekaar teams dragen bij aan het steeds meer toepassen van de integrale denk- en werkwijze. Binnen de pilot Ondersteuning Thuis wordt samen met de inwoner integraal gekeken naar wat er nodig is en wat de inwoner en zijn/haar omgeving zelf kan. Vervolgens wordt, zo veel mogelijk door één medewerker, integraal door een aanbieder ondersteuning geboden.

Bij de regionale inkoop is een aantal "oude" producten vanuit Jeugd en Wmo geïntegreerd en nieuw in de markt gezet.

Speerpunt 2

Optimaal benutten van de beschikbare middelen in de zorg

In het Berkellandse 'Beleidskader 3D', zoals dat op 28 november 2014 door de gemeenteraad werd vastgesteld werden onder andere de volgende accenten gelegd:

- We gaan in 2015 meteen aan de slag met omvormen. Dat wil zeggen dat sommige van de huidige voorzieningen worden afgebouwd en andere worden omgebouwd tot nieuwe oplossingen.
- De invoering van de drie decentralisaties gaat gepaard met een forse bezuiniging. Ons uitgangspunt is: budget is budget. Er zal dus steeds terdege naar het kostenaspect worden gekeken.
- We maken duidelijke keuzes. Ons uitgangspunt is dat mensen op eigen kracht kunnen deelnemen aan de samenleving. Diegenen die dat niet kunnen bieden we ondersteuning om dit wel te kunnen.

In de praktijk zijn we volop vanuit deze uitgangspunten aan het werk. Optimaal benutten van middelen komt onder meer tot stand doordat we korte lijnen hebben met inwoners en met name in de keukentafelgesprekken samen onderzoeken wat écht nodig is. Daarnaast houden we op meerdere manieren vinger aan de pols, zodat uitgaven ook kunnen worden beëindigd als ze niet meer nodig zijn. Zoals beschreven bij speerpunt 1 zijn we ook bij Ondersteuning Thuis en de regionale inkoop aan het 'omvormen' zodat middelen optimaal worden ingezet. Bij dit alles blijft natuurlijke gelden dat we diegenen die niet op eigen kracht kunnen deelnemen aan de samenleving ondersteuning bieden om dit wel te kunnen.

Een groot aantal specifieke gegevens wordt opgenomen in de twee keer per jaar uitgebrachte voortgangsrapportage in het 3D monitoringsplan.

Zie voor de meeste recente rapportage:

<https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=berkelland&id=100027998>

Speerpunt 2

Alle kinderen groeien gezond en veilig op in hun eigen omgeving

Daar waar in 2015 ten tijde van de transitie van de jeugdhulp de zorgcontinuïteit het belangrijkste speerpunt was, is in 2016 de aanpak van de jeugdhulp door de gemeente verder geprofessionaliseerd. Vanuit de Voormekaar teams wordt niet alleen een integrale intake gehouden bij aangemelde gezinnen, maar voert Voormekaar ook de regie op de ingezette hulp. Ook speelt Voormekaar een belangrijke rol in de preventie, het voorkomen van (zwaardere) jeugdhulp, door informatie en advies te geven en zo vroeg mogelijk signalen uit het veld op te pakken. Dit in nauwe samenwerking met het onderwijs, jeugdgezondheidszorg, politie en diverse maatschappelijke organisaties. Korte hulpverleningstrajecten worden daarbij veelal door de Voormekaarmedewerker zelf opgepakt. In 2016 zijn er ook signalen binnengekomen dat er aandacht voor jongerengroepen gewenst is. Dit signaal wordt opgepakt door de inzet van een pilot met professionals uit het jongerenwerk en zal in 2017 uitgevoerd worden.

Alle medewerkers van de Voormekaar teams zijn getraind in herkenning van signalen van kindermishandeling en huiselijk geweld. Elk team heeft een aandachtsfunctionaris op dit gebied die nog extra scholing heeft gehad.

Ook is er in 2016 een pilot POH-jGGZ gestart in samenwerking met de gemeenten Aalten, Oost-Gelre en Winterswijk. Een medewerker van VMK Borculo is voor 4 uur als POH Jeugd GGZ toegevoegd aan een huisartsen praktijk in Borculo. Het doel daarvan is dat kinderen sneller passende hulpverlening krijgen en mogelijk (dure) verwijzingen en onderzoeken kunnen worden voorkomen. De eerste resultaten hiervan zijn erg positief. Er wordt veel gebruik gemaakt van de POH'er en ze ziet veel kinderen die voorheen doorverwezen zouden zijn.

Door de toestroom van vluchtelingen en toename van gezinsherenigingen zijn er meer kinderen die extra taalonderwijs nodig hebben. Hiervoor is binnen het samenwerkingsverband van het PO een extra klas gestart voor onderwijs aan nieuwkomers van 6-13 jaar. Jongere kinderen stromen in het reguliere onderwijs in. De financiering van deze klas komt voor het grootste deel van het onderwijs en het samenwerkingsverband. De betrokken gemeenten dragen daar een deel aan bij, afhankelijk van het aantal leerlingen. Deze klas is gerealiseerd in een basisschool in Borculo voor de kinderen uit Berkelland en Lochem

Doordat deze klas nu binnen de gemeente is, zijn de kinderen niet meer aangewezen op onderwijs in Enschede waar kinderen uit Berkelland voorheen naar toe gingen. Dit levert een kostenbesparing op het leerlingenvervoer op.

Er is in 2016 een goed beeld ontstaan van de ondersteuningsbehoefte van jongeren en gezinnen. Om een significante verschuiving te zien in de inzet van zware naar lichtere ondersteuning zullen we echter een doorkijk over meerdere jaren moeten creëren. De huidige cijfers geven een administratieve toename van het aantal individuele voorzieningen voor jongeren aan. De oorzaak hiervan ligt echter niet in een toename van de zorgvraag, maar het op orde hebben gekregen van de administratie. Door de onvolledigheid van overgedragen gegevensbestanden bij de start van de transitie waren veel jongeren nog niet bekend in de gemeentelijke administraties.

Er is één regisseur als contactpunt en vraagbaak voor het gezin. Daarnaast kan het goed zijn dat er meerdere hulpverleners actief zijn. Dit is o.a. afhankelijk van de problematiek, mogelijkheden, beperkingen en de hulpvraag van de gezinsleden. Er zijn specialismen die niet door één hulpverlener ingezet kunnen worden. Denk daarbij aan verslaving, psychiatrische problematiek, gedragsproblematiek, licht verstandelijke beperking, stoornissen in het autistisch spectrum, (v)echtscheiding, schulden.

De rol van de regisseur is om in voorkomende gevallen de desbetreffende hulpverlening op één lijn en met elkaar in verbinding te krijgen.

Sinds oktober 2016 werken negen Achterhoekse gemeenten samen op het gebied van leerplicht en RMC in LerenWerkt. Doel van deze samenwerking is dat zoveel mogelijk jongeren het onderwijs verlaten met een startkwalificatie. Hierbij gaan handhaving en ondersteuning hand in hand.

In de regio Achterhoek is het absolute aantal verzuimmeldingen met name in het vo en mbo toegenomen in het schooljaar 2015/2016 ten opzichte van het schooljaar 2014/2015. In Berkelland is daarentegen juist een lichte afname te zien. Het aantal voortijdig schoolverlaters in Nederland is de afgelopen jaren afgenomen van 71.000 in 2002 tot 24.500 in 2016. Met een percentage van 1,3% voortijdig schoolverlaters in 2014/2015 behoort RMC Achterhoek tot de RMC-regio's met het laagste percentage. Het landelijke percentage is 1,8%. Van de 65 voortijdig schoolverlaters in Berkelland zijn er 31 weer een opleiding gaan volgen.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x €1.000	Realisatie Begrotingsjaar	Raming begroting na wijziging	Raming begroting vóór wijziging
Baten-Lasten			
Lasten	-21.123	-23.651	-25.545
Baten	108	921	921
Saldo	-21.005	-22.730	-23.624
Winstbestemming			
Lasten	-2.373	-858	0
Baten	0	131	0
Saldo	-2.373	-727	0
Lasten-Baten inclusief winstbestemming			
Lasten	-23.496	-24.509	-25.545
Baten	108	1.052	921
Saldo	-23.388	-22.730	-23.624

Toelichting

Het voordeel op dit programma ontstaat voor het grootste gedeelte doordat minder is uitgegeven aan immateriële maatwerkvoorzieningen in de WMO (€ 1,2 miljoen). Ook is minder uitgegeven aan voorzieningen die een relatie hebben met het minimabeleid (€ 700.000). Doordat er minder

maatwerkvoorzieningen zijn verstrekt zijn er ook minder bijdragen binnen gekomen (€ 600.000). Tot slot hebben we minder besteed aan individuele voorzieningen voor de jeugd in natura (€ 400.000).

Programmalijn 1.1. Cultuur

“Alle inwoners kunnen cultuur beleven”

Wat heeft de gemeente ervoor gedaan?

Speerpunt 1

Alle kinderen maken kennis met en beleven cultuur

Algemene muzikale vorming

Eind 2015 was al bereikt dat alle kinderen op basisscholen algemene muzikale vorming krijgen; de BeMO, het Segnocollectief en Muziek en KunstWijs werken hiervoor samen. De Stichting Muziek en KunstWijs heeft haar programma in 2016 verbreed en verdiept en waar nodig op maat gemaakt voor de basisscholen en hun partners in de lokale leefomgeving. Voor de zomer van 2017 moet er een besluit vallen over de algemene muzikale vorming. Voor de zomer van 2017 moet er een besluit vallen over de voortgang van algemene muzikale vorming.

Bibliotheek

Ook in 2016 konden kinderen in de leeftijd tot 14 jaar gratis lid worden van de bibliotheek. Niet alle kinderen nemen ook een lidmaatschap af. De bibliotheek probeert dit wel zoveel mogelijk te stimuleren. Voor kinderen in de leeftijd 0 tot 4 jaar biedt de bibliotheek "boekstart" aan. Boekstart wordt aangeboden aan alle pasgeborenen via de gemeente. Om dit meer kracht bij te zetten zoekt de bibliotheek de samenwerking met kinderdagopvang. Het contact met kinderen in de leeftijd 4 tot 14 jaar gaat met name via de basisscholen en de Dorpsböke. Door intensiever contact met het onderwijs is het aantal jeugdleden gestegen tot 4.404. Het aantal uitleningen onder jeugdleden is gedaald met 4%. Dit is minder dan in 2014, toen was de daling 6%. Ook de Dorpsböke - met inzet van de lees- mediacoach - dragen hier zeer positief aan bij. Zo is het aantal uitleningen van de Dorpsböke in Rietmolen bijna verdubbeld naar 963 uitleningen. Vanaf volgend jaar volgen ook de uitleningen van de Dorpsböke in Beltrum, Haarlo, Gelselaar, Geesteren en Noordijk. de verwachting is dan ook dat het aantal uitleningen onder de jeugd zal toenemen.

Speerpunt 2

Inwoners blijven culturele initiatieven ontwikkelen

Culturele initiatieven

Deze initiatieven en activiteiten zijn er, ook al zijn deze niet altijd bekend bij de gemeente. Enkele voorbeelden: Het particuliere museum in 't Vunderink. Een school die met de Stichting Muziek en KunstWijs een project doet met subsidie van provincie en Rijk. Of projecten die via het Cultuur en Erfgoedpact 2015-2017 zijn uitgevoerd (Geesteren, Rekken en Eibergen). De gemeente subsidieert kleinschalige culturele evenementen. De gemeente heeft zelf als eigenaar van een openbaar gebouw (gemeentehuis) de ruimte in hal beschikbaar gesteld voor exposities van lokale kunstenaars. Ook is de Open Monumentendag 2016 door de gezamenlijke historische kringen/Erfgoedkoepel georganiseerd. Daarnaast waren er kunstroutes in de kernen én buitengebied; de subsidieverordening monumenten is voortgezet en de excessievenregeling bij archeologisch onderzoek is tot stand gekomen.

Cultuurhistorische waarden

De Cultuurhistorische Waardenkaart is tot stand gekomen; in 2017 wordt deze ter vaststelling aangeboden. Ook zal deze informatie voor iedereen toegankelijk gemaakt worden. Voor meer over de bescherming van de cultuurhistorische waarden, zie ontwikkelprogramma plattelandontwikkeling.

Dorpsbökes

In 2012 zijn na het verdwijnen van de bibliobus in de 7 kleine kernen Dorpsbökes gestart door vrijwilligers. De start is mogelijk gemaakt door bijdragen van gemeente en provincie. De start van de Bökes was over het algemeen moeizaam door met name het gebrek aan inhoudelijke kennis, moeizame communicatie en werking van beschikbare ict. De vrijwilligers hebben toch door hun

vasthoudendheid binnen hun mogelijkheden de Dorpsbōkes vorm gegeven. In 2015 heeft de wethouder een ronde gemaakt langs de dorpshuizen. Uit die ronde kwam naar voren dat de Dorpsbōkes draaiden maar dat er nog een slag nodig was om ze toekomstbestendig te laten zijn. In 2016 is daarom de lees-mediacoach (LMC) via de bibliotheek Oost Achterhoek ingezet. Met de LMC waren er in Rietmolen goede ervaringen opgedaan. De LMC is in de andere Dorpsbōkes ook aan de slag gegaan met de vrijwilligers. Het resultaat is duidelijk erg positief. Alle Dorpsbōkes werken nu samen met de basisschool, maken gebruik van de ict, hebben een actuele gevarieerde collectie en verzorgen extra activiteiten om het lezen van de jeugd te stimuleren. Met deze ontwikkelingen is er weer een positieve stemming en vertrouwen ontstaan bij de vrijwilligers. Geprobeerd wordt om de LMC ook in 2017 in te zetten om deze ontwikkelingen vast te houden. Rekken heeft in dit verband gebruik gemaakt van de ondersteuning door de BOA via de basisschool.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x €1.000	Realisatie Begrotingsjaar	Raming begroting na wijziging	Raming begroting vóór wijziging
Baten-Lasten			
Lasten	-1.347	-1.202	-1.165
Baten	96	29	29
Saldo	-1.251	-1.172	-1.136
Winstbestemming			
Lasten	0	0	0
Baten	0	0	0
Saldo	0	0	0
Lasten-Baten inclusief winstbestemming			
Lasten	-1.347	-1.202	-1.165
Baten	96	29	29
Saldo	-1.251	-1.172	-1.136

Toelichting

Het nadeel op dit programma wordt veroorzaakt doordat het schilderwerk van het brandweermuseum duurder is uitgevallen dan verwacht. Daarnaast zien we een toename van zowel de lasten als de baten als gevolg van het aanpakken van de Klokslag in Gelselaar. Dit is gebeurd met behulp van een provinciale subsidie.

Programmalijn 1.2. Sport

“Een leven lang met plezier en verantwoord sporten en bewegen”

Wat heeft de gemeente ervoor gedaan?

Speerpunt 1

Iedereen kan meedoen aan een leven lang actief bewegen

Binnen de bijzondere bijstand kunnen minderdraagkrachtige ouders / verzorgers (tot maximaal 110% van het sociaal minimum) in aanmerking komen voor:

1. maximaal € 200 per kind voor lidmaatschap verenigingen (bijdrage SDOA aan ouders/verzorgers);
2. voor het behalen van het diploma A maximaal € 250 per kind (bijdrage SDOA aan zwembad exploitant)

In 2016 hebben wij ook deelgenomen aan het jeugdsportfonds. Hiervoor stellen wij jaarlijks maximaal € 6.000 beschikbaar. Met deze deelname kunnen wij de doelgroep met een inkomen tussen de 110 en 120% van het sociaal minimum ook bedienen. In 2016 zijn 17 aanvragen (in totaal € 3.277,-) gehonoreerd.

Speerpunt 2

Er is een actieve en gezonde leefstijl onder alle inwoners

Lichamelijke activiteit bevordert de kwaliteit van leven en is tevens goed voor de gezondheid. Uit diverse onderzoeken naar leefstijlaspecten van de GGD Noord- en Oost-Gelderland blijkt het volgende. Let wel, de cijfers zijn niet altijd al te actueel. Nieuwe cijfers worden veelal in het voorjaar van 2017 verwacht en konden nog niet in dit jaarverslag worden opgenomen.

- In gemeente Berkelland beweegt 87% van de kinderen tot 12 jaar in 2013 minimaal zeven uur per week (komt overeen met Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB)). Dat zijn de meest recente gegevens op dit moment; nieuwe gegevens komen in het voorjaar van 2018.
- Middelbare scholieren voldoen in 2015 voor 21% aan de NNGB (dagelijks één uur beweging), dit percentage is vergelijkbaar met het percentage van zo'n 25% in 2003.
- De NNGB voor volwassenen is: minstens vijf dagen per week een half uur bewegen.

In de gemeente Berkelland voldoet in 2012 60% van de 19-65 jarigen aan deze norm en 4% is inactief. Beide percentages liggen iets lager dan het gemiddelde percentage van de Achterhoek en Noord- en Oost-Gelderland. Dat zijn de meest recente gegevens op dit moment; nieuwe gegevens worden in het voorjaar van 2017 verwacht.

- Onder de 65-plussers voldoet 65% in 2010 aan de NNGB en 8% is inactief. Dat zijn de meest recente gegevens op dit moment; nieuwe gegevens worden in het voorjaar van 2017 verwacht.

Overgewicht:

- In 2014-2016 is 8% van de 3-jarigen te zwaar (1% met ernstig overgewicht).
- Van de 5/6-jarigen is 10% te zwaar in 2014-2016 (1% ernstig overgewicht). Deze percentages zijn redelijk gelijk gebleven ten opzichte van 2013/2014.
- Van de 12/13-jarigen is 14% in 2014-2016 te zwaar (2% ernstig overgewicht).

- Van de 19-65 jarigen heeft 41% matig overgewicht en 12% ernstig overgewicht. Deze percentages zijn gelijk gebleven t.o.v. 2008. Dat zijn de meest recente gegevens op dit moment; nieuwe gegevens worden in het voorjaar van 2017 verwacht.

In het project 'kerngerichte aanpak kinderen met overgewicht' is de samenwerking tussen eerstelijns zorgverleners en sport geïntensiveerd. Om het probleem integraal aan te pakken is een samenwerkingsverband ontstaan in de vorm van een vereniging. Er zijn diverse zorgverleners lid: kinderfysiotherapeuten, diëtisten, sportinstructeurs en GZ-psychologen. Het doel van de vereniging is om een gezamenlijke interventie aan te bieden om gewichtsverlies en/of gewichtsstabiliteit te bewerkstelligen, volgens de formule van Cool 2B Fit. Het programma Cool 2B Fit richt zich op ouders en hun kinderen met overgewicht in de leeftijd van 4 t/m 13 jaar. Er wordt samen gewerkt aan een gezondere leefstijl. Het programma richt zich op drie pijlers: (1) bewegen, (2) voeding en (3) gedragsverandering. Financiering vindt mede plaats vanuit de zorgverzekering. Medio 2017 zal een evaluatie plaatsvinden.

In 2016 hebben wij subsidie verstrekt voor 5.029 jeugdleden (leeftijd: 0 t/m 17 jaar) van sportverenigingen om een actieve en gezonde leefstijl door deze doelgroep te stimuleren. Ook is de inzet van combinatiefunctionarissen en buurtsportcoaches is gecontinueerd. We stelden totaal € 332.000 beschikbaar voor 6,8 combinatiefuncties en 3 buurtsportcoaches.

Sportparticipatie (2011 – 2016):

Lidmaatschap sportvereniging	Totaal aantal leden	Totaal jeugdleden
1-1-2011	13.774	5.192
1-1-2012	13.186	5.071
1-1-2013	13.414	5.070
1-1-2014	13.197	5.022
1-1-2015	12.836	5.045
1-1-2016	12.761	5.029

Bron: ledenaantallen op basis van gesubsidieerde sportverenigingen

Ondanks de 'ontgroening' en 'vergrijzing' van de Berkellandse samenleving is het totaal aantal jeugdleden de laatste jaren stabiel en dat is dus positief.

In het kader van de regionale samenwerking Achterhoek in Beweging is het project "Gezonde jeugd" uitgevoerd. De regionale samenwerking is er op gericht gezond eten en meer bewegen aantrekkelijker te maken voor jongeren. Vanuit deze regionale samenwerking worden concrete projecten op scholen en in de wijk gestart door Beweeg Wijs. Deze projecten richten zich op het stimuleren van het sporten en bewegen en gezonde voeding en het versterken van opvoedvaardigheden van de ouders. De jongeren zelf staan centraal, Ook hun ouders/ verzorgers en de directe leefomgeving, zoals school, sportverenigingen, culturele verenigingen en maatschappelijke- en zorgorganisaties spelen een belangrijke rol.

In Berkelland deden in 2016 11 basisscholen en 4 kinderopvangorganisaties aan deze projecten mee. De buurtsportcoach wordt hierbij ingezet en door de provincie wordt financieel bijgedragen. Berkelland telde in 2016 33 "schoolgerichte" sportverenigingen. Al deze verenigingen zijn betrokken bij binnenschoolse en naschoolse (sport)activiteiten.

Speerpunt 3

Sportinclusief denken: samenwerking tussen sport, onderwijs, cultuur, gezondheid en economie is versterkt

We hebben het regionale Verenigingsondersteuningsproject Club Vooruit gefaciliteerd. 2016 is het laatste subsidiejaar van dit tijdelijke project. In het kader van *Achterhoek in Beweging* hebben wij het project Scholder An Scholder (looptijd 2014-2016) eenmalig gefaciliteerd. De omvang van de vrijwillige inzet en de tevredenheid over gebruik en mogelijkheden van multifunctionele accommodaties is nog niet via het internetpanel gemeten; dit pakken we in 2017 op.

De Sport Federatie Berkelland vervult een belangrijke rol bij verenigingsondersteuning en bij het stimuleren van het sportinclusief denken. Wij hebben deze organisatie ook in 2016 gefaciliteerd en op een drietal momenten regulier overleg met hen gevoerd. Hierbij is o.a. gesproken over onderwerpen als combinatiefuncties, sportbuurtcoach, Club Vooruit, Jeugdsportfonds, verzelfstandiging binnen- en buitensport, Programmalijn Sport 2014-2018, Gelderland Sport / Achterhoek in Beweging.

Club Vooruit heeft per 1 oktober 2016 haar administratieve ondersteuning aan verenigingen en stichtingen op het terrein van sport, cultuur en welzijn moeten beëindigen. Voor het overstappen naar de markt met administratieve taken heeft het college een subsidieregeling voor een eenmalige aanjaagsubsidie opgesteld. Daarnaast wil het college de mogelijkheid onderzoeken om een verbindingsfunctionaris aan te stellen om de bestuurskracht van verenigingen/stichtingen op het terrein van sport, welzijn en cultuur te versterken en de samenwerking tussen de verenigingen/stichtingen te bevorderen.

Op initiatief van de Sociale Dienst Oost Achterhoek (SDOA) en de Sport Federatie Berkelland is het project “Meerwaarde van sport!” gestart. Hierbij staat gezondheid, beweging en mentale begeleiding van uitkeringsgerechtigden centraal. Het doel is het welzijn van inwoners te vergroten door ze te activeren en mogelijk te re-integreren. Samen met Menzis hebben wij hebben dit project financieel gefaciliteerd.

In 2016 hebben wij besloten voor 4 jaar door te gaan met Achterhoek in Beweging.

De belangrijkste doelstelling is door samenwerking een vitaal Achterhoeks sportlandschap te ontwikkelen met sterke en toekomstbestendige verenigingen die zelf het initiatief en de verantwoordelijkheid nemen voor hun rol in de samenleving.

De afgelopen drie jaar heeft het regionale project ‘Scholder an Scholder’ door intensieve samenwerking tussen sportverenigingen en (lokale) overheid gezorgd dat veel nieuwe initiatieven zijn ontstaan én dat verbindingen zijn gelegd tussen bestaande projecten. Zo werden clubs en bestuurders in de Achterhoek met elkaar in contact gebracht om ervaringen en verhalen te delen. Het accent heeft daarbij vooral gelegen op bewustwording, elkaar inspireren en het activeren om zelf aan de slag te gaan. Het project is in 2016 afgerond. Over een mogelijk vervolg worden regionaal nog afspraken gemaakt.

Wij hebben niet gekozen voor aanbesteding van de binnensportaccommodaties maar grijpen “natuurlijke momenten” aan om te zoeken naar maatwerk oplossingen om de binnensport anders te organiseren. Mogelijkheden daarvoor zijn verzelfstandiging, afstoting of vervreemding (zie speerpunt 4).

Speerpunt 4

Het verzelfstandigen van de gemeentelijke binnensportaccommodaties`

Met de aanleg van een wielrenparcours van circa 2.100 meter, 400 meter skeelerparcours, circa 4000 meter mountainbikeparcours, inclusief verenigingsaccommodatie en de aanleg van een 400 meter ijsbaan is het project “herontwikkeling van het sportpark De Bijenkamp in Eibergen” in 2016 afgerond. De sloop van een groot deel van de oude verenigingsopstallen van FC Eibergen en de woning – beiden eigendom van de gemeente – zal in 2017 plaatsvinden. Een deel van de kleedaccommodatie is in 2016 overgedragen en in gebruik gegeven aan de Eibergse ijsvereniging.

Eind 2016 hebben wij het pand Het Hof Hoflaan 3 – 5 verkocht aan Stichting Twickel. Daarbij hebben wij ook een grondruil en een nieuwe erfpachtovereenkomst voor sportpark De Wildbaan in Borculo betrokken.

Behoudens enkele formele handelingen is het project “verzelfstandiging van de buitensport-accommodaties” daarmee afgerond.

In 2016 hebben wij besloten garantstellingen te verlenen aan sportorganisaties die via Stichting Waarborgfonds Sport geldleningen aangaan. Hierdoor kunnen sportorganisaties tegen een gunstige rente geld lenen voor investeringen in en op hun (geprivatiseerde) accommodatie. De garantstelling vormt het sluitstuk van de verzelfstandiging van de sport in Berkelland.

De reeds verzelfstandigde accommodaties 't Rikkenhage en 't Timpke ontwikkelen door tot dé sportaccommodatie van die kern. Om dit te bewerkstelligen zijn investeringen nodig.

Als experiment is per 1 juni 2016 het beheer en de exploitatie van gymzaal De Benneker voor de komende 4 jaren overgedragen aan het bestuur van de EGVV in Gelselaar. Met de verzelfstandiging blijft de binnensportaccommodatie in Gelselaar behouden. En het geeft EGVV en de inwoners van Gelselaar de ruimte te werken aan een structurele oplossing.

Voor de binnensportaccommodaties in Eibergen en Neede hebben wij in beeld wat de huidige en benodigde capaciteit is. Op “natuurlijke momenten” zullen wij inspelen op maatwerk oplossingen om de binnensport anders te organiseren.

Door vrijval prijscompensatie, vrijval kapitaallasten en overname beheer/exploitatie gymzaal De Benneker bedraagt het restant taakstelling voor Sport (binnensport) nog € 24.616.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x €1.000	Realisatie Begrotingsjaar	Raming begroting na wijziging	Raming begroting vóór wijziging
Baten-Lasten			
Lasten	-2.401	-2.439	-2.318
Baten	262	266	288
Saldo	-2.140	-2.173	-2.030
Winstbestemming			
Lasten	-10	0	0
Baten	0	0	0
Saldo	416	95	0
Lasten-Baten inclusief winstbestemming			
Lasten	-2.411	-2.439	-2.318
Baten	262	266	288
Saldo	-2.149	-2.173	-2.030

Toelichting

De toevoeging aan de reserve heeft te maken met een klein overschot op het budget van de combinatiefunctionarissen. Hiervan is bij de Najaarsnota besloten dit overschot over te hevelen naar 2017. Verder zijn er geen opmerkingen.

Programmalijn 1.3. Overig doorgaand sociaal beleid

Wat heeft de gemeente ervoor gedaan?

Wat heeft het gekost?

Bedragen x €1.000	Realisatie Begrotingsjaar	Raming begroting na wijziging	Raming begroting vóór wijziging
Baten-Lasten			
Lasten	-5.608	-5.626	-5.607
Baten	539	87	57
Saldo	-5.070	-5.539	-5.550
Winstbestemming			
Lasten	0	0	0
Baten	110	251	251
Saldo	0	0	0
Lasten-Baten inclusief winstbestemming			
Lasten	-5.608	-5.626	-5.607
Baten	649	338	308
Saldo	-4.960	-5.288	-5.299

Toelichting

In deze programmalijn ontstaat een voordeel door een aantal oorzaken. Er is minder gebruik gemaakt van leerlingenvervoer hierdoor blijft hier geld over. Ook op het project Gezond in de Stad blijft geld over. Dit komt omdat pas eind 2016 een projectleider is aangesteld. De uit te voeren projecten zullen in 2017 plaats moeten vinden. Tot slot zijn er een aantal investeringen in onderwijshuisvesting nog niet uitgevoerd. De grootste daarvan is de aanpassing van het Sterrenpallet.

Programmalijn 2.1. Werkgelegenheid

“Meedoen en werk voor iedereen”

Wat heeft de gemeente ervoor gedaan?

Speerpunt 1

Kwetsbare groepen kunnen meedoen

- De contacten met de Sociale Dienst Oost Achterhoek (SDOA) zijn, mede door de komst van een opdrachtgever voor de Participatiewet, sterk geïntensiveerd. Hierdoor is er meer gezamenlijkheid in het realiseren van deelname van kwetsbare groepen aan de maatschappij en de arbeidsmarkt.
- In samenwerking met SDOA is het project 'In beweging naar werk' gestart. Hierin ondersteunen en stimuleren sportinstructeurs inwoners met een uitkering in het kader van de Participatiewet om meer te bewegen. Vervolgens worden zij gestimuleerd om actief aan de slag te gaan met het zoeken naar werk of maatschappelijke activiteiten. Het bewezen effect van beweging is dat mensen actiever in het leven staan. De verwachting is dat mensen daardoor sneller werk zullen vinden.
- Er is een succesvolle pilot gestart voor SW-medewerkers die zijn aangewezen op een beschutte werkplek. In deze pilot zijn lokaal werkplekken gerealiseerd in door een sociaal ondernemer en een zorgaanbieder. Deze unieke samenwerking heeft veel voeten in de aarde gehad, maar laat zien dat er door creatieve samenwerking veel mogelijk is. Aan het eind van dit jaar was duidelijk dat de SW-medewerkers met veel plezier naar hun nieuwe werkplek zouden gaan.
- Door goede relaties met werkgevers in de gemeente zijn diverse werkplekken en mogelijkheden voor participatie ontstaan. Deze goede relatie is een direct gevolg van een goede samenwerking tussen wethouder, ambtenaren en de adviseurs van het Werkgeversservicepunt Oost Achterhoek.
- Halverwege dit jaar is de grootste groep medewerkers van Hameland overgegaan naar de SDOA. Het gaat dan zowel om medewerkers met een SW-indicatie als om reguliere medewerkers van Hameland. Dit proces is goed verlopen mede door een goede samenwerking tussen alle partijen, een intensieve voorbereiding vanuit de eigen gemeente en een zorgvuldige communicatie naar de SW-medewerkers. De gemeente Berkelland heeft nieuwe expertise in huis hiermee die zeer welkom is voor de goede begeleiding van de SW-doelgroep die nu werknemer is van de gemeente Berkelland.

Speerpunt 2

Aansluiting onderwijs op arbeidsmarkt is goed

Analyse arbeidsmarkt:

Voor een totaaloverzicht (2016) van de arbeidsmarkt verwijzen wij graag naar onderstaande linken:

<http://www.poa-achterhoek.nl/cijfers>

https://www.werk.nl/werk_nl/arbeidsmarktinformatie/publicaties/publicaties-over-regios/basisset-regionale-arbeidsmarktinformatie

Onderwijsplein:

De officiële opening van het Onderwijsplein heeft op 6 oktober 2016 plaatsgevonden. Er was grote belangstelling vanuit het onderwijs, bedrijfsleven en overheid, waarbij de mogelijkheden van het Onderwijsplein nogmaals werden belicht en er een oproep aan het bedrijfsleven is gedaan om samen te werken. Dit op het gebied van stageplekken, trainee mogelijkheden, werkervaringsplekken, maar ook gebruikmaking van het innovatielokaal bij het Onderwijsplein. De instelling is een feit en de samenwerking met het bedrijfsleven krijgt al vorm.

Technieklokaal / Bouwopleiding:

Vanuit het Onderwijsplein is aangegeven dat men de samenwerking met ook het Technieklokaal in Borculo zal gaan zoeken. Het totaal aantal deelnemende scholen is op dit moment 37. Het nieuwe, door leerlingen, gebouwde “Bekiekcentrum” zal op 9 februari 2017 worden geopend.

Techniekdag:

Ook in 2016 is er een techniekdag georganiseerd. Dit jaar bij MPS in Lichtenvoorde.

Regulier overleg werkgroep Onderwijs / Arbeidsmarkt (Platform BV Berkelland):

Deze werkgroep heeft slechts 1 bijeenkomst gehouden in 2016. Op 16 januari 2017 zal het nieuwe bestuur van het Platform BV Berkelland aantreden en zullen nieuwe werkgroepen worden opgericht en zal ook dit onderwerp weer actief op de agenda komen.

Per kwartaal analyse van de arbeidsmarkt

Ieder kwartaal volgt de analyse, waarbij deze is op te roepen middels onderstaande link:

https://www.werk.nl/werk_nl/arbeidsmarktinformatie/publicaties/publicaties-over-regios/basisset-regionale-arbeidsmarktinformatie

Onderwijsteam

Vanaf 2017 is er, gezien het belang van dit onderwerp, met regelmaat overleg tussen alle (interne) betrokkenen op onderwijsgebied bij de gemeente Berkelland. Het is, net als het Team EZ, een zogenaamd virtueel team.

Speerpunt 3

Goede samenwerking tussen organisaties, ondernemers en overheden

Berkelland als meest ondernemende gemeente van de Achterhoek

Berkelland eindigde in 2016 op de 2e plaats als MKB-vriendelijkste gemeente van Gelderland. Nu staat Berkelland in de landelijke top 10 op de 7e plaats als MKB-vriendelijkste gemeente van Nederland. In 2013 stond Berkelland nog op plaats 307.

Platform BV Berkelland

In samenwerking (door Team Economische Zaken) met het Platform is de “Economische agenda 2016 – 2020” opgesteld. Op deze manier is de samenwerking tussen de gemeente en BV Berkelland verder verdiept. Daarnaast heeft het Platform een nieuwe voorzitter gekregen en is er een duidelijke intentie uitgesproken om in 2017 te werken met een nieuwe bestuursstructuur. Het jaar 2017 zal een ander gezicht geven aan het Platform.

Het bestuur zal gaan bestaan uit vertegenwoordigers van alle ondernemersverenigingen en bedrijvenparkverenigingen, vertegenwoordiging vanuit het onderwijs, vanuit de LTO en de gemeente Berkelland. Daarnaast zullen op de eerste bestuursvergadering (16 januari 2017) de (ver)nieuw(de) werkgroepen worden opgericht met daaraan gekoppeld duidelijke doelstellingen per werkgroep.

Ook in 2016 is er weer De Dag van / voor de Berkellandse Ondernemer gehouden. Dit jaar was de locatie “Meilink Verpakkingen” in Borculo. Wederom een zeer geslaagde dag met een grote opkomst.

In samenwerking met het Platform BV Berkelland en de ondernemersverenigingen van de vier kernen is de gemeente bezig om een ondernemersfonds (reclamebelasting) per 1 januari 2018 vorm te geven.

Team Economische Zaken

Dit (virtuele) team is intussen bij de de Berkellandse ondernemers goed tot zeer goed bekend als eerste aanspreekpunt. Vanuit dit team vindt ook de vertegenwoordiging in het bestuur van Platform BV Berkelland plaats, zodat ook daar de directe lijnen kenmerkend zijn.

De leden van het team zorgen voor de verbinding van buiten naar binnen, maar ook voor de interne verbinding naar collegae van de andere afdelingen m.b.t. ondernemersvraagstukken.

In het jaar 2016 is ook de “Economische Agenda 2016 – 2020” door het team opgeleverd.

Centrum voor Jong Ondernemerschap

Het Centrum van Jong Ondernemerschap heeft zich inmiddels gevestigd in Eibergen. Na de officiële opening op 30 juni 2016 hebben Jong Ondernemers de locatie goed weten te vinden. Er zijn in 2016 al 55 adviesgesprekken geweest, er zijn 16 huidige gebruikers (aspirant) starters en 39 potentiële deelnemers voor start en / of opleiding.

Er zijn veel activiteiten georganiseerd. Hierbij valt te denken aan een Startersmarkt, De Beursvloer Berkellandse Uitdaging, Sollicitatiebeurs en de opzet van een Ondernemersacademie.

De Industriële kring Berkelland, Platform BV Berkelland en alle ondernemersverenigingen besteden aandacht aan de komst van het CvJO en de activiteiten en de samenwerking verloopt goed.

Op 12 januari 2017 zal de Nieuwjaarsbijeenkomst van het Platform BV Berkelland dan ook gehouden worden in samenwerking met het CvJO en bij het CvJO in Eibergen.

Regulier overleg werkgeverorganisaties en individuele bedrijfsbezoeken

Naast de reguliere contacten binnen en buiten en met het Platform hebben wij ook actief aan de bijeenkomsten en de ledenvergaderingen van ondernemersverenigingen (kernen en bedrijventerreinen) deelgenomen. Het betreft hier bijeenkomsten zowel lokaal als regionaal (Achterhoek, Twente) en Euregionaal.

Daarnaast nemen wij deel aan de taskforces. Taskforce Neede loopt nog door, taskforce Eibergen is gestart en de werkgroepen zijn vol aan de slag. De tweede onderlinge (voortgangs) presentatie van de werkgroepen vindt plaats op 19 januari 2017. De eerste was op 23 november 2016. Taskforce Borculo gaat in 2017 van start.

Daarnaast hebben er vanuit de werkgeversbenadering, maar ook regulier veel bedrijfsbezoeken plaatsgevonden. Het betrof hier bezoeken samen met de wethouder, maar ook Raadsbezoeken.

Euregio

De contacten, verbindingen, samenwerking en opzet van projecten verloopt steeds beter. Zo is bijvoorbeeld het project “Bildungsberkel” in 2016 gestart. Dit is een Euregio – project in voorbereiding en heeft relatie met het Centrum van Eibergen.

Daarnaast is in de nasleep van de viering van 250 jaar grens een slinger gegeven aan grensoverschrijdende samenwerking in de vorm van Dld / NL – overleg genaamd “Grenshopper / Grenzhopper”. Gezien de verschillende thema's is er voor gekozen om met verschillende werkgroepen te gaan werken. Dat zijn nu: economie, cultuur en gezondheid, sport en onderwijs en toerisme en recreatie. In deze werkgroepen zijn wij vanuit de gemeente Berkelland vertegenwoordigd.

Ook zal de samenwerking verder gestalte krijgen door intensivering van de contacten met de Stadt Vreden en de Kreis Borken. Dit door wederzijdse bezoeken van de gemeenteraden alsmede de ondernemersorganisaties.

Spreekuur raadsleden

Vanuit het (virtuele) team EZ is het idee ontstaan om een inloopsprekkuur voor raadsleden te gaan houden. Gezien het ontstaan van de thema – avonden alsmede het feit dat veel raadsleden ons direct al weten te vinden hebben wij de organisatie van dit spreekuur doorgeschoven naar 2017. Vanaf het 2^e kwartaal 2017 zullen we deze gaan organiseren.

Nieuwsbrief / informatie vanuit Team EZ

Voortschrijdend inzicht heeft ervoor gezorgd dat wij, in overleg met het Platform BV Berkelland en intern, er voor gekozen hebben om (actuele) informatie te delen via social media en de beide websites (Platform BV Berkelland en gemeente Berkelland). Hierdoor is alle relevante informatie op hetzelfde moment voor eenieder beschikbaar.

Speerpunt 4

Bedrijventerreinen en winkelgebieden hebben aantrekkingskracht

Regionaal Plan Bedrijventerreinen

Het regionaal plan bedrijventerreinen blijft leidraad voor de regionale samenwerking, waarbij wij onder andere samen streven naar een aantrekkelijk vestigingsklimaat in de Achterhoek. Het nieuwe RPB zal in het voorjaar van 2017 zijn beslag krijgen. Hierin zal rekening worden gehouden met ook de laatste (hernieuwde vraag) ontwikkelingen naar lokale en regionale bedrijventerreinen.

Bestaande lokale bedrijventerreinen en winkelgebieden

De bestaande lokale bedrijventerreinen zijn redelijk tot goed gevuld. Alhoewel de grondverkopen zeer beperkt zijn geweest zijn vrijkomende bedrijfsgebouwen wel weer ingenomen / ingevuld door nieuwe of bestaande ondernemers / ondernemingen. Daarnaast zorgt de aantrekkende markt er voor dat er, ook qua gronduitgifte, positief richting toekomst wordt gekeken. Ook in het nieuwe RPB zal hier rekening mee worden gehouden.

Voor de winkelgebieden Neede, Eibergen en Borculo zijn de bestaande Taskforces, vanuit de werkgroepen, vol aan de slag (gegaan) om samen met ondernemers, projectontwikkelaars en overige betrokkenen te bezien hoe de winkelcentra aantrekkelijk gehouden kunnen worden.

In 2016 is Team EZ actief omgegaan met de ontwikkelingen in de markt. Op berichtgevingen omtrent ondernemers, bedrijven en detailhandel werd direct actie gezet om de gebieden (zowel bedrijventerreinen als winkelgebieden) aantrekkelijk (en gevuld) te houden. Veelal in samenwerking met en vanuit het bestuur van Platform BV Berkelland. Voor 2017 willen we nog pro – actiever te werk gaan en nog meer de (externe) samenwerking zoeken om slagen te kunnen maken op dit gebied.

De Laarberg

In 2016 is de governance structuur rond Gebiedsonderneming Laarberg gewijzigd. Dit heeft geleid tot een transparantere verdeling van taken en verantwoordelijkheden. De gemeenten Berkelland en Oost Gelre richten zich voortaan op de rol van aandeelhouder. De raad van commissarissen bestaat sinds de statutenwijziging uit een drietal externe leden. Per eind 2016 is tevens een nieuwe directeur van de Gebiedsonderneming benoemd.

De onderneming legt via haar jaarverslag en jaarrekening verantwoording af over de behaalde resultaten en de voortgang van de ontwikkeling van het regionale bedrijventerrein. Alhoewel de gerealiseerde grondverkopen in 2016 beperkt zijn is er mede door de aantrekkende markt wel concreet zicht op het aantrekken van nieuwe bedrijvigheid. In 2016 zijn voorbereidingen voor ruimtelijke procedures gestart zodat tijdig ingespeeld kan worden op de vraag naar uitbreiding van de bestaande planologische capaciteit.

Parkmanagement / Keurmerk Veilig Ondernemen

Voor wat betreft het Keurmerk Veilig Ondernemen Bedrijven (KVOB) zijn alle bedrijfsterreinen in de vier grote kernen inmiddels (her) gecertificeerd. De keurmerken voor Ruurlo, Borculo en Neede zijn geldig tot 2019. Eibergen tot 2018.

Ook is gestart met het Keurmerk Veilig Ondernemen Winkels (KVOW). Het is de bedoeling om ook in alle vier de kernen de certificering te verkrijgen. Op dit moment zijn de kernen Ruurlo en Neede KVOW gecertificeerd.. In Borculo is het KVOW opgestart, maar de certificering moet nog volgen. In Eibergen moet het gehele proces nog op gang worden gebracht, dit met het oog op de huidige revitalisering van het centrum van Eibergen.

Speerpunt 5

Bereikbaarheid (Fysiek en digitaal) is sterk verbeterd

Breedband Kernen, Buitengebied, Bedrijventerreinen

Kernen zijn voor zover mogelijk alle voorzien.

Buitengebied. De 50% - grens (deelname) is bereikt en de aanleg is begonnen ("Schop in de grond" in december 2016)

Bedrijventerreinen. Borculo was al voorzien. Eibergen en Ruurlo hebben de grens van deelname in december 2016 bereikt en aanleg kan plaatsvinden. Neede heeft op 12 januari 2017 de grens ook bereikt, zodat ook hier aanleg kan gaan plaatsvinden.

O-W ontsluiting Laarberg

Voor de Oost West ontsluiting is 2016 is in opdracht van de gemeenten Berkelland, Oost Gelre en Winterswijk een studie uitgevoerd met een quick scan voor de kosten baten van een ontsluiting van de A31 in Duitsland naar de A1 in Nederland met Regionaal Bedrijfsterrein Laarberg als middelpunt. Op basis daarvan wordt voor het Nederlandse deel van dit tracé een economisch positief effect verwacht. De studie vraagt ook verdere onderbouwing voor het Duitse deel van het traject. Dit zal via de regionale portefeuillehouders overleggen mobiliteit en duurzame economie verder gebracht worden.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x €1.000	Realisatie Begrotingsjaar	Raming begroting na wijziging	Raming begroting vóór wijziging
Baten-Lasten			
Lasten	-18.452	-18.862	-18.711
Baten	7.728	7.761	7.733
Saldo	-10.724	-11.100	-10.977
Winstbestemming			
Lasten	0	0	0
Baten	374	80	0
Saldo	374	80	0
Lasten-Baten inclusief winstbestemming			
Lasten	-18.452	-18.862	-18.711
Baten	8.103	7.841	7.733
Saldo	-10.350	-11.020	-10.977

Toelichting

Programmalijn 2.2. Recreatie & Toerisme

“Berkelland heeft grote aantrekkingskracht”

Wat heeft de gemeente ervoor gedaan?

Speerpunt 1

Meerwaarde door samenwerking

Grensoverschrijdende samenwerking

In de nasleep van de viering van 250 jaar grens is een slinger gegeven aan grensoverschrijdende samenwerking in de vorm van Dld / NL – overleg genaamd “Grenshopper / Grenzhopper”. Gezien de verschillende thema’s is er voor gekozen om met verschillende werkgroepen te gaan werken. Dat zijn nu: economie, cultuur en gezondheid, sport en onderwijs en toerisme en recreatie. In deze werkgroepen zijn wij vanuit de gemeente Berkelland vertegenwoordigd.

Speerpunt 2

Het hele jaar door een divers recreatief aanbod in Berkelland en Achterhoek

Berkeldal

De gemeente Lochem, Waterschap Rijn en IJssel, Stichting Achterhoek Toerisme, Stichting de 3e Berkelcompagnie, gemeente Zutphen, en gemeente Berkelland hebben in 2016 verkend op welke manier zij de samenwerking rondom de Berkel het beste gestalte kunnen geven. Daarom is op 19 t/m 21 mei 2016 een Werkconferentie geweest “Kracht van de Berkel, Stroom van energie: Berkel 2030”.

Aanleiding voor het Berkeldalproces is het feit dat we met partners al jaren samenwerken. Er is een enorme energie rondom de Berkel. Er was behoefte aan input uit het gebied en om gezamenlijk dingen op te pakken. Vanuit het gegeven dat door samenwerking meer mogelijk is dan zonder de partners hebben gemeenten langs de Berkel en WRIJ een vorm gezocht waarbij direct input kwam uit het gebied. Het Berkeldalproces is met de driedaagse Future search in de Burgerzaal in Zutphen in mei 2016 zeer succesvol verlopen. Zeventig deelnemers van allerlei pluimage uit het gebied bogen zich actief over verleden, heden en toekomst. De derde dag mondden gedeelde visies uit in concrete actieplannen, gedragen door actiegroepen waarvan alle leden eigen en gezamenlijke verantwoordelijkheid nemen. Op 9 september is er een vervolgbijeenkomst geweest in Almen, waar de werkgroepen de actuele stand van zaken van de actieplannen hebben gedeeld. Ook raadsleden waren voor deze bijeenkomst uitgenodigd. In dit proces is uitdrukkelijk de samenleving aan zet en faciliteert de gemeente waar mogelijk. Een vervolgbijeenkomst is gepland op 20 januari 2017.

Aktionstag Berkel

10 November is een bijeenkomst in Genscher (Duitsland) geweest over de verbinding tussen Munsterland en de Achterhoek en de Aktionstag (23 juli 2017).

Het idee is om gedurende de periode 9-23 juli langs de Berkel activiteiten te organiseren die lokaal gefaciliteerd worden door bewoners, de initiatieven zullen dan uit de plaatsen zelf moeten komen. De ambitie is om mensen te mobiliseren in het gebied zelf om zo de Berkel meer gezicht en aantrekkingskracht te geven en meer toeristen/recreanten te trekken: win/win.

Speerpunt 3

De 'Achterhoek' is een bekend toeristengebied met eigen profiel

Promotie en marketing

Tijdens een bijeenkomst op 16 december 2016 in Villa Mondriaan in Winterswijk hebben Gelderse bureaus voor toerisme tezamen met enkele Gelderse musea de officiële aftrap gegeven aan het themajaar 'Mondriaan tot Dutch Design' (2017).

In 2017 is het precies 100 jaar geleden dat kunstbeweging De Stijl werd opgericht. Ter ere van dit jubileum organiseert het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen in samenwerking met musea uit heel Nederland 'Van Mondriaan tot Dutch Design', een speciale route door Nederland waarbij binnen- en buitenlandse toeristen en kunstliefhebbers kennis kunnen maken met de thema's rondom De Stijl. De bedoeling is om de toeristen uit Amsterdam het land in te begeleiden langs zogenaamde metrolijnen. Naast bovengenoemde is er ook een thema rond kastelen. Kasteel Huize Ruurlo/Museum More zal daar onderdeel van uit maken.

Productontwikkeling

De trekveer of pontje bij Rekken is grotendeels uitgevoerd.

Een aanvraag voor een uitkijktoren bij Neede is in behandeling.

Op 31 oktober 2016 is de onthulling van vier Nederlandse kunststof beelden, de zgn. Badendes, geweest.

Slimme technologie voor de toerist

28 november 2016 is er een bijeenkomst geweest om de slimme maakindustrie te verbinden aan vrijetijdsondernemers in de Achterhoek. Ook de Berkellandse ondernemers waren goed vertegenwoordigd.

Het was een positieve bijeenkomst met actieve deelname uit de sector. Onder het motto "investeren in de toekomst blijft noodzakelijk en samen kom je verder". Vijf technologiebedrijven presenteerden wat er mogelijk is op het gebied van ICT. Recreatiebedrijven gaven hun input op wat zij nodig hebben van de ICT bedrijven. Belangrijke conclusie: "Begin met data te delen, dan doe je al meer dan in andere regio's".

De nieuwe kennismakelaar voor de vrijetijdseconomie was zeer tevreden! Het was een hele geslaagde middag en ze heeft alleen maar positieve reacties ontvangen, ook van de IT bedrijven.

Het is nu de uitdaging om een goed vervolg op deze bijeenkomst aan te geven. De kennismakelaar is vervolgstappen aan het voorbereiden, zodat in het voorjaar projecten tot stand kunnen komen die zorgen voor innovatieve productontwikkeling voor de maakindustrie die toegepast kan worden in de vrijetijdssector. Binnenkort volgt een eerste evaluatie van de opbrengst van de bijeenkomst. Ondertussen zijn een aantal ondernemers uit de smart industry en de vrijetijdssector samen met het onderwijs en de kennismakelaar een concept aan het uitwerken die de dagrecreatie en de verblijfsrecreatie op een nieuwe manier verbindt.

De projecten die ontstaan vanuit de ideeën gezamenlijk worden ingediend als raamproject binnen Achterhoek2020.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x €1.000	Realisatie Begrotingsjaar	Raming begroting na wijziging	Raming begroting vóór wijziging
Baten-Lasten			
Lasten	-162	-229	-269
Baten	0	2	2
Saldo	-162	-227	-267
Winstbestemming			
Lasten	-24	0	0
Baten	11	11	0
Saldo	-13	11	0
Lasten-Baten inclusief winstbestemming			
Lasten	-186	-229	-269
Baten	11	13	2
Saldo	-175	-216	-267

Toelichting

Het voordeel in deze programmalijn ontstaat met name door lagere bijdragen aan de Regio Achterhoek, de Stichting Achterhoek Toerisme en projecten voor recreatie en toerisme. Het budget dat op het laatste onderdeel overblijft hevelen we zoals bij de Najaarsnota afgesproken over naar 2017.

Programmalijn 2.3. Overig doorgaand economisch beleid

Wat heeft de gemeente ervoor gedaan?

Wat heeft het gekost?

Bedragen x €1.000	Realisatie Begrotingsjaar	Raming begroting na wijziging	Raming begroting vóór wijziging
Baten-Lasten			
Lasten	-1.607	-1.679	-1.642
Baten	56	58	66
Saldo	-1.551	-1.622	-1.576
Winstbestemming			
Lasten	0	0	0
Baten	0	0	0
Saldo	0	0	0
Lasten-Baten inclusief winstbestemming			
Lasten	-1.607	-1.679	-1.642
Baten	56	58	66
Saldo	-1.551	-1.622	-1.576

Toelichting

Het verschil tussen primitieve begroting en de uiteindelijke begroting wordt verklaard door ontwikkelingen op het gebied van de WWB en een wijziging voor het Centrum van Jonge Ondernemers in Eibergen. Daardoor is de begroting aangepast. In werkelijkheid zien we dat de lasten anders uitpakken dan de raming van de SDOA ons mocht doen verwachten. Hierdoor ontstaat het resultaat in dit programma.

Programmalijn 3.1. Wonen

“Een aantrekkelijke woningvoorraad in de gemeente Berkelland”

Wat heeft de gemeente ervoor gedaan?

Speerpunt 1

Aantal woningen past bij de vraag

Woningmarkt

Langzaam herstelt de woningmarkt zich in 2016 in Berkelland en de regio. Huizen worden weer sneller verkocht dan tijdens de crisis. De gemiddelde leegstand bedraagt begin 2016 nog wel 3,7% in Berkelland. De lokale en regionale woonmonitor zijn in juni en december in de raad behandeld.

Lokale Woonagenda

In de tweede helft van 2016 is de Lokale Woonagenda Berkelland opgesteld met daarin de belangrijkste speerpunten voor de woningmarkt in Berkelland voor de komende jaren. In december 2016 is de Lokale Woonagenda door de Gemeenteraad vastgesteld.

Woningbouwplanning

Begin 2016 kunnen in Berkelland nog 185 woningen worden toegevoegd. Dat is minder dan 1% van de bestaande voorraad. Er ligt nog een forse opgave om het overschot aan plannen met meer dan 600 woningen te verminderen. Daarvoor zetten we het instrument van structuurvisies wonen per kern in. In de paragraaf grondbeleid staan de uitgangspunten en komen de resultaten over 2016 aan de orde.

Structuurvisie Eibergen

In februari is de Structuurvisie Wonen Eibergen 2015 vastgesteld. De visie geeft voor alle woningbouwplannen in deze kern aan of deze al dan niet voor uitvoering in aanmerking komen.

Prestatieafspraken Prowonen

In de tweede helft van 2016 is voor het eerst samen met Prowonen en de huurdersverenigingen gewerkt aan de Prestatieafspraken. De Prestatieafspraken zijn in december door alle partijen ondertekend.

Herijking starterslening.

De starterslening is herijkt. En met succes want in 2016 hebben 14 jongeren hier gebruik van gemaakt.

Speerpunt 2

Jong en oud wonen comfortabel in een aantrekkelijke buurt

Verbeterlocaties en leegstaande panden

Voor verschillende verbeterlocaties en leegstaande panden zijn maatregelen in voorbereiding of uitvoering zoals:

- het centrumgebied van Eibergen;
- sloop en nieuwbouw in de Nieuwstraat in Neede;
- start van de verkoop van villa Smits in Eibergen;
- de schoollocatie aan de Prins Bernardstraat in Eibergen.

Samen met corporaties en eigenaren wijk- en buurtontwikkelingen

Komende decennia wordt de kwaliteitsslag in de bestaande woningvoorraad geleidelijk steeds belangrijker. Samen met de wooncorporaties en eigenaren is gewerkt aan wijk- en buurtontwikkeling door sloop, nieuwbouw en groot onderhoud van woningen. Goede voorbeelden hiervan zijn de laatste fasen van de wijkplannen voor De Berg in Neede en de Koppel in Borculo.

Invoering Blijverslening

De Blijverslening is in de zomer ingevoerd. In 2016 is er door één inwoners gebruik van gemaakt. Deze lening biedt mensen de mogelijkheid om hun huis levensloopbestendig te maken.

Pilot Beltrum

De Pilot Beltrum is in november gestart met als doel samen met de inwoners van Beltrum hun dorp en buitengebied – op het gebied van wonen – toekomstbestendig te maken. De startbijeenkomst was met een opkomst van 70 inwoners een succes en in de loop van 2017 zal er meer duidelijk worden over de concrete woonbehoefte voor jong en oud in Beltrum voor de komende jaren.

Terugdringen leegstand

In de Achterhoek zullen de komende jaren steeds meer stallen en schuren op boerenerven leeg komen te staan, zo ook andere panden als scholen, kerken, bedrijfspanden en winkels. Ook wordt op langere termijn meer leegstand van woningen verwacht. Een ambtelijke werkgroep, waarin alle Achterhoekse gemeenten vertegenwoordigd zijn, gaat een integraal plan van aanpak opstellen voor het terugdringen van de leegstand in de regio. Primair zijn eigenaren van vastgoed zelf verantwoordelijk voor de leegstand, maar daar waar de leefbaarheid, gezondheid en veiligheid onder druk komt te staan, zal ook een bijdrage nodig zijn van het Rijk, de provincie Gelderland en de gemeenten.

Verduurzaming

Verordeningen

Er is een verordening vastgesteld voor de Achterhoek Bespaart subsidie die geldt bij isolatiemaatregelen van eigen woningen en er is een verordening vastgesteld voor de SVN duurzaamheidslening voor woningeigenaren. Er zijn commerciële partijen die Berkellanders stimuleren om energie te besparen en op te wekken met gebruikmaking van lening en subsidie. Er zijn ook drie energie coöperaties actief waaraan huiseigenaren (en huurders) deel kunnen nemen.

Maatwerkscans (Achterhoek Duurzaam Verbouwen)

In samenwerking met Achterhoek Duurzaam Verbouwen (ADV) worden maatwerkscans aangeboden (tegen betaling), waarmee onderzocht kan worden wat de huidige energiesituatie van de woning is, welke duurzame maatregelen getroffen kunnen worden, hoe duur deze maatregelen zijn en wat de terugverdientijd hiervan is.

Bewustwording

In samenwerking met Kruiswerk, het VerduurSaam Energieloket en het Voor Mekaar team van de gemeente is in 2016 vanuit het klimaatbeleid een begin gemaakt met een project waarbij een combinatie gemaakt wordt tussen het toekomstbestendig maken van woningen en het optimaliseren van energiebesparing en energieopwekking bij woningen.

Wonen met zorg

In de afgelopen vijf jaar zijn via de 215 vergoedingen verstrekt voor kleinere en grotere woningaanpassingen. Het gaat om 1,1% van het aantal woonadressen.

We zijn met betrokken partijen in gesprek over de ontwikkelingen in het zorgvastgoed, hiervoor is een regietafel Wonen en Zorg opgericht.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x €1.000	Realisatie Begrotingsjaar	Raming begroting na wijziging	Raming begroting vóór wijziging
Baten-Lasten			
Lasten	-895	-1.810	-1.817
Baten	961	1.596	1.596
Saldo	66	-213	-221
Winstbestemming			
Lasten	0	0	0
Baten	0	0	0
Saldo	0	0	0
Lasten-Baten inclusief winstbestemming			
Lasten	-895	-1.810	-1.817
Baten	961	1.596	1.596
Saldo	66	-213	-221

Toelichting

Het resultaat van deze programmalijn wordt grotendeels veroorzaakt door het resultaat op de grondexploitaties. Voor een uitgebreidere toelichting verwijzen we u naar de paragraaf Grondbeleid.

Programmalijn 3.2. Leefomgeving

“Er is een prettige woonomgeving in de gemeente Berkelland”

Wat heeft de gemeente ervoor gedaan?

Speerpunt 1

Inwoners voelen zich verantwoordelijk voor eigen buurt of wijk

In 2016 hebben de Gebiedsteams met daarin de gemeentelijke aanspreekpunten op allerlei manieren via dorpsorganisaties en gebiedscontacten contacten gelegd met buurten, wijken en (kleine) kernen. In het kader van concrete projecten en om samen te kijken naar de kwaliteit van de woonomgeving en speelvoorzieningen. Ook de wethouder heeft zich met inloop gesprekken in de kleine kernen ingezet voor het verstevigen van de contacten. Zo weten we wat de inwoners zelf belangrijk vinden en waarmee ze aan de slag willen gaan. Zelf kijken we naar de rol van de gemeente. In 2016 zijn we in vier buurten in gesprek gekomen. Zelfwerkzaamheid en het overdragen van onderhoudstaken van de gemeente beperkt zich tot contracten met inwoners over groenonderhoud en de eerste ervaringen met hondenpoepbakken. Bij de lage onderhoudskosten per m2 waarvoor de gemeente werk laat uitvoeren zien inwoners geen of nauwelijks mogelijkheden om bijvoorbeeld door slimmer organiseren of zelfwerkzaamheid geld vrij te krijgen voor buurtontwikkeling. Ook zijn inwoners over het algemeen genomen tevreden over de inrichting en de kwaliteit van de buurt. De thema avond Wegenbeheer over de pilot wegfuncties is voorbereid in een workshop beheer gemeentelijke wegen en staat gepland voor 14 februari 2017. Met de ervaring met 8 hondenpoepbakken in eigen beheer in de wijk de Koppel kunnen we in 2017 afwegen of en hoe we met deze vorm van participatie verder gaan. De evaluatie is geweest en is positief is. Datzelfde geldt voor de ervaringen met het afvalbakkenonderzoek in Borculo.

Speerpunt 2

Wijken en kernen zijn goed en veilig bereikbaar

N18

De uitvoering van de werkzaamheden voor het realiseren van de N18 is in 2016 gestart en liggen op schema. Ook de voorbereiding voor het oplossen van de vraagstukken die te maken hebben met het onderliggend wegennet is gestart.

Basismobiliteit

Op 1 januari 2017 is ZOOV begonnen met het uitvoeren van het Collectief Vraagafhankelijk Vervoer. Het WSW vervoer dat Hameland in eigen beheer uitvoerde wordt ook door ZOOV gedaan. We zijn gestart met de voorbereiding voor de aanbesteding van het leerlingenvervoer. De voorbereiding ligt op schema.

Speerpunt 3

Energieneutraal 2030

Voor het jaarverslag Energieneutraal 2030 verwijzen wij u naar de Monitor van het Energie Uitvoeringsprogramma (EUP) die u in de gemeenteraad van februari 2016 hebt gekregen.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x €1.000	Realisatie Begrotingsjaar	Raming begroting na wijziging	Raming begroting vóór wijziging
Baten-Lasten			
Lasten	-4.488	-5.340	-4.125
Baten	245	36	36
Saldo	-4.244	-5.304	-4.090
Winstbestemming			
Lasten	0	0	0
Baten	0	0	0
Saldo	0	0	0
Lasten-Baten inclusief winstbestemming			
Lasten	-4.488	-5.340	-4.125
Baten	245	36	36
Saldo	-4.244	-5.304	-4.090

Toelichting

De toename van de begroting is het gevolg van het opnemen van het Energie Uitvoeringsprogramma in de begroting nadat dit door de Raad is vastgesteld. Gelijktijdig zien we dat het achterblijven van de realisatie ook het gevolg is van het nog niet volledig realiseren van het Energie Uitvoeringsprogramma.

Programmalijn 3.3. Overig doorgaand ruimtelijk beleid

Wat heeft de gemeente ervoor gedaan?

Begraven

In januari 2017 stelt de gemeenteraad de Aanpassing beheersverordening begraafplaatsen voor het natuurbegraven en de Verordening begraafrechten 2017 vast.

Gemeentelijk bezit

In 2016 is de verkoop van een aantal panden gerealiseerd, waaronder een woning in Borculo en een voormalig schoolgebouw in Rekken. Daarnaast zijn een aantal panden al in een vergevorderd stadium van verkoop, zoals het voormalig jongerencentrum in Ruurlo en een woning in Ruurlo.

Het verkopen van gemeentelijk bezit is een moeizaam proces. Oorzaken hiervan zijn onder meer: de bestemmingen die op de panden rusten, de incourantheid van de panden. Naast dat er panden verkocht worden, komen er ook weer panden terug in gemeentelijk eigendom. Denk hierbij aan buiten gebruik gestelde schoolgebouwen.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x €1.000	Realisatie Begrotingsjaar	Raming begroting na wijziging	Raming begroting vóór wijziging
Baten-Lasten			
Lasten	-12.470	-13.410	-12.997
Baten	10.812	10.738	10.938
Saldo	-1.659	-2.671	-2.059
Winstbestemming			
Lasten	-70	-3	0
Baten	252	1.700	493
Saldo	182	1.697	493
Lasten-Baten inclusief winstbestemming			
Lasten	-12.540	-13.413	-12.997
Baten	11.064	12.439	11.431
Saldo	-1.476	-974	-1.566

Toelichting

De stijging van de lasten in de begroting zijn met name het gevolg van ontwikkelingen in de loop van het jaar op het gebied van Riolering en Afval. De daling van de baten is het gevolg van een bijstelling van de verwachte bouwleges. In de realisatie zien we dat de lasten op het gebied van

Riool, Afval, Openbare verlichting meevallen. Het voordeel op de openbare verlichting komt deels tot stand doordat nog geen uitvoering is gegeven aan de opdracht uit het Energie Uitvoeringsprogramma. Naast de voordelen zijn er ook nadelen. Zo is er meer onderhoud verricht op de begraafplaatsen en zijn er meer diensten afgenomen van de Omgevingsdienst Achterhoek in verband met de waterzuiveringsproblematiek in Ruurlo. Ten slotte zijn er meer leges binnengekomen op het gebied van Ruimtelijke ordening en minder op het gebied van bouwen.

Programmalijn 4.1. Integrale veiligheid

“burgers zijn oren en ogen van de wijk”

Wat heeft de gemeente ervoor gedaan?

Speerpunt 1

Een veilige woon- en leefomgeving

Woninginbraken

Inmiddels zijn er in alle kernen (met uitzondering van Rekken, Eibergen en Rietmolen) Whatsapp groepen opgezet met ondersteuning van de gemeente. In de kernen Eibergen en Rekken zijn er al wel initiatieven om te komen tot een whatsapp groep. Bij alle woninginbraken wordt een brief gestuurd naar alle omwonenden. Met twee doelen. Alert zijn van de omwonenden in de toekomst. Hiernaast natuurlijk ook meldingen te krijgen van omwonenden die wellicht iets gezien hebben. Eind 2016/begin 2017 hebben we een heel aantal inwoners de vraag gesteld wat ze gedaan hebben met de preventiebrief om te kijken hoe effectief de brieven zijn. Begin 2017 komt hiervan de uitkomst. Wellicht dat we met uitkomsten hiervan nadenken over een andere vorm. Wellicht het bezoek van een gedupeerde samen met omwonenden zodat ook de impact van de woninginbraak duidelijk wordt.

Jeugdoverlast, Alcohol- en drugsoverlast.

De BOA's en de politie nemen bij meldingen deze locaties op in de route en kijken of ze ook overlast kunnen constateren. In 2017 zal (er als project) een jongerenwerker een inventarisatie doen van de jeugdoverlast.

Geweld, waaronder huiselijk geweld

Bij een melding geweld wordt meteen het voor mekaar team ingeschakeld.

Fietsdiefstal.

Er is in samenwerking met de politie een track- en tracesysteem geplaatst op een lokfiets. Hiernaast zijn er diverse acties met het opruimen van fietsen in de fietsenstalling. De politie heeft hotspots vastgesteld waar veel fietsen gestolen worden. Hier is de lokfiets geplaatst. Hiernaast zijn er ook borden geplaatst bij deze hotspots.

Speerpunt 2

Veiligheid bij bedrijven is in orde

Samen met ondernemers werken we aan de veiligheid op bedrijventerreinen en in winkelgebieden. We doen dat via het Keurmerk Veilig Ondernemen.

Keurmerk Veilig Ondernemen bedrijventerreinen.

- Borculo (Lichtenhorst en Overberkel): Borculo is op 15 december 2015 opnieuw gecertificeerd (de geldigheid van dit certificaat is verlengd van 2 naar 3 jaar) tot 15 december 2018. Voor deze industrieterreinen zien we een sterke daling van het aantal geregistreerde incidenten van 40 in 2011 naar 16 t/m augustus 2015. Met in 2015 vernieling overige objecten als meest voorkomende incident.
- Ruurlo (Everskamp, Schansekamp en Venterkamp): Ruurlo is op 1 januari 2016 opnieuw gecertificeerd (de geldigheid van dit certificaat is verlengd van 2 naar 3 jaar) tot 1 januari 2019. In Ruurlo was 2012 een piek jaar met 67 incidenten met een scherpe daling in 2013 naar 30 incidenten. Sinds 2013 vrij constant op 30.
- Neede (Wheemergaarden): Neede is op 1 mei 2016 opnieuw gecertificeerd. Dit certificaat is geldig tot 1 mei 2019.
- Eibergen (De Kieft, Jukkenbarg en de Mors): Eibergen is opnieuw gecertificeerd op 29 januari 2015. Ook hier was al sprake van een verlenging van 2 naar 3 jaar. Eind januari 2018 zal er opnieuw gecertificeerd moeten worden. Van de industrieterreinen in Eibergen hebben we geen incident overzicht.

Keurmerk Veilig Ondernemen winkelgebieden.

- Ruurlo: Deze kern heeft het keurmerk veilig ondernemen gekregen op 15 juni 2016.
- Neede: Deze kern heeft het keurmerk veilig ondernemen gekregen 15 november 2016.
- Borculo: Borculo is opgestart en de verwachting is dat hier het certificaat in maart/april 2017 wordt gehaald.
- Eibergen: In Eibergen is nog geen actie ondernomen ivm revitalisering van het centrum, maar ook hier zal uiteindelijk KVO op worden gestart.

Speerpunt 3

Bestuur en medewerkers van de gemeente handelen integer

In het INTEGRAAL VEILIGHEIDSPAN ACHTERHOEK OOST 2014 – 2018 is de gemeentelijke inspanning vastgelegd:

1. Voor de gemeenten Aalten, Berkelland, Oost Gelre en Winterswijk geldt dat er gedragscodes zijn vastgesteld voor leden van de raad, voor die van het college van burgemeester en wethouders en voor ambtenaren. Kernbegrippen in die codes zijn: openheid, betrouwbaarheid, onpartijdigheid, professionaliteit en zorgvuldigheid. Deze kernbegrippen zijn de basis voor het gedrag van bestuurders en ambtenaren.
2. In het kader van structurele aandacht voor dit onderwerp is bij het aantreden van de nieuwe gemeenteraad en van het college in het voorjaar van 2014 een zgn. dilemmatraining worden verzorgd. Het onderwerp staat voorts tenminste 1x per jaar op de college-agenda. Eveneens bespreken ambtenaren 1x per jaar tijdens bijv. een afdelingsoverleg een casus uit de praktijk. Tot slot: eenmaal per twee jaren worden de nevenwerkzaamheden van bestuurders en ambtenaren geïnventariseerd en getoetst op belangenverstrengeling.

In de gemeente Berkelland zijn interne vertrouwenspersonen aangewezen. Dit betekent dat zij op dit terrein een combifunctie hebben. Zij fungeren als vertrouwenspersoon ongewenst gedrag en als vertrouwenspersoon integriteit. Medewerkers kunnen op beide onderwerpen voor ondersteuning bij hen terecht. De vertrouwenspersonen gaan (in 2016/2017) een rondje langs alle teams waarbij ook integriteit een onderwerp is. Over 2016 zijn er geen meldingen of

aanwijzingen dat medewerkers niet integer zijn. Ook over bestuurders zijn er in 2016 geen meldingen of aanwijzingen dat bestuurders niet integer zijn.

Wat heeft het gekost?

Bedragen x €1.000	Realisatie Begrotingsjaar	Raming begroting na wijziging	Raming begroting vóór wijziging
Baten-Lasten			
Lasten	-31	-52	-52
Baten	0	0	0
Saldo	-31	-52	-52
Winstbestemming			
Lasten	0	0	0
Baten	0	0	0
Saldo	0	0	0
Lasten-Baten inclusief winstbestemming			
Lasten	-31	-52	-52
Baten	0	0	0
Saldo	-31	-52	-52

Toelichting

Er zijn geen opmerkingen

Programmalijn 4.2. Overig doorgaand bestuurlijk beleid

Wat heeft de gemeente ervoor gedaan?

Speerpunt 1

Wat heeft het gekost?

Bedragen x €1.000	Realisatie Begrotingsjaar	Raming begroting na wijziging	Raming begroting vóór wijziging
Baten-Lasten			
Lasten	-21.690	-22.169	-21.793
Baten	988	757	757
Saldo	-20.702	-21.412	-21.035
Winstbestemming			
Lasten	0	0	0
Baten	0	0	0
Saldo	0	0	0
Lasten-Baten inclusief winstbestemming			
Lasten	-21.690	-22.169	-21.793
Baten	988	757	757
Saldo	-20.702	-21.412	-21.035

Toelichting

De verschillen in dit programma zijn het gevolg van hogere lasten voor de WA verzekering voor het bestuur en lagere lasten aan de VNOG. Dit laatste komt vooral door een positieve jaarrekening bij de VNOG over 2015 en de uitbetaling van de clusterreserve. Deze reserve hield de VNOG aan om resultaten binnen het cluster BWAO op te kunnen vangen. De baten vallen ook mee doordat er meer leges zijn ontvangen voor reisdocumenten en rijbewijzen.

Programmalijn: Overzicht dekkingsmiddelen en onvoorzien

Wat heeft het gekost? Overige dekkingsmiddelen

Bedragen x €1.000	Realisatie Begrotingsjaar	Raming begroting na wijziging	Raming begroting vóór wijziging
Baten-Lasten			
Lasten	-3.303	-2.526	-3.570
Baten	78.760	78.177	75.872
Saldo	75.457	75.652	72.303
Winstbestemming			
Lasten	0	0	0
Baten	22.358	935	935
Saldo	22.358	935	935
Lasten-Baten inclusief winstbestemming			
Lasten	-3.303	-2.526	-3.570
Baten	101.118	79.112	76.807
Saldo	97.815	75.652	75.303

Toelichting

Er zijn minder rente en afschrijvingslasten toe te rekenen aan de verschillende programma's. Daardoor nemen deze lasten hier toe. Rente en aflossing van leningen lopen immers gewoon door. Dit verklaart de stijging van de lasten. Aan de inkomstenkant ontstaat de stijging door een toename van de algemene uitkering. Met name door de betaling van gelden voor de huisvesting van statushouders die in de decembercirculaire van het ministerie van BZK is verwerkt.

Kostenplaatsen

Bedragen x €1.000	Realisatie Begrotingsjaar	Raming begroting na wijziging	Raming begroting vóór wijziging
Baten-Lasten			
Lasten	-34.780	-35.260	-25.663
Baten	34.789	35.260	32.865
Saldo	9	0	7.201
Winstbestemming			
Lasten	0	0	0
Baten	391	857	826
Saldo	396	857	826
Lasten-Baten inclusief winstbestemming			
Lasten	-34.780	-35.260	-25.663
Baten	35.171	36.117	33.691
Saldo	396	857	8.028

De wijziging tussen de begroting voor en na wijziging heeft alles te maken met de wijzigingen in de organisatiestructuur. Hierdoor zijn extra doorbelastingen opgenomen waardoor zowel aan de lasten als de batenkant een stijging is te zien.

Mutaties reserves

Bedragen x €1.000	Realisatie Begrotingsjaar	Raming begroting na wijziging	Raming begroting vóór wijziging
Baten-Lasten			
Lasten	-60.202	-5.189	-2.535
Baten	36.188	197	0
Saldo	-24.014	-4.989	-2.535
Winstbestemming			
Lasten	0	0	0
Baten	0	0	0
Saldo	0	0	0
Lasten-Baten inclusief winstbestemming			
Lasten	-60.202	-5.189	-2.535
Baten	36.188	197	0
Saldo	-24.014	-4.989	-2.535

Bedrijfsvoering

Welke resultaten zijn bereikt?

■ Organisatieontwikkeling

In 2016 is na een periode van voorbereiding door de organisatie een belangrijke stap gezet in de doorontwikkeling van de organisatie. Per 1 februari van het jaar zijn de afdelingen afgeschaft en is gestart met het werken in zelfsturende teams. Met deze structuurwijziging is de organisatie optimaal gepositioneerd om invulling te geven aan het VSVB gedachtegoed en staan begrippen als eigenaarschap en verantwoordelijkheden laag in de organisatie centraal om zo adequaat in te kunnen spelen op wensen vanuit de samenleving. De ambities van de organisatie zijn stevig. Een succesvolle implementatie van zelfsturing is een meerjarig proces.

De komende tijd zal de organisatie zich periodiek blijven aanpassen aan de zich wijzigende verhoudingen. Bijvoorbeeld door de besluitvorming in de gemeenteraad van december 2016 over de koerswijziging ten aanzien van de Voor-Me-Kaar organisatie.

■ Besparing op de organisatiekosten

In de visie 'Organisatieontwikkeling 2020' is aangegeven dat wij een organisatie willen zijn die slank, daadkrachtig en flexibel is. Naast de structuur- en cultuurverandering betekent dit een forse besparing op de organisatiekosten. In de bestuursopdracht is vastgelegd:

1. dat de organisatie eind 2018 is gekrompen met 30 fte.
2. dat op minstens 5 cruciale plekken instroom van buiten is gerealiseerd.

De eerste doelstelling ligt nog steeds goed op koers, de tweede is inmiddels gerealiseerd. Aan de in september 2016 aangetreden nieuwe Gemeentesecretaris/Algemeen directeur is gevraagd met nadere voorstellen te komen om de doorontwikkeling van de organisatie kwantitatief en kwalitatief verder vorm te geven.

■ Elektronische overheid

Ook in 2016 is gewerkt aan de e-overheid. Uit de monitor Doelgerichte Digitalisering van de Vereniging Nederlandse Gemeenten en het Kwaliteitsinstituut Nederlandse Gemeenten (VNG/KING) valt op te maken dat de digitale dienstverlening op orde is. Het gebruik van de landelijk voorzieningen zoals eHerkenning en MijnOverheid blijft in 2016 nog wat achter. Doorontwikkeling en nadere afstemming met leverancier geeft vertraging.

We hebben de mogelijkheden van de front- en midoffice verder benut. Enkele voorbeelden zijn de aanvragen voor mantelzorgwaardering, tijdelijke Drank- en Horecaontheffing, subsidie breedband buitengebied en het maken van een afspraak.

Bovendien is er een start gemaakt met het registreren van maatschappelijke initiatieven en het ontsluiten op kaart.

De samenwerking tussen de GovUnited gemeenten is formeel per 14 oktober jl. beëindigd. Daarmee is echter niet de samenwerking tussen gemeenten gestopt. Integendeel, de samenwerking is – nu onder regie van de leverancier – uitgebreid met alle gemeenten die gebruik maken van dezelfde voorzieningen.

■ Informatievoorziening en automatisering

In de tweede helft van 2016 zijn organisatie breed de rol en koers van ICT en innovatie besproken. Denkt daarbij aan de Digitale Agenda 2020, het Digitaal Stelsel Omgevingswet, Open Data en de Wet Gemeenschappelijk Digitale Infrastructuur. De resultaten daarvan worden begin 2017 vastgelegd in een nieuwe i-visie. Met de i-visie wordt een kader gegeven aan toekomstige ICT projecten en activiteiten.

Belangrijke sleutelwoorden uit de i-visie zijn: Flexibel; Modern; Slimme volger; Participatie; Netwerkorganisatie; Zelfservice; Digitaal werken; Locatie-onafhankelijk.

■ Informatieveiligheid

In 2016 hebben we de kaders en normen voor informatieveiligheid verfijnt.

Op verschillende momenten in het jaar hebben we aan verschillende departementen verantwoording afgelegd over de opzet, bestaan en werking van de uitvoering en veiligheid van gedecentraliseerde taken zoals het bijhouden van de basisregistratie Personen, het gebruik van Suwinet (door de Sociale Dienst Oost Achterhoek), het afgeven van Paspoorten en ID-kaarten en het gebruik van DigiD . Ook in 2016 voldeden we aan de gestelde normen.

■ Basis op orde

De administratieve processen zijn in grote lijnen op orde. De interne audits die in november 2016 zijn gehouden hebben aangetoond dat, ook na de organisatiewijziging van dit jaar, de beheersing van de administratieve processen nog steeds op orde is. Tegelijk constateren we dat enkele zwakkere plekken die we hadden, nog onvoldoende verbeterd zijn. We denken dan aan contractbeheer en de afronding van subsidieprocessen. We hebben afgelopen jaren zeker stappen gezet om deze processen te verbeteren, maar dit is nog niet genoeg. We gaan dit in 2017 afronden

■ Auditcommissie

In 2016 heeft de gemeenteraad het gehele jaar met een auditcommissie gewerkt. In de commissie zit van elke fractie een financieel specialist. Er is ondersteuning van de griffie en de ambtelijke organisatie. Deze auditcommissie heeft in 2016 onder andere aandacht besteed aan de hardnekkige problemen met de financiële verantwoording van jeugdzorg en Wmo over 2015. Dit was een pittige materie. Uiteindelijk heeft onze huisaccountant een goedkeurende verklaring over onze jaarrekening kunnen geven. Ook heeft de commissie gesproken over het omgaan met reserves en voorzieningen. Dit heeft geleid tot nieuwe voorstellen die door de raad zijn overgenomen.

Een ander onderwerp was het inschatten van de voor- en nadelen van een hybride geldlening aan de BNG. De auditcommissie bleek een goede overlegvorm om in alle rust dit onderwerp te bespreken, samen een extern adviseur en onze accountant. Verder heeft de auditcommissie kritisch meegedacht met de introductie van de nieuwe begrotingsapp. Tenslotte zijn afspraken gemaakt met de rekenkamercommissie over hun rol in de auditcommissie.

De ervaringen van de auditcommissie over 2016 zijn positief. In een niet-politieke setting hebben we gelegenheid gehad om inhoudelijk dieper over financiën, planning en control door te spreken. De volgende uitdaging is het door ontwikkelen van de programmabegroting

Paragraaf: Grondbeleid

■ Inleiding

In deze paragraaf komen de uitgangspunten over het gemeentelijke grondbeleid aan de orde. In het jaarverslag staat tot welke resultaten het beleid in 2016 heeft geleid. Ook analyseren we de risico's die verbonden zijn aan de ontwikkeling van de plannen.

Beleid

■ Algemeen grondbeleid

Grondbeleid is geen doel op zich: het exploiteren van grondposities is een middel om doelen te bereiken op de beleidsterreinen woningbouw, bedrijvigheid en werkgelegenheid en de inrichting van de openbare ruimte. In de door de raad vastgestelde nota Grondbeleid staat dat de gemeente kiest voor actief grondbeleid waar dit mogelijk en gewenst is. Natuurlijk blijft de gemeente ook particuliere activiteiten faciliteren door haar verantwoordelijkheid voor de openbare ruimte in te vullen.

De grondexploitatiewet als onderdeel van de Wet ruimtelijke ordening vormt de basis voor het verhalen van de daarmee gemoeide kosten. In de praktijk zet de gemeente Berkelland in op het aangaan van anterieure overeenkomsten met initiatiefnemers voorafgaande aan het vaststellen van het bestemmingsplan. Als de gemeente niet tot de gewenste afspraken over kostenverhaal kan komen, fungeert het exploitatieplan als publiekrechtelijk instrument om de exploitatiebijdrage via de omgevingsvergunning te verhalen. Tot op heden heeft de gemeente Berkelland nog geen exploitatieplan hoeven vast te stellen.

Naast wijzigingen in de wetgeving leiden stagnerende marktomstandigheden en de demografische ontwikkelingen tot een verschuiving van een actief naar een meer faciliterend grondbeleid. De regionale woonagenda 2015-2025, de in 2016 vastgestelde lokale woonagenda, de wijziging van de fiscale winstregeling per 2016 en een verwachte aanpassing van de regels rond begroting en verantwoording [BBV] spelen bij het exploiteren van grondposities een rol.

Financiële positie

Bij grondexploitatie kan het om grote bedragen gaan. Er kan winst gemaakt worden, maar er zijn ook risico's. Omdat de planning en uitvoering vaak jaren duren, kunnen de verwachte en werkelijke resultaten flink verschillen. Kosten kunnen tegenvallen, maar ook de verkoop van kavels kan tegenvallen. De uitkomsten van de laatste jaren laten zien dat de effecten van de economische crisis en de stagnerende woningmarkt geleid hebben tot verliezen op de grondexploitaties, zowel lokaal, regionaal als landelijk.

De lopende grondexploitatie projecten actualiseren we minimaal jaarlijks. In deze paragraaf gaan wij onder het hoofdstuk Jaarverslag 2016 in op de resultaten. Een actueel overzicht van de lopende projecten wordt in de jaarrekening opgenomen onder de balanspost voorraden, onderdeel Bouwgronden in exploitatie. Grondposities waarbij een reëel en stellig voornemen tot ontwikkeling ontbreekt worden met ingang van 2016 verantwoord onder de Materiële vaste activa.

■ Reserve bouwgrondexploitatie

Afgesproken is dat onze grondexploitatie "selfsupporting" is. Winsten en verliezen moeten elkaar op termijn compenseren. Het product grondexploitatie is daarom budgettair neutraal in de begroting opgenomen. Om in de toekomst tegenvallers op te vangen werken we met een reserve grondexploitaties. Aan het eind van elk jaar wordt de stand van zaken opgemaakt. Winsten worden dan in beginsel toegevoegd aan de reserve en verliezen worden onttrokken aan de reserve. Toevoegingen aan de reserve of onttrekkingen uit de reserve worden altijd ter goedkeuring voorgelegd aan de gemeenteraad. In de praktijk neemt de gemeenteraad hierover een besluit bij het vaststellen van de jaarrekening.

■ Risicomanagement

De reserve grondexploitaties moet eventuele toekomstige tegenvallers op kunnen vangen. Het is daarom belangrijk om een goede inschatting te maken van eventuele tegenvallers. De hoogte van de reserve grondexploitaties stemmen we daarop af. De gemeente werkt met een methode van risico analyse om het risico op tegenvallende resultaten zo betrouwbaar mogelijk in te schatten. Daarbij beoordelen we marktrisico's en specifieke project risico's.

Marktrisico's bestaan uit kostenstijgingen, daling van grondprijzen en vertraging van de ontwikkelingen. Voor deze factoren worden voor twee scenario's parameters gehanteerd. Samen met de specifieke projectrisico's leidt de berekening tot een inschatting van de bandbreedte waarbinnen de risico's zich bevinden. Deze risico's worden afgezet tegen de ruimte om binnen de projecten tegenvallers op te vangen. Deze ruimte bestaat uit de verwachte winst van een project en de post voor onvoorziene uitgaven. Voorzichtigheidshalve nemen we van deze ruimte maximaal 50% mee voor het bepalen van de aanwezige dekking voor risico's in het project.

Het verschil tussen het berekende risico en de mogelijke dekking binnen de projecten noemen we de *benodigde weerstandscapaciteit*. Deze benodigde capaciteit vergelijken we met de *beschikbare weerstandscapaciteit*. De beschikbare capaciteit bestaat uit meerdere delen. Allereerst bestaat deze capaciteit uit de Algemene reserve grondexploitatie. Daarnaast is het deel van de verwachte positieve projectresultaten en de posten onvoorzien – dat resteert na dekking van de risico's op projectniveau – beschikbaar als weerstandscapaciteit.

De ratio tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstands-capaciteit geeft een indicatie van het weerstandsvermogen. Verderop in deze paragraaf Grondbeleid lichten we de uitkomsten van deze analyse toe.

Jaarverslag grondexploitatie 2016

Het resultaat van het product Grondexploitatie over het jaar 2016 laat een winst zien van € 67.906. In 2015 werd € 88.153 verlies geleden. Voorgesteld wordt om de winst over 2016 toe te voegen aan de Algemene Reserve Bouwgrondexploitatie. Daarmee blijft de Algemene Reserve Bouwgrondexploitatie op peil om de risico's in de toekomst op te kunnen blijven vangen. In deze paragraaf is dit voorstel van resultaatbestemming al verwerkt.

De inhoud van dit jaarverslag bestaat uit de volgende hoofdstukken:

- I Analyse van het resultaat 2016
- II Waardering grondposities per eind 2016
- III Reserves en voorzieningen ten behoeve van de grondexploitatie
- IV Risico analyse grondexploitatie
- V Korte beschouwing van de (financiële) stand van zaken van de afzonderlijke exploitaties.

I: Analyse van het resultaat 2016

Dit hoofdstuk behandelt de uitkomsten van de grondexploitatie over het jaar 2016. De verantwoorde winst over het boekjaar 2016 ad € 68.000 is als volgt samengesteld (afgerond op € 1.000):

Plan	Resultaat	Mutatie voorziening	Totaal resultaat
Bedrijfsterrein Everskamp Ruurlo	-	100.000	100.000
Overige complexen per saldo	- 5.000	3.000	- 2.000
<i>Totaal Bouwgronden in exploitatie</i>	<i>- 5.000</i>	<i>103.000</i>	<i>98.000</i>
Niet in exploitatie genomen gronden	- 11.000	3.000	- 8.000
Voorraad overige gronden	- 19.000	-	- 19.000
Erfpachtgronden	- 3.000	-	- 3.000
<i>Subtotaal Materiële vaste activa</i>	<i>- 33.000</i>	<i>3.000</i>	<i>- 30.000</i>
<i>Totaal resultaat (winst)</i>	<i>- 38.000</i>	<i>106.000</i>	<i>68.000</i>

Korte toelichting op het resultaat

Het positieve resultaat over 2016 is vooral te verklaren door de vrijval van een gevormde voorziening. Met ingang van 2016 wordt – in lijn met de notitie van de commissie BBV - over investeringen in de grondexploitatie 2,40% rente toegerekend. Tot en met 2015 bedroeg de rente nog 5,00%. Door de lagere rentelasten slaat het geraamde verlies voor bedrijventerrein Everskamp in Ruurlo om in een winstverwachting. De gevormde voorziening voor het verlies valt daarom in 2016 vrij.

Het verlies van € 30.000 op grondposities onder Materiële vaste activa (voorheen “Niet in exploitatie genomen gronden”) wordt vooral veroorzaakt doordat aan de investeringen geen kosten meer kunnen worden toegerekend. Het Besluit Begroting en Verantwoording schrijft voor dat gemaakte kosten alleen kunnen worden geactiveerd (toegevoegd aan de boekwaarde) als er een reëel en stellig voornemen bestaat om de gronden in de nabije toekomst te bebouwen. Uitgaven voor deze grondposities en rentelasten over de boekwaarde komen daarom direct ten laste van het resultaat.

Het activeren van kosten blijft beperkt tot de huidige marktwaarde, rekening houdend met de actuele bestemming. Alleen als er na een raadsbesluit meer duidelijkheid bestaat over de nadere invulling van de toekomstige bouwlocatie en de daarvoor nog te maken kosten, kan de verwachte marktwaarde in de toekomstige bestemming als toets worden gebruikt. De gemiddelde waardering van de grondposities onder de Materiële vaste activa (niet in exploitatie genomen gronden, erfpachtgronden en de overige ruilgronden) bedraagt € 5,73 per m².

II. Waardering grondposities per einde boekjaar

De waardering van de ingenomen grondposities per einde boekjaar is als volgt (in €):

	rekening 2016	rekening 2015
Niet in exploitatie genomen gronden	982.349	1.593.483
Erfpachtgronden	69.750	69.750
Overige gronden	375.760	375.760
Subtotaal Materiële vaste activa	1.427.859	2.038.993
Voorraad Bouwgronden in exploitatie	5.783.412	5.084.768
Vorderingen op particuliere exploitanten	31.560	-
Totaal boekwaarde	7.242.831	7.123.761
Af: voorzieningen voor kosten/verliezen	- 222.250	- 325.000
Af: voorziening voor gevolgen krimp	- 2.075.850	- 2.078.750
Totaal balanswaarde	4.944.731	4.720.011

De balanswaarde van de verschillende grondexploitaties is in 2016 toegenomen met € 224.720 van € 4.720.011 naar € 4.944.731. Deze toename is als volgt te specificeren (bedragen in €):

	rekening 2016	rekening 2015
kapitaallasten (2,40% respectievelijk 5,00%)	199.257	393.695
uren eigen dienst	31.961	55.382
uitgaven op projectbasis	102.639	282.204
totaal kosten en investeringen	333.857	731.281
opbrengsten (verkoop / subsidie)	177.043	1.241.259
per saldo toe-/afname investering	156.814	- 509.978
verantwoord resultaat	67.906	- 88.153
Totaal mutatie balanswaarde	224.720	- 598.131

De toename van de balanswaarde is te verklaren doordat in 2016 meer uitgaven zijn gedaan dan dat er opbrengsten zijn gerealiseerd. De opbrengsten zijn hoofdzakelijk gerealiseerd bij ABCTA Beltrum (€ 123.000 uit kavelverkopen) en Leusinkbrink Ruurlo (€ 37.000 doorbelasting rente). Per saldo is in 2016 € 157.000 geïnvesteerd.

Daarnaast is de balanswaarde toegenomen doordat een winst van € 68.000 is verantwoord.

Voor een nadere specificatie van de balanswaarden en de verantwoorde resultaten voor de lopende projecten verwijzen we naar de toelichting op de balans in de jaarrekening, onderdeel Bouwgronden in exploitatie onder voorraden.

III: Reserves en voorzieningen ten behoeve van de grondexploitatie

In dit hoofdstuk komt het verloop van de reserve bouwgrondexploitatie aan bod. Vervolgens lichten we de mutaties en de stand van de gevormde voorzieningen toe. Binnen de grondexploitatie maken we onderscheid tussen voorzieningen voor individuele projecten enerzijds en een algemene voorziening voor de afwaardering van gemeentelijke grondexploitaties als gevolg van de demografische ontwikkelingen anderzijds.

Algemene reserve bouwgrondexploitatie en voorstel resultaatbestemming 2016

De algemene reserve bouwgrondexploitatie bedroeg per eind 2015 € 1.797.280. Het verlies over 2015 ad € 88.153 is conform het raadsbesluit bij het vaststellen van de jaarrekening 2015 ten laste van de Algemene reserve bouwgrondexploitatie gebracht. Per 1 januari 2016 bedraagt deze reserve € 1.709.127.

Voorgesteld wordt om de winst over het jaar 2016 ad € 67.906 ten gunste van de Algemene Reserve Bouwgrondexploitatie te brengen. Daarmee blijft de reserve voor Bouwgrondexploitatie – nodig om toekomstige risico's op te vangen - op peil.

Voorzieningen individuele projecten grondexploitatie

De voorziening voor individuele projecten is noodzakelijk om verwachte verliezen op dat specifieke plan in de toekomst op te vangen. De voorziening komt overeen met de hoogte van het verwachte toekomstige tekort, berekend tegen netto contante waarde. We berekenen deze waarde tegen een discontovoet van 2,0%.

De benodigde voorziening wordt jaarlijks geactualiseerd. Soms zijn looptijden van de planontwikkeling verlengd of is het uitgiftetempo van de kavels gewijzigd. Ook is gebleken dat de verwachte opbrengsten soms naar beneden moeten worden bijgesteld. Deze effecten leiden tot hogere rentelasten. Als dit niet binnen de exploitatie van het plan kan worden opgevangen, moet hiervoor een verliesvoorziening worden gevormd. Eind 2016 is een verliesvoorziening aanwezig voor het woningbouwplan Hondelinkweg Neede (€ 100.000). Daarnaast is een voorziening gevormd voor mogelijke schade aan de woonstraten op het plan Schollenkamp Borculo (€ 75.000). Ook is een voorziening beschikbaar voor nagekomen kosten op terrein Overberkel Borculo (€ 47.250). Totaal bedraagt de voorziening voor verliezen op individuele projecten per eind 2016 € 222.250.

Voorziening afwaarderen grondexploitaties door demografische ontwikkelingen

Via het vaststellen van de jaarrekening 2010 is een voorziening van € 5.000.000 gevormd voor het afwaarderen van gemeentelijke grondexploitaties als gevolg van demografische ontwikkelingen. Gelet op de noodzaak om het woningbouwprogramma fors terug te brengen zullen meerdere gemeentelijke woningbouwplannen geen of slechts beperkt doorgang vinden. De hoogte van de voorziening is destijds bepaald op de boekwaarde van die plannen per 31 december.

De beschikbare voorziening per eind 2016 bedraagt € 2.075.850. De gevormde voorziening is volgens de nu beschikbare informatie toereikend om de gevolgen van het verminderen van woningbouwplannen voor gemeentelijke exploitaties op te vangen.

De gemeente Berkelland heeft zich gebonden aan de Regionale Woonvisie, waarin maximaal 635 woningen waren toegestaan voor de periode 2010 tot het jaar 2025 (oorspronkelijk 2020). In 2015 is de Regionale Woonagenda 2015-2025 vastgesteld. Dit heeft tot een verdere verlaging van het aantal toe te voegen woningen geleid (570 ipv 635). Over het woningbouwprogramma informeren we de raad afzonderlijk via de jaarlijkse voortgangsrapportages.

Om te komen tot een zorgvuldige afweging over het overschot aan woningbouwplannen wordt regionaal het zogenaamde stoplichtmodel gehanteerd. Voor de grote kernen Borculo, Ruurlo en Neede zal naar verwachting in het najaar van 2017 een Structuurvisie Wonen worden vastgesteld als kader voor toekomstige bestemmingsplannen. Voor de kleine kernen wordt in 2017 een traject gestart naar het voorbeeld van de pilot in Beltrum. De uitkomsten van dit traject kunnen dan in 2018 gebruikt worden als input voor de structuurvisies Wonen voor de kleine kernen.

Genoemde ontwikkelingen zullen mogelijk leiden tot het herijken van het woningbouw-programma. Het kan zijn dat hierdoor gemeentelijke plannen bijgesteld moeten worden. De effecten hiervan zullen we verwerken in de jaarrekening over het jaar waarin de ruimtelijke kaders door de raad zijn vastgesteld.

IV: Risico analyse grondexploitatie

Dit hoofdstuk maakt inzichtelijk op welke wijze de risico-omvang van projecten binnen de grondexploitatie is becijferd. De omvang van een risico is het product van het effect en de kans dat dit zich voordoet. Het risico wordt afgezet tegen de aanwezige mogelijkheden om tegenvallers binnen de projecten op te vangen. De risico's die niet binnen de projecten zelf kunnen worden opgevangen vormen samen de benodigde weerstandscapaciteit. Het bedrag dat beschikbaar is voor het opvangen van risico's noemen we de beschikbare weerstandscapaciteit. De benodigde capaciteit zetten we af tegen de beschikbare weerstandscapaciteit. De verhouding tussen deze beide termen – het weerstandsvermogen – bepaalt in welke mate de gemeente in staat is om de risico's af te dekken.

Bepalen van de risico omvang grondexploitatie

Voor het bepalen van risico's binnen de grondexploitatie is een model ontwikkeld. In dit model maken we onderscheid tussen twee typen risico's. We onderkennen marktrisico's en specifieke projectgebonden risico's.

Voor het bepalen van de omvang van marktrisico's hanteren we parameters voor kostenstijgingen, daling van opbrengsten en vertraging van de ontwikkeling. Uitgangspunt voor deze berekening is de geactualiseerde exploitatiebegroting per plan. In deze begrotingen is uitgegaan van zo realistisch mogelijke ramingen voor nog te maken kosten en verwachte opbrengsten. Voor het bepalen van de omvang van risico's zijn vervolgens twee scenario's doorgerekend. Een scenario met tegenvallende ontwikkelingen en een scenario "kritiek". We achten het gelet op de huidige marktsituatie niet zinvol om een optimistisch scenario door te rekenen.

Voor de grondposities die sinds 2016 verantwoord worden onder de Materiële vaste activa (voorheen Niet in exploitatie genomen gronden) sluiten we aan bij de uitkomsten van de risicoberekening voor Bouwgronden in exploitatie. Het marktrisico voor deze plannen drukken we uit in een percentage van de boekwaarde.

In onderstaande tabel zijn de gehanteerde parameters voor de bepaling van de omvang van de marktrisico's weergegeven.

Effecten voor bepaling marktrisico	Bouwgronden in exploitatie		Materiële vaste activa	
	tegenvallend	kritiek	tegenvallend	kritiek
Kostenstijging	5%	10%		
Daling totale grondopbrengsten	5%	10%		
Vertraging looptijd in jaren	3	7		
Boekwaarde waardering (op basis uitkomsten Onderhanden werken)			40%	44%
Kans op gezamenlijk optreden bij doorlopende projecten	50%	33%	50%	33%
Kans op optreden bij mogelijk te schrappen woningbouwplannen	50%	33%		

De parameters voor de bepaling van het risico op kostenstijging en vertraging van de looptijd zijn ongewijzigd ten opzichte van 2015. De effecten worden per project opgeteld. Omdat het niet realistisch is dat al deze effecten zich in alle plannen tegelijkertijd en gezamenlijk voordoen, kwantificeren we het risico door het totale effect met een kans van 50% respectievelijk 33% te vermenigvuldigen. Deze percentages zijn de afgelopen jaren ook gebruikt.

Voor specifieke projectrisico's is een inschatting gemaakt van mogelijk negatieve effecten die zich binnen dat plan kunnen voordoen naast de al becijferde marktrisico's. Nadelige effecten met een kans groter dan 50% worden in de exploitatiebegroting zelf verwerkt en leiden daarom niet tot een extra risico.

De totale risico-omvang is in het tegenvallende scenario ingeschat op € 3.200.000. In het kritieke scenario komt de berekening op basis van bovengenoemde parameters uit op € 3.600.000.

Van risico-omvang naar benodigde weerstandscapaciteit

Een deel van de risico's kan binnen de projecten zelf worden opgevangen. Bijvoorbeeld doordat er een positief eindresultaat wordt verwacht of doordat er posten voor onvoorziene kosten in de exploitatiebegrotingen zijn opgenomen. We gaan in de analyse voorzichtigheidshalve niet uit van de totale verwachte dekkingsmogelijkheden, maar hanteren maximaal 50% van deze posten.

Het verschil tussen de risico-omvang en de verwachte ruimte binnen het project vormt de benodigde weerstandscapaciteit voor projecten. Daarnaast is weerstandscapaciteit nodig om het risico af te dekken dat ambtelijke uren niet langer aan de grondexploitatie kunnen worden toegerekend.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de uitkomsten van de analyse.

	marktrisico		project	totaal risico	
	tegenvallend	kritiek	specifiek	tegenvallend	kritiek
Bouwgronden in exploitatie	952.000	1.405.000	1.894.000	2.846.000	3.299.000
Materiële vaste activa	196.000	145.000	158.000	354.000	303.000
Subtotaal risico omvang	1.148.000	1.550.000	2.052.000	3.200.000	3.602.000
	verwachte projectcapaciteit				
	tegenvallend	kritiek			
Bouwgronden in exploitatie	558.000	732.000			
Materiële vaste activa	-	-			
Subtotaal weerstandscapaciteit binnen projecten	558.000	732.000			
	benodigde capaciteit				
	tegenvallend	kritiek			
Bouwgronden in exploitatie	2.288.000	2.567.000			
Materiële vaste activa	354.000	303.000			
Subtotaal benodigde weerstandscapaciteit voor projecten	2.642.000	2.870.000			
Organisatie risico's	67.000	44.000			
Totaal benodigde weerstandscapaciteit (=omvang +/- projectcapaciteit)	2.709.000	2.914.000			

Uit deze tabel volgt dat in het tegenvallende scenario een weerstandscapaciteit benodigd is van € 2.709.000. In het kritieke scenario is een capaciteit nodig van € 2.914.000.

Voor een globale beoordeling van de benodigde weerstandscapaciteit voor plannen binnen de categorie Bouwgronden in exploitatie is een landelijke norm beschikbaar. Deze IFLO norm is opgesteld door de Inspectie Financiën Lagere Overheden. De benodigde capaciteit bedraagt hierbij 10% van de boekwaarde plus 10% van de te verwachten kosten. Per eind december 2016 leidt dit kengetal tot een benodigde capaciteit van circa € 2.000.000. De berekening volgens het door ons gebruikte model leidt tot een uitkomst in de bandbreedte van € 2.288.000 tot € 2.567.000.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat uit drie verschillende componenten. Allereerst is de Algemene reserve bouwgrondexploitatie beschikbaar om risico's op te vangen. Ten tweede kunnen risico's worden opgevangen door het niet benutte deel van de verwachte resultaten en de posten onvoorzien. Tot slot is binnen de gevormde voorziening voor afwaardering van exploitaties een buffer van € 178.000 beschikbaar. Overigens zal binnen enkele plannen de boekwaarde lager zijn dan de huidige marktwaarde. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de gronden die in erfpacht zijn uitgegeven. Deze zogenaamde stille reserves nemen we voorzichtigheidshalve niet mee bij het bepalen van de beschikbare weerstandscapaciteit.

De Algemene reserve bouwgrondexploitatie bedraagt na de voorgestelde resultaat bestemming over 2016 € 1.777.000. Dit bedrag is beschikbaar als capaciteit om risico's op te vangen.

Het totaal begrote positieve resultaat voor de Bouwgronden in exploitatie bedraagt € 3.668.000. Hiervan heeft € 1.054.000 betrekking op plannen die mogelijk aangepast

worden als gevolg van de demografische ontwikkelingen. Deze theoretische winsten tellen daarom niet mee bij de bepaling van de beschikbare weerstandscapaciteit. Per saldo resteert een winstverwachting van € 2.614.000. Binnen de projecten is voor onvoorziene posten € 152.000 opgenomen. Voor de bepaling van de beschikbare weerstandscapaciteit wordt voorzichtigheidshalve maximaal 50% van beide posten meegenomen. Dit leidt tot een beschikbare begrote capaciteit van € 1.383.000. Daarvan is in het tegenvallende scenario € 558.000 benut voor risico's binnen de individuele plannen. Het niet benutte deel ad € 825.000 geldt als algemeen beschikbare weerstandscapaciteit. In het kritieke scenario is deze buffer € 651.000 (€ 1.383.000 - € 732.000).

Samengevat kan de beschikbare weerstandscapaciteit als volgt worden weergegeven:

Totaal beschikbare weerstandscapaciteit in

€

	beschikbare capaciteit	
	tegenvallend	kritiek
Binnen Algemene reserve grondexploitatie	1.709.127	1.709.127
Resterende capaciteit uit verwachte positieve resultaten en onvoorzien	825.000	651.000
Buffer binnen voorziening voor afwaardering gemeentelijke exploitaties	177.925	177.925
Totaal beschikbare weerstandscapaciteit	2.712.052	2.538.052

Weerstandsvermogen grondexploitatie

De verhouding tussen de beschikbare en benodigde weerstandscapaciteit noemen we het weerstandsvermogen. In het tegenvallende scenario is deze verhouding per eind 2016 1,00 (2015: 1,07). Een ratio boven de 1,00 wordt als "voldoende" gezien. De beschikbare capaciteit is dan groter dan de benodigde capaciteit.

In het kritieke scenario is de ratio 0,87 (2015: 0,82). In termen van risicomanagement is het weerstandsvermogen "matig".

Het weerstandsvermogen binnen de grondexploitatie blijft onverminderd zorgelijk. Voor zover de capaciteit om risico's op te vangen onvoldoende blijkt, moet een beroep gedaan worden op de Algemene reserve.

Overige risico's

Alle gemeentelijke bestemmingsplannen zijn afgelopen jaren geactualiseerd. Daarbij zijn latente, nooit benutte woningbouwmogelijkheden niet langer opgenomen in het nieuwe bestemmingsplan. Dit kan komende jaren leiden tot het moeten uitkeren van planschade. Voor het risico op planschade als gevolg van het schrappen van bouwmogelijkheden is binnen de grondexploitatie geen specifieke voorziening gevormd.

Naast het risico op planschade bestaat ook een risico op claims doordat plannen van derden alleen in aangepaste vorm – met minder woningen – kunnen worden uitgevoerd. De huidige mogelijkheden van het betreffende bestemmingsplan en de eventuele afspraken binnen een overeenkomst zullen bepalend zijn voor de hoogte van de claim. Voor deze mogelijke claims is geen voorziening getroffen. In nauw overleg met externe juridische en financieel deskundigen proberen we de schade voor de gemeente en de ontwikkelaars te beperken. Daarbij zetten we in op het vroegtijdig aankondigen van planologische procedures om de

ruimte voor nieuwbouw van woningen te verminderen. Dit wordt het “creëren van voorzienbaarheid” genoemd. De ontwikkelaar heeft dan nog enige tijd om het plan in de huidige vorm te realiseren. Het publiekrechtelijke risico op planschade voor de gemeente vermindert hierdoor.

In een project heeft de gemeente ook vorderingen op de ontwikkelaar uit hoofde van overeengekomen financiering. Het verminderen van het oorspronkelijke woningbouw-programma kan er toe leiden dat de vordering niet volledig kan worden afgelost. Het kan ook betekenen dat eerder uitgekeerde winsten moeten worden teruggestort. Voor het gemeentelijk aandeel in dit risico zijn maatregelen getroffen. Wij verwijzen ook naar de passage in de toelichting op de balans, onderdeel vorderingen.

V Korte beschouwing van de (financiële) stand van zaken van de afzonderlijke exploitaties.

In de geactualiseerde exploitatieberekeningen van de gemeentelijke grondexploitaties is rekening gehouden met verlenging van looptijd. Jaarlijks wordt beoordeeld of de ramingen voor nog te maken kosten nog toereikend zijn. Daarmee actualiseren we de mutaties in prijzen of hoeveelheden. De gronduitgifteprijsen zijn met ingang van 2013 verlaagd. In 2017 beoordelen we of de uitgifteprijsen nog steeds marktconform zijn.

Korte toelichting per complex

Hieronder volgt per complex een korte toelichting op het verloop van de boekwaarde in 2016 en de verwachte prognose voor komende jaren. Niet alle complexen komen daarbij aan bod, alleen plannen met een boekwaarde of mutaties boven € 500.000 worden genoemd. Voor een compleet overzicht van de gemeentelijke complexen verwijzen we naar de toelichting op de balans (onderdeel voorraden).

Bedrijventerrein Kieft IV Eibergen

De verkopen op dit terrein lopen achter bij de verwachtingen. De boekwaarde is per saldo toegenomen van € 2.107.000 tot € 2.153.000. De verwachte winst op eindwaarde bedraagt € 1.382.000. Het tracé besluit voor de N18 geeft aan dat deze rijksweg dwars over een aantal uitgeefbare en bouwrijpe kavels loopt. In de begroting is nu verondersteld dat de gemeente in 2017 gecompenseerd zal worden voor het verlies aan grondverkoop. Eind 2015 is een compensatievoorstel van Rijkswaterstaat ontvangen, maar hierover is nog geen overeenstemming bereikt. Met mogelijk hogere opbrengsten door het ontstaan van nieuwe zichtlocaties is geen rekening gehouden.

Bedrijventerrein Everskamp Ruurlo

De boekwaarde van dit complex bedraagt eind 2016 € 1.519.000. Het tempo van verkopen blijft fors achter bij de verwachtingen. De in 2013 doorgevoerde verlaging van de gronduitgifteprijsen en het voorzichtige economische herstel heeft slechts in beperkte mate tot concrete belangstelling van bedrijven geleid. Het uitgiftetempo is gehandhaafd op afronding in 2030. Door de gewijzigde BBV regelgeving worden met ingang van 2016 minder rentelasten toegerekend (2,40% in plaats van 5,00%). Hierdoor bedraagt – gerekend met een uitgifte van gemiddeld 2.000m² per jaar – het verwachte eindresultaat in 2030 € 248.000 positief. De gevormde verliesvoorziening van € 100.000 is daarom in 2016 vrijgevallen. Door de lange looptijd van deze exploitatie zijn de uitkomsten onzeker. Binnen de risicoanalyse is daarom rekening gehouden met een benodigd weerstandsvermogen in de bandbreedte van € 353.000 tot € 482.000.

Hondelinkweg Neede (nabij sportvelden)

Op grond van het bestemmingsplan en de daarbij horende verkaveling zijn er in theorie nog 17 kavels uitgeefbaar. Vanwege de demografische ontwikkelingen is de opbrengst van 4

kavels administratief geschrapt. In de huidige prognose van uitgifte is nog uitgegaan van de verkoop van 13 kavels in de periode tot en met 2026. Vooruitlopend op een mogelijke aanpassing van de verkaveling zijn de verwachte opbrengsten met € 100.000 verlaagd. De boekwaarde van het plan bedraagt eind 2016 € 980.000. Het verwachte eindresultaat bedraagt € 115.000 verlies (netto contante waarde eind 2016 € 94.000). Hiervoor is in boekjaar 2014 een verliesvoorziening gevormd. Daarnaast is voor een mogelijke aanpassing van het aantal te bouwen woningen een voorziening van € 150.000 beschikbaar.

Leusinkbrink

De gemeente heeft een overeenkomst met Exploitiemaatschappij Leusinkbrink BV voor de ontwikkeling van het gebied Leusinkbrink te Ruurlo. De gemeente deelt in de positieve resultaten en treedt op als financier van de vennootschap. Per eind 2016 heeft de gemeente een vordering van € 7.184.070 op de vennootschap.

Het aantal verkopen in de fases Zoomgebied en de zone Enkeerdlaan blijven sinds 2010 fors achter bij de verwachtingen. Er zijn in deze plandelen nog ruim 100 kavels in de verkoop. Een ontwikkeling voor fase Zuid en Noord wordt met het oog op de demografische ontwikkelingen niet langer realistisch geacht. Ook een verlaging van het aantal mogelijke woningen in het Zoomgebied lijkt op grond van de krimp en een verantwoorde ruimtelijke ordening onvermijdelijk.

Eind 2016 heeft de gemeente nog ruim 13 ha gronden in het gebied in eigendom met een boekwaarde van € 720.000. Het afgelopen decennium is door beide partijen elk circa € 2.700.000 voorschot op het winstaandeel ontvangen. Met mogelijke toekomstige verliezen is rekening gehouden binnen de voorziening voor afwaardering van gemeentelijke woningbouwlocaties als gevolg van demografische ontwikkelingen. Daarnaast is in de risicoanalyse rekening gehouden met verliezen die uitgaan boven de gevormde voorziening.

Regionaal bedrijventerrein De Laarberg

Gebiedsonderneming De Laarberg ontwikkelt het gelijknamige regionale bedrijventerrein. De gemeente Berkelland is samen de gemeente Oost-Gelre aandeelhouder in de opgerichte vennootschappen. Beide gemeenten hebben zich financieel garant gesteld voor € 12,5 miljoen. In de paragraaf “Verbonden partijen” is meer informatie opgenomen.

Paragraaf: Lokale heffingen

De paragraaf Lokale Heffingen geeft inzicht in de diverse gemeentelijke belastingen en de consequenties daarvan voor de inwoners van Berkelland. Hieronder worden in hoofdlijnen de belangrijkste ontwikkelingen benoemd voor de ontwikkelingen op lokaal fiscaal gebied voor 2016 en de belastingdruk.

Ontwikkelingen

■ **Macronorm OZB**

Hiermee wordt de grens bedoeld van de jaarlijkse stijging van de totale OZB-opbrengst voor alle gemeenten bij elkaar. Ter voorkoming van een onevenredige stijging van de collectieve lastendruk is een macronorm ingesteld. Het schrappen van de limitering van de OZB mag niet leiden tot een onevenredige stijging van de collectieve lastendruk. Op basis van de macronorm moet een onevenredige stijging van de collectieve lastendruk worden voorkomen en zo nodig gecorrigeerd.

De macronorm is een landelijke norm en niet een norm voor individuele gemeenten. Met de areaalontwikkeling wordt dan ook niet op individuele basis rekening gehouden. Deze wordt landelijk benaderd en wel doordat de economische groei wordt meegenomen in de macronorm. De macronorm voor het jaar 2016 was 1,57%. De in het bestuurlijk overleg financiële verhoudingen afgesproken evaluatie van de systematiek van de macronorm is nog niet afgerond.

■ **1.2 WOZ-waarde woningen openbaar**

De WOZ-waarde was tot 1 oktober 2016 in beginsel niet openbaar. Het was slechts in beperkte mate mogelijk om de WOZ-waarde van andere woningen of panden op te vragen. Dit kan wanneer de aanvrager een gerechtvaardigd belang heeft. Eind maart 2014 heeft het parlement een wet aangenomen betreffende de verruiming van de openbaarheid van de WOZ-waarde van woningen, de regeling van de landelijke voorziening WOZ bij het Kadaster en het schrappen van de zogenoemde Fierensmarge. De wetwijziging waardoor de WOZ-waarden van woningen openbaar worden, is per 1 oktober 2016 in werking getreden. De staatssecretaris heeft dit besloten en baseerde zich op het advies van de Waarderingskamer. De Waarderingskamer verwachtte dat op 1 oktober 2016 de Landelijke Voorziening WOZ (LV WOZ) voor een substantieel deel is gevuld. Hiermee is voldaan aan de belangrijkste eis voor het openbaar maken van de WOZ-waarde voor woningen. De gemeente Berkelland is nog niet aangesloten op de LV WOZ, maar in samenwerking met het GBT is de mogelijkheid gecreëerd voor onze inwoners om de WOZ-waarde in te zien.

Al deze onderwerpen hangen met elkaar samen en dragen door die onderlinge samenhang bij aan een verbetering van het WOZ-stelsel als geheel. Zo wordt het door openbaarheid van de WOZ-waarde mogelijk om de WOZ-waarde van een woning op te vragen. Een transparantere WOZ-waarde draagt bij aan de acceptatie van de WOZ-waarde door burgers en verbetert de kwaliteit van die WOZ-waarde. Met de realisatie van een landelijke voorziening WOZ kunnen burgers eenvoudig en laagdrempelig de WOZ-waarde opvragen bij één centraal punt. Zij kunnen dan de WOZ-waarde van hun woning vergelijken met de WOZ-waarde van zelf gekozen woningen, zonder dat dit leidt tot een grotere uitvraag en daarmee tot hogere kosten voor gemeenten.

■ **Tariefsaanpassingen**

Voor 2016 zijn de tarieven voor de OZB en leges verhoogd met inflatiepercentage van 0,9%. De tarieven voor de riool- en afvalstoffenheffing zijn ten opzichte van 2015 niet verhoogd.

Tabel: Tarieven onroerende-zaakbelastingen (in percentages)

	2014	2015	2016*
Woningen: Eigenaren	0,1317 %	0,1377 %	0,1401 %
Niet-woningen: Eigenaren	0,1611 %	0,1689 %	0,1726 %
Gebruikers	0,1274 %	0,1336 %	0,1365 %

- Exclusief teruggaaf rekening overschot 2014

Tabel: tarief afvalstoffenheffing per huishouden (in €)

	2014	2015	2016
basispakket 380 A	176,55	176,55	176,55

Tabel: tarieven rioolheffing (in €)

	2014	2015	2016
Gebruikers: per m3	1,06	1,08	1,08
Eigenaren	175,35	178,40	178,40

■ 3. Overzicht gemeentelijke belastingopbrengsten en heffingen

Onroerend Zaak Belasting

We verwachten voor 2016 een opbrengst van € 8.055.548.

De werkelijke opbrengsten waren:

Voor gebruikers € 1.144.953

Voor eigenaren € 7.163.719

Totaal € 8.308.672

Op de aanslag van 2016 is ook een deel van het rekeningoverschot van 2014 verwerkt. In totaal is € 1.133.092 in mindering gebracht.

Tegen de WOZ-waarden zijn 597 bezwaarschriften binnengekomen. 31 bezwaren dienen nog te worden afgedaan. Deze worden, binnen de wettelijke termijn afgedaan. Tegen de OZB-aanslagen zijn 136 bezwaarschriften binnengekomen, op 2 na zijn allen afgehandeld. Deze worden binnen de wettelijke termijn afgedaan. De gevolgen van de uitspraken zijn verwerkt.

Afvalstoffenheffing

De tarieven voor de afvalstoffenheffing zijn gelijk gebleven in 2016. We verwachtten in 2016 een opbrengst van € 2.850.000. De werkelijke opbrengst over 2016 was € 2.821.412.

Tegen de afvalstoffenheffing zijn 61 bezwaren binnengekomen en op 1 na zijn deze afgehandeld. De gevolgen van de uitspraken zijn verwerkt.

Rioolheffing

De tarieven voor de rioolheffing in 2016 zijn niet gestegen. We verwachtten in 2016 een opbrengst van € 6.075.087. De werkelijke opbrengst over 2016 is € 6.121.626.

Tegen de rioolheffing zijn 5 bezwaren binnengekomen en binnen de wettelijke termijn afgedaan. De gevolgen van de uitspraken zijn verwerkt.

Toeristenbelasting

Het tarief van de toeristenbelasting was in 2016 € 1,00 per persoon per nacht. Wij verwachtten een opbrengst in 2016 van € 285.000. De opbrengst kan pas na afloop van het belastingjaar worden vastgesteld op basis van de aangiften over 2016. Op basis van het aantal overnachtingen in 2015 bedraagt de opbrengst € 282.125.

Tegen de toeristenbelasting is 1 bezwaar binnengekomen en afgedaan.

Begraafrechten

We verwachtten een opbrengst van € 259.500. De werkelijke opbrengst was € 229.298.

Marktelden en Baatbelasting

Aan marktelden hebben we € 36.054 opgehaald. We hadden inkomsten begroot van € 35.800.

Aan baatbelasting hebben we € 3.500 binnengehaald. Evenveel als begroot.

Kwijtschelding

In 2016 zijn er 409 verzoeken voor kwijtschelding ingediend. In totaal is een bedrag van € 64.462,75 kwijtgescholden.

Leges

De tarieven voor leges zijn in 2016 gestegen met 0,9%. Tegen de leges omgevingsvergunningen zijn 13 bezwaarschriften binnengekomen en nog niet afgedaan.

Categorie	Verwachte opbrengst	Werkelijke opbrengst
Titel 1 Algemene dienstverlening	588.069	700.860
Titel 2 Dienstverlening vallende onder de leefomgeving/omgevingsvergunning	800.100	623.167
Titel 3 Hoofdstuk 1 Horeca	27.409	32.666
Titel 3 Hoofdstuk 2 Organiseren evenementen en markten	82.228	98.000

Paragraaf: Weerstandsvermogen

Beoordeling weerstandsvermogen en algemene reserve

Het weerstandsvermogen geeft aan of we de risico's die we lopen ook kunnen betalen. Daarom proberen we van de risico's die we lopen in te schatten hoe groot de kans is, en hoeveel het ons kost als het risico zich voordoet. Op die manier maken we een inschatting van het vermogen dat wij nodig hebben om de risico's die we lopen te kunnen betalen.

Op 31 december 2016 hebben we een algemene reserve € 37.303.271. Voor de risico's gaan we uit van de risico's die we berekend hebben voor 2017. In 2016 hebben de geïntariseerde risico's zich niet voorgedaan. We schatten dat de risico's die we lopen uitkomen op € 6.825.167.

Beoordeling weerstandsvermogen	
Weerstandsvermogen = $\frac{\text{Algemene reserve}}{\text{Risico's}}$	$\frac{€ 37.303.271}{€ 6.831.167} = 5,4$

Met het bedrag dat in de algemene reserve zit kunnen we 5,4 onze berekende risico's betalen. Dit betekent dat ons weerstandsvermogen uitstekend is¹. Het betekent ook dat we de algemene reserve ook kunnen inzetten voor projecten. Het bedrag dat we daarvoor kunnen gebruiken is € 30.472.104.

Beoordeling algemene reserve	
Algemene reserve	€ 37.303.271
Berekende risico's	€ 6.831.167
Vrij beschikbare algemene reserve	€ 30.472.104

Inschatting risico's

Als we ons verdiepen in risico's kunnen we eindeloze lijsten maken van alle mogelijke risico's. Dat is natuurlijk niet de bedoeling. We moeten ons beperken. Welke risico's nemen we niet mee:

- alle risico's met een uiterst kleine kans;
- alle risico's met een kleine kans en tegelijk ook kleine financiële gevolgen;
- alle risico's die we als gemeentelijke organisatie onderkennen en waarvoor we afdoende interne beheersmaatregelen hebben genomen;
- alle risico's die via verzekeringen voldoende afgedekt zijn.

De overige mogelijke risico's die wij kunnen benoemen staan verderop in dit hoofdstuk in een tabel.

¹

Weerstandsvermogen	Betekenis
>2	Uitstekend
1,4—2	Ruim voldoende
1—1,4	Voldoende
0,8—1	Matig
0,6—0,8	Onvoldoende
<0,6	Zeer onvoldoende

Vooraf nog de volgende toelichting:

- We pretenderen niet volledig te zijn. Er zijn vast risico's die we nog niet onderkennen;
- geschatte omvang: hoe groot is het financieel gevolg als dit risico zich op enig moment voordoet;
- geschatte kans: hoe groot is de kans dat dit risico zich in dit begrotingsjaar voordoet. Als we inschatten dat een risico zich hooguit eens in de tien jaar voordoet, rekenen we met een kans van 1/10 (10 procent);
- de genoemde omvang en kans zijn inschattingen van de organisatie. Meerdere mensen binnen de organisatie hebben meegedaan aan deze schattingen;
- We hebben geen feitenmateriaal waarmee we deze keuzes kunnen onderbouwen. We vinden dat deze schatting voldoende is voor het doel van deze paragraaf: het bepalen van het weerstandsvermogen.

■ Geïnterviewde risico's

Grondexploitatie

Voor de grondexploitaties hebben we een aparte wijze van risicoberekening. In deze risicoberekening worden verschillende factoren als uitgifte snelheid en rente meegenomen. De uitkomst van de risicoanalyse van de grondexploitaties is een risico van € 3.500.000.

Samenwerkende partijen

Steeds vaker werken we samen in gemeenschappelijke regelingen of gaan we dienstverleningsovereenkomsten (DVO's) aan. Bij die samenwerking lopen we altijd een risico. Bijvoorbeeld omdat de andere partij onvoldoende aan onze verwachtingen kan voldoen of omdat we zaken toch minder goed hebben geregeld dan gedacht. Als het gaat om samenwerkende partijen dan gaat daar inmiddels veel geld in om. We schatten het risico in op € 20.000.000. De kans dat het risico zich voordoet schatten we op 1/10 (10%).

Decentralisatie Jeugdzorg/Wmo/Awbz/Participatiewet

De decentralisaties blijven nog een risico. Er blijven zich allerlei ontwikkelingen voordoen die de uitgaven kunnen beïnvloeden. Zoals gerechtelijke uitspraken, maar ook (landelijke) politieke keuzes. Omdat ook nog onzekerheid bestaat over rechtmatigheid van uitgaven bij verschillende partijen in het veld ligt ook daar nog een risico. Onze huidige inschatting is dat we een risico lopen van ongeveer 10% van het budget voor de decentralisaties € 2.600.000. De kans hierop schatten we op 1/10 (10%)

Klimaatveranderingen

We zien de laatste jaren steeds vaker extreme weersomstandigheden die samenhangen met de klimaatverandering. Deze extreme weersomstandigheden kunnen leiden tot schades en claims. We splitsen het risico in twee delen. Een deel waarbij de schade zich beperkt tot maximaal € 1.000.000 met een kans van 1/10 (10%) en een deel waarbij de schade op kan lopen tot € 5.000.000. De kans daarop schatten we op 1/50 (2%)

Calamiteiten

Er kunnen zich ook andere calamiteiten voordoen. Grote branden, ongelukken met gevaarlijke stoffen of een windhoos. De gevolgen daarvan kunnen groot zijn. Wij schatten de omvang op € 5.000.000. De kans schatten we niet zo hoog in 1/100 (1%).

Privacy/Datalek

We moeten zorgvuldig omgaan met privacygegevens. Datalekken waarbij privacygegevens betrokken zijn moeten we ook melden. Doen we dat niet dan kunnen we boete krijgen. De hoogte van de boete is afhankelijk van de omvang van het datalek. We schatten de omvang van het risico van een datalek om € 820.000 de kans schatten we op 1/20 (5%)

Organisatorische risico's

In een organisatie waar gewerkt wordt kunnen fouten worden gemaakt. Daarnaast kunnen er omstandigheden zijn die leiden tot extra lasten, bijvoorbeeld door ziekte of ontslag. De omvang

van de organisatorische risico's schatten we in op € 250.000 de kans op 1/10 (10%).

Uitval ICT

Steeds vaker krijgen we te maken met pogingen om onze systemen te hacken of te besmetten. Alle voorzorgmaatregelen ten spijt kan het voorkomen dat dit leidt tot het platleggen van de systemen. Het risico splitsen we in 2 delen. Een risico met de omvang van 50.000 en een kans van 1/3 (33%) en een risico met de omvang van 100.000 en een kans van 1/10 (10%).

Garantstelling Laarberg

We staan garant voor de ontwikkeling van industrieterrein de Laarberg. De garantstelling bedraagt € 12.500.000. Op dit moment schatten we de kans dat hier een beroep op wordt gedaan gelijk aan de kans dat op de overige garantstellingen een beroep wordt gedaan namelijk 1/75 (1,3%).

Planschadeclaims

In principe kunnen we planschadeclaims weer verhalen op de indiener van een plan. Omdat wij zelf de bestemmingsplannen hebben geactualiseerd en gewijzigd zijn lopen we wel een risico op planschadeclaims. We schatten in dat dit risico € 100.000 is. De kans schatten we op 1/10 (10%). Claims kunnen tot 5 jaar na vaststelling van een bestemmingsplan worden ingediend. Het risico neemt daarom af.

Beheer vuilstortplaats de Langenberg

De voormalige vuilstortplaats de Langenberg wordt beheerd door de Regio Achterhoek. Als er onverhoopt bodemvervuiling geconstateerd wordt moet onze gemeente een deel van de kosten bijdragen. We schatten de kosten dan op € 1.000.000. De kans dat er vervuiling geconstateerd wordt schatten we laag in: 1/50 (2%). De komende jaren zal dit niet echt veranderen.

BTW verrekening op gymzalen en sporthallen.

Vanaf het boekjaar 2003 hebben we BTW teruggevraagd van kosten voor gymzalen en sporthallen. Vanaf 2010 maakt het terugvragen van de BTW op de sportaccommodaties onderdeel uit van de reguliere aangifte. De belastinginspecteur heeft altijd een voorbehoud gemaakt voor BTW van kosten die toe te rekenen zijn aan schoolsport. Dit voorbehoud blijft van kracht in afwachting van een gemeenschappelijk standpunt van de belastingdienst. Het blijft onduidelijk wanneer dat standpunt komt en ondertussen blijven we de BTW terugvragen omdat wij vinden dat we daar recht op hebben. Het zou kunnen zijn dat de belastingdienst uiteindelijk anders beslist. De naheffing zal maximaal € 100.000 zijn (5 jaar een gemiddeld bedrag van € 20.000). De kans dat dit gebeurt schatten we in op 2/5 (40%).

Garanties

Het risico is dat degene waaraan de garantie is verstrekt niet aan zijn betalingsverplichting kan voldoen. In totaal hebben we voor € 82 miljoen aan gewaarborgde geldleningen. In theorie zijn deze leningen allemaal risicovol. In de praktijk valt dit mee. Voor ongeveer € 22 miljoen staan wij direct garant. We schatten in dat we bij ongeveer een derde van deze garantstellingen enig risico lopen. De kans dat het misgaat, schatten we laag in (1/75 (1,3%)).

Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten (SVN)

Via SVN hebben een aantal dorpsorganisaties een "goedkope" lening gekregen. Hiervoor staan wij garant. Nu wij onze bijdragen aan deze organisaties terug hebben gebracht bestaat de kans dat zij de lening niet meer kunnen betalen. In totaal gaat het om een bedrag van € 745.000. We schatten het risico op 2/5 (40%). Naar verwachting neemt de omvang de komende tijd af. De kans kan als de economische situatie aanhoudt stijgen.

Uitgeleende gelden

Wij hebben € 29.000.000 uitgeleend aan mede overheden en de BNG. Het risico bestaat dat de overheden het geld niet terug kunnen betalen. Ook bestaat de kans dat de BNG geen rente betaald over de lening. We lopen dan een risico van € 600.000. De kans hierop schatten wij op 1/100 (1%).

Financieel effect van deze risico's

We willen het totale financiële effect van deze risico's weten. Dit hebben we nodig om vast te stellen of onze financiële buffer voldoende is. In de volgende tabel wordt het financieel effect berekend.

Niet alle risico's komen tegelijk voor. Ook zijn de gevolgen van de risico's niet altijd maximaal. Het geld dat nodig is om de risico's op te kunnen vangen is daarom minder dan alle risico's bij elkaar opgeteld. Een praktische methode om het effect te berekenen is het maximale risico te vermenigvuldigen met de kans dat het risico zich voordoet. We noemen dit het kwantificeren van de risico's. In de tabel kwantificering risico's zijn de eerder genoemde risico's gekwantificeerd.

Tabel: Kwantificering risico's

Risico	Geschatte omvang (€)	Geschatte kans	Financieel effect van de risico's (€)
Grondexploitatie			3.500.000
Samenwerkende partijen (GR'en/DVO's)	20.000.000	1/10 (10%)	2.000.000
Decentralisatie Jeugdzorg/Awbz/Wmo/Participatiewet	2.600.000	1/10 (10%)	260.000
Klimaatveranderingen	1.000.000	1/10 (10%)	100.000
Klimaatveranderingen	5.000.000	1/50 (2%)	100.000
Calamiteiten	5.000.000	1/100 (1%)	50.000
Privacy/Datalek	820.000	1/20 (5%)	41.000
Organisatorische risico's	250.000	1/10 (10%)	25.000
Uitval ICT	50.000	1/3 (33%)	16.500
Uitval ICT	100.000	1/10 (10%)	10.000
Garantstelling Laarberg	12.500.000	1/75 (1,3%)	166.667
Planschadeclaims	100.000	1/10 (10%)	10.000
Beheer voormalige vuilstortplaats Langenberg	1.000.000	1/50 (2%)	20.000
BTW verrekening gymzalen en sporthallen	100.000	2/5 (40%)	40.000
Garanties	7.350.000	1/75 (1,3%)	98.000
Stimuleringsfonds Volkshuisvesting (SVN)	745.000	2/5 (40%)	298.000
Uitstaande gelden	9.600.000	1/100 (1%)	96.000
Totaal	66.215.000		6.831.167

■ Ontwikkeling van de risico's door de jaren heen

Ieder jaar bekijken we opnieuw welke risico's we lopen. Is de kans op bepaalde risico's kleiner geworden of juist groter. Zijn er misschien nieuwe risico's bijgekomen, zijn er risico's verdwenen. En hoe groot is de schade als zich een risico voordoet. Het blijven altijd inschattingen maar het geeft wel een beeld. Om dat beeld wat duidelijker te maken laten we in onderstaande grafiek de ontwikkeling van het berekende risico zien. Dit doen we vanaf 2008 omdat we vanaf dat jaar pas de berekening maken zoals hierboven.

Kengetallen financiële positie

Naast een inventarisatie van de risico's en een beoordeling van het weerstandsvermogen moeten we ook financiële kengetallen opnemen in de begroting en jaarrekening. Dit is verplicht vanaf de begroting 2016.

Het gaat om 6 kengetallen die we hierna kort toelichten.

Netto schuldenquote

De netto schuldenquote geeft aan of de gemeente haar schulden kan betalen met de inkomsten die ze heeft. De richtlijn van de provincie Gelderland is dat bij een netto schuldenquote van 90% een risico ontstaat. Bij een schuldenquote boven de 130% is de gemeente nauwelijks nog in staat de schulden te betalen.

Netto schuldenquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

Als je geld uitleent kost levert dat inkomsten op. Die inkomsten dekken een gedeelte van de schuld. Daarmee heb je in ieder geval al in staat een gedeelte van je schuld te betalen. Er zit natuurlijk wel een risico aan het uitlenen van geld. Degene die het geld leent kan misschien het geld niet terugbetalen. De provincie Gelderland hanteert dezelfde percentages voor de risicobepaling als bij de Netto Schuldenquote

Solvabiliteitsratio

De solvabiliteitsratio geeft aan of de gemeente haar schulden kan betalen. Het gaat er hier dus niet om of de schulden betaald kunnen worden uit de inkomsten maar ook uit het bestaande bezit. De provincie Gelderland vindt een solvabiliteit van minder dan 50% al risicovol en een solvabiliteit van minder dan 20% erg risicovol. In het beleid bestemming overschotten hebben wij de grens gesteld dat we bij een solvabiliteit van minder dan 35% eerst de algemene reserve aanvullen.

Structurele exploitatieruimte

Met dit kengetal kunnen we zien of we structureel in staat zijn de lasten die we als gemeente hebben ook te kunnen betalen. Dit kengetal is uiteindelijk het belangrijkste voor de vorm van toezicht waar de provincie Gelderland ons onder plaatst. Voor het repressief toezicht is het van belang dat of de begroting of de meerjarenraming een kengetal laat zien dat groter is dan 0%. Wij streven naar een situatie waarbij de begroting en de meerjarenraming een percentage groter dan 0 laten zien.

Grondexploitatie

Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe de waarde van de gronden zich verhoudt tot de inkomsten van de gemeente. De provincie Gelderland vindt een percentage minder dan 20 weinig risicovol. Een percentage van meer dan 35 is volgens de provincie Gelderland erg risicovol.

Belastingcapaciteit

Dit kengetal laat zien hoe de belastingdruk in de gemeente zich verhoudt tot het landelijk gemiddelde. Het cijfer is er alleen op gericht om gemeenten te kunnen vergelijken op dit gebied. In het cijfer zijn alle gemeentelijke woonlasten meegenomen. Als het percentage onder de 100 ligt hef je minder belasting dan gemiddeld in Nederland. Is het percentage hoger dan 100 dan hef je meer belasting dan gemiddeld in Nederland. Er wordt geen rekening gehouden met de verschillen die er tussen gemeenten bestaan. De provincie Gelderland vindt een percentage van meer dan 105 erg risicovol.

Kengetallen	Jaarrekening 2015	Begroting 2016	Jaarrekening 2016	Begroting 2017
Netto schuldenquote	15,12%	15,06%		16,3%
Netto schuldenquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	-3,44%	-5,04%		-8,04%
Solvabiliteitsratio	46,03%	48,12%		50,56%
Structurele exploitatieruimte	0,02%	-0,0%		0,0%

Grondexploitatie	4,35%	5,47%		5,01%
Belastingcapaciteit	107%	105%		105%

Paragraaf: Financiering

In de paragraaf financiering staat hoe wij de risico's op het geld dat we uitlenen en lenen beheersen. De risico's die we moeten beheersen zijn koersrisico's en renterisico's.

Beoordeling Koersrisico's en Renterisico's

■ Koersrisico

Het koersrisico is het risico dat de (markt-) waarde van aandelen of obligaties daalt door koersontwikkelingen. Wij lopen weinig koersrisico, omdat wij onze gelden hebben uitgezet in vastrentende waarden die voldoen aan de wet FIDO (Financiering Decentrale Overheden). We hebben in 2016 een hybride lening verstrekt aan de BNG Bank. Aan deze lening zitten ook risico's. Die zijn tijdens de politieke besluitvorming besproken.

■ Renterisico

Er zijn twee normen die aangeven hoe groot het renterisico is. Wij lopen geen groot renterisico.

1. Een norm die aangeeft hoeveel geld we mogen lenen voor een periode korter dan 1 jaar. We zijn in 2016 ruim onder deze norm gebleven (overzicht 2).
2. Een norm die aangeeft of wijzigingen in de rente van huidige leningen, rente over nieuwe leningen en aflossingen passen bij de begroting. We hebben maar 3,8 miljoen van de mogelijke € 24,0 miljoen gebruikt voor renteherziening en aflossing (overzicht 3).

Achtergrondinformatie

■ Regelgeving

De wet FIDO (Financiering Decentrale Overheden) verplicht gemeenten richtlijnen vast te stellen voor het beheer van de gemeentelijke geldstromen en de risico's die daaraan zijn verbonden (= treasury). Wij hebben dit gedaan in ons treasurystatuut.

■ Algemene ontwikkelingen (Rentevisie)

In het treasurystatuut zijn de randvoorwaarden voor het gemeentelijk beleid opgenomen. Een belangrijk onderdeel hiervan is het verwachte en werkelijke verloop van de rente. De 3 maands euribor is in 2016 gedaald naar -/- 0,319 % en de lange rente (10-jaars staatslening) stond eind 2016 op 0,343 %.

■ Gemeentefinanciering

Wij proberen de benodigde leningen tegen zo laag mogelijke (rente)kosten aan te trekken en tegelijkertijd risico's zoveel mogelijk uit te sluiten. In 2016 zijn er geen langlopende leningen afgesloten (overzicht 1).

Overzicht 1: Ontwikkeling van de financieringspositie in 2016

Mutaties in leningenportefeuille (x € 1.000)	Bedrag	Gemiddelde rente	Invloed op gemiddelde rente
Beginstand per 1 januari 2016	74.977	4.44%	
Nieuwe leningen			
Reguliere aflossingen	3.777		
Vervroegde aflossingen			
Renteaanpassingen (oud percentage)			
Renteaanpassingen (nieuw percentage)			

Eindstand per 31 december 2016	71.199	4.44%	
--------------------------------	--------	-------	--

Overzicht 2: Liquiditeitspositie in relatie tot kasgeldlimiet		
		2016
1	Vlottende schuld	-
2	Vlottende middelen	33.324
3	Netto vlottend (+) of Overschot (-)	-/- 33.324
4	Kasgeldlimiet	
(4a) = (7>3)	Ruimte onder de kasgeldlimiet	43.524
(4b) = (3>7)	Overschrijding van de kasgeldlimiet	
	Berekening kasgeldlimiet	
5	Begrotingstotaal	120.000
6	Percentage	8,5
7	Kasgeldlimiet = (5) x(6)/100	10.200

Overzicht 3: Renterisico begrotingstotaal over 2016 (bedragen x € 1.000)		
Stap	Variabelen Renterisico(norm)	2016
1	Renteherzieningen	-
2	Aflossingen	3.777
3	Renterisico (1+2)	3.777
4	Renterisiconorm	24.000
	Ruimte onder de risiconorm (4 is groter dan 3)	20.223
	Overschrijding renterisiconorm (3 is groter dan 4)	
	Berekening renterisiconorm	
5	Begrotingstotaal	120.000
6	Percentage	20
4	Kasgeldlimiet = (5) x(6)/100	24.000

Paragraaf: Verbonden partijen

In onderstaand overzicht staat met welke verbonden partijen we samenwerken en wat hun kernactiviteiten zijn. In de bijlage Verbonden partijen die als apart onderdeel bij de jaarstukken is gevoegd staat voor iedere partij een overzicht met meer informatie en hoe de bestuurlijke inbreng in het begrotingsproces van de verbonden partijen is geregeld.

De verbonden partijen

1. Deelnemingen	
Kernactiviteiten van de organisatie	
1.1. Alliander	■ Activiteiten in het kader van het wettelijke netbeheer zoals aanleg en onderhoud van elektriciteits- en gasnetwerken; ■ Activiteiten die voor de klant logischerwijs bij regulier netbeheer behoren, zoals levering, installatie en beheer van trafo's en meters.
1.2. NOGA platform (Nuon-platform van oud Gamog-gemeenten)	■ Informatie delen en afstemmen.
1.3. Bank Nederlandse gemeenten	■ Is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. Met gespecialiseerde dienstverlening draagt BNG bij aan het zo laag mogelijk houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burgers; ■ Verleent financiële diensten op maat voor gemeenten, gemeenschappelijke regelingen, waterschappen, provincies en andere decentrale overheidsinstellingen.
1.4. Nuon Energy	■ Produceert en levert gas, elektriciteit, warmte en koude in Nederland en België aan consumenten, bedrijven en organisaties en biedt haar klanten energiebesparende producten en diensten aan; ■ Streeft naar een betrouwbare, duurzame en betaalbare energievoorziening en bouwt aan een toonaangevende positie op het gebied van duurzaam ondernemen. Een belangrijk uitgangspunt vormt het realiseren van evenwichtige groei voor alle belanghebbenden: klanten, medewerkers, aandeelhouders, milieu en maatschappij.
1.5. Vitens NV	■ Het leveren van drinkwater tegen lage operationele kosten; ■ Internationaal betrokken bij de drinkwatervoorziening van nog eens ruim 20 miljoen mensen, overal ter wereld.
1.6. Twence	■ Afvalverwerking en energielevering.

2. Gemeenschappelijke regelingen

Kernactiviteiten van de organisatie	
2.1. Regio Achterhoek (RA)	■ Het behartigen van de regionale belangen van de aangesloten gemeenten; ■ De bovenlokale vraagstukken in de Achterhoek effectief en efficiënt regisseren; ■ Coördinatie van de strategische agenda voor de uitvoering van Achterhoek 2020 met de door de gemeenteraden geprioriteerde speerpunten.
2.2. GGD Gelre-IJssel (wettelijk)	■ Het behartigen van de gemeenschappelijke belangen en het uitvoeren van taken op het terrein van de openbare gezondheidszorg; ■ Doet dat voor 21 gemeenten in Noord-Oost Gelderland.
2.3. Recreatieschap Achterhoek en Liemers (RAL)	■ Is een samenwerkingsverband van 13 gemeenten in de Achterhoek en de Liemers; ■ Het behartigen van de gemeenschappelijke belangen van de deelnemers op het terrein van de openluchtrecreatie en het toerisme, met daarbij de bescherming van de natuur en het landschappelijk karakter.
2.4. Sociale Dienst Oost Achterhoek (SDOA)	■ Uitvoering van wet- en regelgeving op het gebied van sociale zekerheid voor de gemeenten Berkelland, Oost Gelre en Winterswijk.
2.5. Sociale Werkvoorzieningschap Hameland	■ Voert voor de gemeenten Winterswijk, Aalten, Oost Gelre, Berkelland en Haaksbergen de Wet sociale werkvoorziening uit; ■ Voert voor de gemeenten activiteiten in het kader van gesubsidieerde arbeid uit; ■ Helpt mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt bij hun ontwikkeling met als doel een zo regulier mogelijke, betaalde arbeidsplaats.
2.6. Stadsbank Oost-Nederland (SON)	■ Levert bijzonder financiële dienstverlening aan consumenten; ■ Ondersteunt de aangesloten gemeenten in hun sociale beleid, zonder winst oogmerk; ■ Werkt voor de gemeenten Aalten, Almelo, Berkelland, Borne, Bronckhorst, Dinkelland, Enschede, Oost Gelre, Haaksbergen, Hellendoorn, Hengelo, Hof van Twente, Lochem, Losser, Montferland, Oldenzaal, Oude IJsselstreek, Rijssen-Holten, Tubbergen, Twenterand, Wierden, Winterswijk.
2.7. Veiligheidsregio Noord Oost Gelderland (VNOG) (wettelijk)	■ Meer veiligheid in de regio; ■ Samenwerking tussen de Geneeskundige Hulpverlening bij Ongevallen en Rampen (GHOR) en brandweer.
2.8. Brandweer Achterhoek Oost (BWAO) <i>Administratief en juridisch onderdeel van de VNOG</i> (wettelijk)	■ Het leveren van operationele basis brandweezorg en preventie; ■ Werkt voor de gemeenten Aalten, Berkelland, Oost Gelre en Winterswijk.
2.9. Openbaar Lichaam Crematorium Twente (OLCT)	■ Het zorg dragen voor de continuïteit van een crematoriumvoorziening in de regio Twente en aangrenzende gebieden door het bezitten van aandelen in Crematoria Twente/Oost Nederland B.V.; ■ Het handhaven van de kwaliteit van de crematoriumvoorziening op minimaal het bereikte niveau; ■ Het uitoefenen van de wettelijke bevoegdheden op de algemene vergadering van aandeelhouders (AvA) van CTON B.V.; ■ Aandeelhouders: Almelo, Berkelland, Borne, Dinkelland, Enschede, Haaksbergen, Hengelo (O), Hof van Twente, Losser, Oldenzaal, Tubbergen, Wierden, Winterswijk.

2.10. Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers (EAL)	■ Het beheer van de historische archieven van de 15 gemeenten die deelnemen aan de Samenwerkingsregeling Regionaal Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers. De gemeenten zijn: Aalten, Berkelland, Doetinchem, Oude IJsselstreek, Oost Gelre, Montferland, Winterswijk, Bronckhorst (taken en activiteiten Streekarchivariaat en de taken van de huidige Stichting Staring Instituut); ■ Doesburg, Rijnwaarden, Lochem, Zutphen, Westervoort, Zevenaar, Duiven en de provincie Gelderland (de taken van de huidige Stichting Staring Instituut); ■ Het beheren, verzamelen, ordenen en ontsluiten van historische informatie (gebaseerd op een wettelijke taak); ■ Een groter en breder publiek aan spreken.
2.11. Omgevingsdienst Achterhoek (ODA)	■ De uitvoering van milieu vergunningverlening en handhaving en de specialismen uit de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo-specialismen zijn o.a. advies over bodem, geluid, constructies en externe veiligheid). De acht gemeenten uit de Regio Achterhoek en de gemeenten Zutphen en Lochem werken in de ODA samen.

3. Overige verbonden partijen

Kernactiviteiten van de organisatie	
3.1. N18	■ Uitvoeren van het standpunt van de minister van infrastructuur en milieu; ■ Afspraken maken tussen meebetalende partijen over voorbereiding en realisatie van fase 1 van de N18.
3.2. Stichting Hambroek	■ Zandwinning; ■ Het realiseren en exploiteren van het recreatiegebied Hambroek te Borculo.
3.3. Euregio	■ De opbouw en versterking van grensoverschrijdende structuren in het Duits-Nederlandse grensgebied. Onder meer door het verstrekken van Interreg – en MOZER subsidies; ■ De kansen voor burgers, bedrijven, organisaties en aangesloten gemeenten in het werkgebied aan weerszijden van de grens grensoverschrijdend te verruimen, de welvaart en het welzijn in het grensgebied te vergroten en het wederzijdse begrip te bevorderen.
3.4. Regiotaxi	■ Het aanbieden van een geïntegreerde Openbaar Vervoer (OV) voor zowel mensen met als zonder beperking.
3.5. Stichting GovUnited	De stichting (een samenwerkingsverband van 20-30 gemeenten) heeft als doel: ■ overheidsorganisaties te ondersteunen en te faciliteren bij hun onderlinge samenwerking bij dienstverlening / E-overheid; ■ overheidsorganisaties te ondersteunen en te faciliteren bij het ontwikkelen, introduceren en implementeren en beheren van innovatieve ICT-toepassingen; ■ overheidsorganisaties te ondersteunen op het gebied van elektronische dienstverlening en al hetgeen daarmee verband houdt of daaraan bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin des woords; ■ uit de gezamenlijkheid efficiëntie en volume voordelen halen met betrekking tot inspanningen en financiële uitgaven.

Paragraaf: Onderhoud kapitaalgoederen

■ Infrastructurele werken

We inspecteren regelmatig het kwaliteitsniveau van onze wegverhardingen. De kwaliteit van de wegverhardingen volgens die inspecties is als volgt.

Gebruiksfunctie		Wegfunctie					
		Centrum-gebied	Wijkontsluiting wegen	Woonstraten	Industrie-wegen	Ontsluitings-wegen buiten de kom	Overige wegen buiten de kom
Asfalt	Rijbanen	Hoog	Basis	Laag	Basis	Basis	Laag
	Fietspaden	Hoog	Hoog	Basis	Zeer hoog	Hoog	Basis
	Voetpaden			Basis			
	Overige		Basis			Zeer hoog	Zeer hoog
Elementen	Rijbanen	Basis	Hoog	Basis	Hoog	Zeer laag	Laag
	Fietspaden		Hoog	Hoog	Zeer hoog	Zeer hoog	
	Voetpaden	Hoog	Hoog	Hoog	Basis		
	Overige	Basis	Hoog	Hoog	Hoog		Laag

Inspectie wegen binnen de kom 2015. Inspectie wegen buiten de kom 2016.

De gemiddelde kwaliteit van de wegverhardingen scoort Basis – Laag. Fietspaden scoren overwegend hoog, behalve op de ontsluitingswegen buiten de kom, dit heeft te maken met de fietspaden langs de Grolseweg die in 2016 zijn gereconstrueerd, maar nog niet in de inspectie konden worden meegenomen.

Uit de in 2015 uitgevoerde herijking van het wegbeheer is naar voren gekomen dat het kwaliteitsniveau van de wegen in het buitengebied door het beperkte budget in kwaliteit steeds verder achteruit is gegaan. Van gemiddeld 5,7 in 2008 naar 4,1 in 2014.

In reactie hierop heeft de raad bij de behandeling van de begroting 2016 een motie aangenomen om de komende 4 jaar minimaal 250.000 euro uit de Reserve Onderhoud Wegen te gebruiken voor extra onderhoud aan de wegen in het buitengebied. Dit extra onderhoud is in 2016 voor het eerst uitgevoerd. Uit de eind 2016 uitgevoerde inspectie blijkt dat daarmee het gemiddelde kwaliteitsniveau van wegen buitende kom is gestegen van 4,1 in 2014 naar 5,0 in 2016.

Gebruiksfunctie		Wegfunctie					
		Centrum-gebied	Wijkontsluiting wegen	Woonstraten	Industrie-wegen	Ontsluitings-wegen buiten de kom	Overige wegen buiten de kom
Asfalt	Rijbanen	Basis	Basis	Laag	Laag	Basis	Laag
	Fietspaden	Hoog	Hoog	Hoog	Hoog	Hoog	Hoog
	Voetpaden			Laag			
	Overige		Basis			Basis	Laag
Elementen	Rijbanen	Basis	Basis	Laag	Laag	Basis	Laag
	Fietspaden	Hoog	Hoog	Hoog	Hoog	Hoog	Hoog
	Voetpaden	Basis	Basis	Laag	Laag		
	Overige	Basis	Basis	Laag	Laag		Laag

Streefscenario "overwegend laag"

■ Riolering

In de 2016 zijn onder meer de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Basisrioleringsplan en optimalisatiestudie Ruurlo is opgesteld.
- Basisrioleringsplan Borculo wordt opgesteld en is begin 2017 gereed.
- Een onderzoek naar de toestand van de rioolgemalen in Eibergen en Neede is uitgevoerd.
- Als uitvoering van het reinigings- en inspectieplan is dit jaar 40 km vrijvervalriolering gereinigd en geïnspecteerd.
- Pilot maken wateroverlastkaart en hittestresskaart kern Eibergen.
- Meten en monitoren slibopbouw rioleringsstelsel nabij Barmantloo Neede.
- Continue proces verbeteren kwaliteit beheer gegevens in beheersysteem riolering.
- Het leegzuigen van straatkolken is dit jaar aanbesteed.
- De problemen met de RWZI Ruurlo hebben vooral in de eerste helft van 2016 veel personele inzet gekost. De problemen lijken nu voorbij te zijn. De veroorzaker is helaas nooit achterhaald.
- De riolering in de Burgemeester Bloemersstraat is gerenoveerd.
- Rond FrieslandCampina (Needseweg en Oude Needseweg) in Borculo zijn delen van de riolering verlegd, vervangen of gerenoveerd. De gecombineerde koelwater/overstortleiding is gerenoveerd.
- De renovatie van diverse rioolgemalen is in voorbereiding.

■ Gemeentelijke gebouwen

De gemeentelijke gebouwen zijn in 2016 opnieuw geïnspecteerd. Hierdoor is er een goed beeld gekregen van de onderhoudstoestand van de gebouwen. Op basis van deze inspectie is de meerjarenonderhoudsplanung opgesteld.

Gebouwen worden volgens onderstaande tabel in verschillende niveaus van onderhoud ingedeeld (conditiemeting).

Niveau 1	Uitstekend	Nieuwbouwkwaliteit en/of met nieuwbouw vergelijkbare kwaliteit
Niveau 2	Goed	Nieuwbouwkwaliteit met de eerste tekenen van feitelijke veroudering
Niveau 3	Redelijk	Het verouderingsproces is over vrijwel de gehele linie duidelijk op gang gekomen
Niveau 4	Matig	Het verouderingsproces heeft het bouwdeel duidelijk in zijn greep
Niveau 5	Slecht	Het verouderingsproces is min of meer onomkeerbaar geworden c.q. heeft het bouwdeel duidelijk in zijn greep
Niveau 6	Zeer slecht	Een zodanig slechte toestand dat dit niet meer te classificeren is onder conditie 5

Voor groot onderhoud aan gebouwen is € 400.000 beschikbaar.

Om een goed en veilig gebouw te kunnen bieden is ervoor gekozen om de gemeentelijke gebouwen in onderhoudsniveau 3 te houden/krijgen. Uitzondering hierop is het gemeentehuis en de gemeentewerf. Hiervoor is onderhoudsniveau 2 aangehouden

Paragraaf Interbestuurlijk toezicht

De paragraaf Interbestuurlijk Toezicht is bedoeld verantwoording van het college aan de gemeenteraad over een aantal wettelijke taken. Het is indirect ook een verantwoording aan de provincie, die de uiteindelijke toezichthouder op deze wettelijke taken is.

In deze paragraaf vindt u per beleidsterrein welke informatie de provincie nodig heeft en welke eisen de provincie hieraan stelt. In de tekst daaronder vindt u de verantwoordingsinformatie van de gemeente.

■ Ruimtelijke Ordening

Welke toezichtinformatie heeft de provincie nodig?

De provincie beoordeelt de handhaving van bestemmingsplannen. De provincie vindt het voldoende als we ons beperken tot het aanleveren van het verplichte verslag (zoals beschreven in artikel 10 van de Wro).

Wanneer is de provincie tevreden?

- Als er een of meer gebiedsdekkende en actuele structuurvisies aanwezig zijn.
- Als de ontwerpbestemmingsplannen niet in strijd zijn met de rijks- en/of provinciale belangen
- Als de bestemmingsplannen actueel zijn
- Als er op geschikte wijze handhaving van bestemmingsplannen plaatsvindt.

Verantwoording over 2016:

Structuurvisies

De gemeente heeft een gebiedsdekkende structuurvisie. Deze “Structuurvisie Berkelland 2025” is vastgesteld op 26 oktober 2010. In verband met de veranderende regionale woningbouwopgave wordt voor de kernen een structuurvisie opgesteld waarin het woningbouwprogramma wordt aangepast. Deze structuurvisies kunnen vervolgens worden gebruikt als onderlegger voor bestemmingsplanherzieningen.

Beoordeling bestemmingsplannen

- De kleine kernen (Beltrum, Geesteren, Gelselaar, Haarlo, Rietmolen en Rekken) zijn voor juli 2013 opgenomen in actuele, onherroepelijke en gedigitaliseerde bestemmingsplannen. De provincie is betrokken geweest tijdens het vooroverleg.
- Alleen voor de kern Beltrum geldt nog dat er sprake is van een meer omvangrijke ‘witte vlek’. De verwachting is dat hiervoor binnen twee jaar een bestemmingsplan in procedure wordt gebracht. De provincie wordt betrokken tijdens het vooroverleg. Voor de invulling van de witte vlek in Rekken is een bestemmingsplanprocedure doorlopen. De gemeenteraad heeft hiervoor 8 maart 2016 het bestemmingsplan “Rekken, Lindevoort 2015” vastgesteld. Voor de ‘witte vlek’ in Beltrum wordt binnen twee jaar een bestemmingsplan in procedure gebracht. De provincie wordt betrokken tijdens vooroverleg.
- De grote kernen (Borculo, Eibergen, Neede en Ruurlo) zijn voor juli 2013 opgenomen in actuele, onherroepelijke en gedigitaliseerde bestemmingsplannen. Dat geldt voor de bedrijventerreinen, de centrumgebieden en de woongebieden behorend bij deze kernen. De provincie is betrokken geweest tijdens het vooroverleg.
- Alleen voor de kernen Eibergen (‘Op de Bleek’) en Ruurlo (‘Leusinkbrink’) geldt dat nog sprake is van een meer omvangrijke ‘witte vlek’. De verwachting is dat hiervoor binnen twee jaar een bestemmingsplan in procedure wordt gebracht. De provincie wordt betrokken tijdens het vooroverleg. Voor de kern Eibergen heeft de gemeenteraad op 12 januari 2016 de “Structuurvisie Wonen Eibergen 2015” vastgesteld. Daarin is onder meer vastgelegd dat het woningbouwprogramma in het gebied ‘Op de Bleek’ wordt versoberd. Het is de bedoeling om voor de kern Ruurlo een soortgelijke structuurvisie op te stellen voordat een bestemmingsplan in procedure wordt gebracht.
- Zoals bekend is in augustus 2014 het bestemmingsplan “Buitengebied Berkelland 2012”

door de Raad van State vernietigd. Planning is dat de gemeente in 2018 een nieuw bestemmingsplan vaststelt. De provincie wordt betrokken tijdens het vooroverleg. Inmiddels is de procedure voor het opstellen van een milieueffectrapportage (Plan-MER) in gang gezet. Daartoe is een Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) ter inzage gelegd en toegezonden aan instanties en maatschappelijke organisaties die betrokken zijn bij de ruimtelijke ordening. Een concept-bestemmingsplan en een concept-milieueffectrapport zijn bijna afgerond.

■ **WABO**

Welke toezichtinformatie heeft de provincie nodig?

- Het jaarlijkse uitvoeringsprogramma
- Het uitvoeringsjaarverslag van het afgelopen jaar (vóór 1 april)

Wanneer is de provincie tevreden?

- Als de jaarstukken tijdig en volledig zijn
- Als de gemeente voldoende stappen heeft ondernomen op basis van klachten/signalen die bij de provincie zijn binnengekomen

Verantwoording over 2016

Verantwoording door de ODA

De uitvoerende taken op het gebied van milieu worden uitgevoerd door de Omgevingsdienst Achterhoek.

Uitvoeringsprogramma 2017 van de ODA

Op basis van een opdracht van de gemeente Berkelland heeft de ODA voor 2017 een werkprogramma gemaakt voor het uitvoeren van alle noodzakelijke controles in Berkelland. Naast de algemene controles is ook sprake van een branchegerichte aanpak zoals het actieplan ammoniak.

Uitvoeringsjaarverslag 2016 van de ODA

In het uitvoeringsjaarverslag staan de resultaten van 2016.

Rapportage vanwege interbestuurlijk toezicht

Het complete uitvoeringsprogramma HUP 2017 en het uitvoeringsjaarverslag 2016 worden volgens de reguliere p&c cyclus van de ODA in juli 2016 ter beoordeling aan de gemeenteraad aangeboden en ook aan de provincie toegestuurd.

Verantwoording door de gemeente Berkelland

De taken op het gebied van handhaving en toezicht op bouw- en bestemmingsplannen worden uitgevoerd door de gemeente Berkelland zelf.

Handhavings- en toezichtplan 2017 van de gemeente Berkelland

Het Handhavings- en toezichtsplan 2017 is in ontwikkeling. Dit plan zal gebaseerd worden op nieuwe beleidskaders. Deze beleidskaders moeten voldoen aan de wettelijke eisen en ook passen bij de praktische Berkellandse aanpak. De beleidskaders en het toezichtsplan zijn in maart 2017 beschikbaar.

Rapportage toezicht bouw en bestemmingsplannen van de gemeente Berkelland

Ieder vergund bouwwerk wordt tenminste één keer bezocht door één van de toezichthouders tijdens of na de bouw. Bij grotere/ complexere bouwen wordt gedurende bouw tenminste drie maal een controle uitgevoerd. Aan het eind van het bouwproces vindt dan nog de eindcontrole plaats. Bij verblijfsobjecten controleren wij uiteraard ook vooral op het aspect gezondheid en veiligheid.

Rapportage vanwege interbestuurlijk toezicht

Het handhavings- en toezichtplan 2017 en een rapportage over 2016 zal afzonderlijk ter beoordeling aangeboden aan de gemeenteraad en de provincie. Het is de bedoeling dat dit vóór

1 april 2017 gebeurt.

■ **Financiën**

Welke toezichtinformatie heeft de provincie nodig?

- De begroting, de voorjaarsnota, de najaarsnota en het jaarverslag

Wanneer is de provincie tevreden?

- Als de begroting en de meerjarenbegroting structureel en reëel in evenwicht zijn
- Als de voorgeschreven kengetallen een veilige waarde laten zien
- Als de begroting voor 15 november in het jaar voor het begrotingsjaar is vastgesteld en de jaarrekening voor 15 juli in het jaar na het verslagjaar is vastgesteld

Verantwoording over 2016:

De begroting 2016, voorjaarsnota 2016 en de najaarsnota 2016 zijn aan de provincie toegestuurd. Het jaarverslag wordt ook naar de provincie gestuurd.

De provincie beoordeelt deze informatie. Dit leidt uiteindelijk tot een vorm van toezicht.

Repressief als de provincie tevreden is, preventief als de provincie ontevreden is. De provincie plaatste ons zowel in 2016 als in 2017 onder het repressief toezicht. Zorgen zijn er wel over de nog niet met bezuinigingen ingevulde tekorten voor 2018 en verder.

■ **Archieftoezicht**

Welke toezichtinformatie heeft de provincie nodig?

- Een verslag op basis van de voorgeschreven Kritische Prestatie Indicatoren. Of het verslag op basis van het uitgeoefende toezicht door de archivaris, samen met eigen auditverslagen op basis van het kwaliteitssysteem. Dit alles ingediend vóór 1 juni, inclusief rapportage hierover aan het college van B&W en de gemeenteraad.

Wanneer is de provincie tevreden?

- Als het informatie- en archiefbeheer op orde is en voldoet aan de wettelijke regelingen.
- Als bij geconstateerde tekortkomingen toezeggingen zijn gedaan om deze binnen een nader afgesproken termijn op te heffen

Verantwoording over 2016:

Het voorgeschreven KPI formulier wordt ingevuld. Op basis van de hieruit voortkomende scores wordt een toelichtend verslag geschreven. Deze zal zich vooral richten op de wijzigingen ten opzichte van 2015. Het verslag en het ingevulde KPI formulier worden samen met een bijbehorend B&W besluit voor 1 juni 2017 aan zowel de Gemeenteraad als de provincie aangeboden.

■ **Huisvesting verblijfsgerechtigden**

Welke toezichtinformatie heeft de provincie nodig?

- Cijfers van het Centraal Orgaan Asielzoekers (COA) over de huisvesting van asielzoekers.

Wanneer is de provincie tevreden?

- Als voldaan wordt aan de halfjaarlijkse taakstelling en er geen achterstand is

Verantwoording over 2016

Taakstelling 2016	Gehuisvest in 2016	Restant
142 (81+61) personen	158 (taakstelling+16)	16 overschot naar 2017

De taakstelling voor het 1e halfjaar van 2016 (inclusief achterstand) bedroeg 81 (53+28). Deze taakstelling is gehaald. Voor het 2e halfjaar 2016 bedraagt de taakstelling 61. Ook deze taakstelling is gehaald. Er was zelfs een overschot van 16 personen. Voor het 1e halfjaar van 2017 is de taakstelling 34.

2016

Jaarrekening Gemeente Berkelland

Balans per 31 december (Bedragen X € 1000)

ACTIVA	Ultimo 2016		Ultimo 2015	
Vaste Activa				
<i>Immateriële vaste activa</i>		2.442		181
Kosten onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief	122		181	
Bijdrage aan activa in eigendom van derden	2.320			
<i>Materiele vaste activa</i>		93.263		90.018
In Erfpacht uitgegeven gronden	70		69	
Investerings met economisch nut	45.212		43.818	
Investerings met een economische nut, waarvoor ter bestrijding van de van de kosten een heffing kan worden geheven	31.028		31.142	
Investerings in openbare ruimte met maatschappelijk nut	16.953		14.989	
<i>Financiële vaste activa</i>		52.534		33.809
Kapitaalverstrekking aan:	5.287		2.354	
Leningen aan:			1.750	
Overige langlopende leningen	22.819		27.286	
Overige uitzettingen > 1 jaar	24.403		25	
Bijdragen aan activa van derden	25		2.394	
Totaal Vaste Activa		148.239		124.008
Vlottende Activa				
<i>Voorraden</i>		3.485		4.650
Grond- en Hulpstoffen			1.969	
Onderhanden werk en bouwgronden in exploitatie	5.561		4.760	
Voorziening waardering voorraden	-2.076		-2.079	
<i>Uitzettingen < 1 jaar</i>		36.044		66.629
Vorderingen op openbare lichamen	627		5.325	
Verstrekte kasgeldleningen	0		11.798	
Rek. Courantverhouding met niet financiële instellingen	7.184		7.039	
Overige vorderingen	9.527		616	
Overige uitzettingen	18.706		41.851	
<i>Liquide middelen</i>		17		208
Kas-, Banksaldi	17		208	
<i>Overlopende activa</i>		10.225		8.373
Overlopende activa	10.225		8.373	
Totaal Vlottende Activa		49.771		79.862
Totaal generaal		198.010		203.871

Balans per 31 december (Bedragen X € 1000)

PASSIVA	Ultimo 2016		Ultimo 2015	
Vaste passiva				
<i>Eigen Vermogen</i>		100.298		93.848
Reserves	96.840		86.318	
Gerealiseerde Resultaat	3.458		7.530	
<i>Voorzieningen</i>		11.147		11.130
Voorzieningen			5.010	
Investering met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven.	140		6.120	
Personeelsvoorzieningen	11.007			
<i>Vaste Schulden > 1 jaar</i>		71.200		74.977
Onderhandse leningen	71.200		74.977	
Overige uitzettingen met een rente typische looptijd van > 1 jaar	0		0	
Totaal Vaste passiva		182.645		179.955
Vlottende Passiva				
<i>Vlottende schulden < 1 jaar</i>		11.738		13.681
Kasgeldleningen	7.250		7.300	
Banksaldi	0		0	
Overige Schulden	4.488		6.381	
<i>Overlopende passiva</i>		3.626		10.235
Overlopende passiva	3.626		10.235	
Totaal Vlottende Passiva		15.364		23.916
Totaal generaal		198.009		203.871

Gewaarborgde geldleningen	81.833	72.754
----------------------------------	---------------	---------------

Overzicht van Baten en Lasten

Bedragen x € 1000	Raming begrotingsjaar vóór wijziging			Raming begrotingsjaar na wijziging			Realisatie begrotingsjaar		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Omschrijving programma									
Veranderende Samenleving Veranderend Bestuur	50	0	50	60	0	60	54	0	54
Demografische ontwikkelingen									
Programmalijn Plattelandsontwikkeling	143	0	143	43	0	43	36	0	36
Ontwikkel programma Decentralisaties en transitie	24.545	921	23.624	23.651	921	22.730	21.123	108	21.015
Cultuur	1.165	29	1.136	1.202	29	1.172	1.347	96	1.251
Sport	2.318	288	2.030	2.439	266	2.173	2.401	262	2.140
Overig doorgaand sociaal beleid	5.607	57	5.550	5.626	87	5.539	5.608	539	5.070
Werkgelegenheid	18.711	7.733	10.977	18.862	7.761	11.100	18.452	7.728	10.724
Recreatie en toerisme	269	2	267	229	2	227	162	0	162
Overig doorgaand economisch beleid	1.642	66	1.576	1.679	58	1.622	1.607	56	1.551
Wonen	1.817	1.596	221	1.810	1.596	213	895	961	-66
Programmalijn Overig doorgaand ruimtelijk beleid	12.997	10.938	2.059	13.410	10.738	2.671	12.470	10.812	1.659
Leefomgeving	4.125	36	4.090	5.340	36	5.304	4.488	245	4.244
Programmalijn Besturen in betrokkenheid	517	592	-75	505	592	-87	630	795	-165
Programmalijn Integrale veiligheid	52	0	52	52	0	52	31	0	31
Programmalijn Overig doorgaand bestuurlijk beleid	21.276	165	21.111	21.664	165	21.499	21.059	193	20.866
Kostenplaatsen	25.663	32.865	-7.201	35.260	35.260	0	35.212	35.212	0
Overige dekkingsmiddelen	3.570	75.872	-72.303	2.526	78.177	-75.652	3.433	78.457	-75.024
Mutatie reserves	2.535	3.043	-508	6.047	4.715	1.332	62.689	59.695	2.994
Totaal	127.002	134.203	-7.201	140.403	140.403	0	191.699	195.158	3.458
(Voordelig) Gerealiseerd resultaat									3.458

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

■ Inleiding

De jaarrekening is opgemaakt met inachtneming van de voorschriften die het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten daarvoor geeft.

■ Algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening

De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vinden plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende balanshoofd anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen de nominale waarden.

De baten en lasten worden toegekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten en winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden als last genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Dividendopbrengsten van deelnemingen worden als bate genomen op het moment waarop het dividend betaalbaar gesteld wordt.

Personeelslasten worden in principe toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Als gevolg van het formele verbod op het opnemen van voorzieningen c.q. schulden uit hoofde van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume worden sommige personeelslasten echter toegerekend aan de periode waarin uitbetaling plaatsvindt; daarbij moet worden gedacht aan componenten zoals overlopende vakantiegeld- en verlofaanspraken en dergelijke.

Balans

■ Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen de verkrijgings- c.q. vervaardigingsprijs verminderd met de afschrijvingen en waardeverminderingen die naar verwachting duurzaam zijn. De kosten van onderzoek en ontwikkeling worden in 1 of 5 jaar afgeschreven. De afschrijving van de geactiveerde kosten van onderzoek en ontwikkeling vangt aan bij ingebruikneming van het gerelateerde materiële vaste actief. Kosten van disagio worden niet geactiveerd.

■ Materiële vaste activa met een economisch nut

Deze materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Specifieke investeringsbijdragen van derden worden op de desbetreffende investering in mindering gebracht; in die gevallen wordt op het saldo afgeschreven.

Slijtende investeringen worden vanaf het moment van ingebruikneming lineair afgeschreven in de verwachte gebruiksduur. Op grondbezit, niet zijnde sportvelden, met economisch nut (buiten de openbare ruimte) wordt niet afgeschreven. Bij de waardering wordt in voorkomende gevallen rekening gehouden met een bijzondere vermindering van de waarde, indien deze naar verwachting duurzaam is. In het begrotingsjaar heeft een dergelijke vermindering overigens niet plaatsgevonden.

Dergelijke afwaarderingen worden teruggenomen als ze niet langer noodzakelijk blijken.

Ingevolge artikel 10 van de verordening 212 worden lineair afgeschreven conform de Nota Activerings- en afschrijvingsbeleid Gemeente Berkelland 2012. Bij wijzigingen in de gehanteerde afschrijvingstermijnen blijven de termijnen voor in het verleden gepleegde investeringen intact voor zover niet anders wordt besloten. Activa met een verkrijgingsprijs van minder dan vijf duizend euro worden niet geactiveerd, uitgezonderd gronden en

terreinen. Deze laatst genoemden worden altijd geactiveerd.

De in erfpacht uitgegeven percelen zijn gewaardeerd tegen de eerste uitgifteprijs. De percelen waarvan de erfpacht eeuwigdurend is afgekocht zijn tegen een geringe registratiewaarde opgenomen.

Investerings in de openbare ruimte met uitsluitend maatschappelijk nut worden geactiveerd en jaarlijks lineair afgeschreven. Voor verkeersmaatregelen wordt een afschrijvingstermijn van 20 jaar gehanteerd of voor zover mogelijk versneld afgeschreven.

■ Financiële vaste activa

Kapitaalverstrekkingen aan gemeenschappelijke regelingen en leningen u/g zijn opgenomen tegen nominale waarde. Zo nodig is een voorziening voor verwachte oninbaarheid in mindering gebracht.

Participaties in het aandelenkapitaal van NV's en BV's ("kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen" in de zin van het BBV) zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs van de aandelen. Indien de waarde van de aandelen onverhoopt structureel mocht dalen tot onder de verkrijgingsprijs zal afwaardering plaatsvinden. Tot dusver is een dergelijke afwaardering gelukkig niet noodzakelijk gebleken. De actuele waarde ligt ruim boven de verkrijgingsprijs.

Activa van derden zijn gewaardeerd op het bedrag van de verstrekte bijdragen, verminderd met de afschrijvingen. De verleende bijdragen worden afgeschreven in de periode waarin het betrokken actief van de derde op basis van de door de gemeente gestelde voorwaarden moet bijdragen aan de publieke taak.

■ Vlottende activa

Voorraden

De nog niet in exploitatie genomen bouwgronden zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs, dan wel lagere marktwaarde.

De als "onderhanden werken" opgenomen bouwgronden in exploitatie zijn gewaardeerd tegen de vervaardigingsprijs, dan wel lagere marktwaarde. De vervaardigingsprijs omvat de kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend (zoals grondaankopen en kosten van bouw- en woonrijpmaken), alsmede een redelijk te achten aandeel in de rentekosten en de administratie- en beheerskosten.

Winsten uit de grondexploitatie worden slechts genomen indien en voor zover die met voldoende mate van betrouwbaarheid als gerealiseerd aangemerkt kunnen worden. Zolang daarvan geen sprake is worden de verkregen verkoopopbrengsten ten volle op de vervaardigingskosten in mindering gebracht.

Vorderingen en overlopende activa

De vorderingen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. Eventuele voorziening voor oninbaarheid wordt in mindering gebracht op de vorderingen.

Liquide middelen en overlopende posten

Deze activa worden tegen nominale waarde opgenomen

■ Vaste passiva

Reserves

Naast de algemene reserve zijn er diverse reserves gevormd die voor een specifiek doel bestemd zijn. Het muteren van reserves vindt plaats op aangeven van de raad. Alle mutaties binnen reserves komen tot stand via functie 980.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gewaardeerd op het nominale bedrag van de betrokken verplichting c.q. het voorzienbare verlies.

De pensioenverplichting ten behoeve van de wethouders is echter op contante waarde van de (reeds opgebouwde) toekomstige uitkeringsverplichtingen gewaardeerd.

Vaste schulden

Vaste schulden worden gewaardeerd tegen de nominale waarde verminderd met gedane aflossingen. De vaste schulden hebben een rente typische looptijd van langer dan één jaar.

■ Vlottende passiva

De vlottende passiva worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

■ Borg- en garantstellingen

Voor zover leningen door de gemeente gewaarborgd zijn, is buiten telling het totaalbedrag van de geborgde schuldrestanten per einde jaar opgenomen. Overigens is in de toelichting op de balans nadere informatie opgenomen.

Activa

Immateriële vaste activa

De post immateriële vaste activa wordt onderscheiden in:

Kosten afsluiten geldleningen/saldo agio en disagio
Bijdragen aan activa in eigendom van derden
Kosten onderzoek en ontwikkeling

(Bedragen X € 1000)

Boekwaarde per 31-12-2016	Boekwaarde per 1-1-2016
0	0
2.320	2.394
122	181
2.442	2.575

Het onderstaande overzicht geeft het verloop weer van de immateriële vaste activa gedurende het jaar 2014:

(Bedragen X € 1000)

	Boekwaarde 1-1-2016	Correctie beginbalans	Investerings	Desinves- teringen	Afschrijvingen	Bijdragen derden	Boekwaarde 31-12-2016
Kosten verbonden aan het sluiten van geldleningen en het saldo van agio en disagio	-						-
Bijdragen aan activa in eigendom van derden *		2.394	- 105		-32		2.321
Kosten van onderzoek en ontwikkeling	181		35		94		122
Kosten onderzoek en ontw.dekk dmv heff.			13		13		0
Totaal	181	2.394	-57	0	75	0	2.442

* Bijdrage aan activa in eigendom van derden is van FVA naar Immateriële activa verplaatst

De belangrijkste investeringen staan in onderstaand overzicht vermeld. Per investering staat het ter beschikking gestelde krediet aangegeven, het in 2016 daadwerkelijk bestede bedrag en het totaalbedrag, dat tot en met 2016 ten laste van het krediet is gebracht.

(Bedragen X € 1000)

	Beschikbaar gesteld krediet 2016	Werkelijk besteed in 2016
Inkomsten	0	0
-	0	0
Totaal uitgaven	0	0
Totaal inkomsten	0	0

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa bestaan uit de volgende onderdelen:

In erfpacht uitgegeven gronden
Overige investeringen met een economisch nut
Investerings in de openbare ruimte met uitsluitend maatschappelijk nut
Totaal

(Bedragen X € 1000)

Boekwaarde per 1-1-2016	Boekwaarde per 31-12-2016
69	69
76.213	76.240
14.989	16.953
91.271	93.262

Het onderstaande overzicht geeft het verloop van de boekwaarde van de **erfpachtgronden** weer:

(Bedragen X € 1000)

	Boekwaarde 1-1-2016	Investerings	Desinves- teringen	Boekwaarde 31-12-2016
Erfpachtgronden	69	0		69
	69	0	0	69

De overige investeringen met economisch nut kunnen als volgt worden onderverdeeld:

(Bedragen X € 1000)		
Boekwaarde ultimo	Boekwaarde per 1-1-2016	Boekwaarde per 31-12-2016
Gronden en terreinen	4.524	4.515
Gronden en terr. Dekking dmv heffingen	96	90
Woonruimten	0	176
Woonruimten Dekking dmv heffingen	3	3
Bedrijfsgebouwen	32.208	31.719
Bedrijfsgebouwen, Dekking dmv heffingen	9	7
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	1.829	2.401
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken: Dekking dmv heffingen	31.017	30.742
Vervoersmiddelen	445	684
Machines, apparaten en installaties	3.574	3.339
Machines, apparaten en installaties: Dekking dmv heffingen	22	19
Overige materiële vaste activa	1.045	1.021
Overige materiële vaste activa: Dekking dmv heffingen	189	167
Strategische gronden (voorn niegg)	877	982
Strategische gronden (voorn grond en hulpstoffen)	376	376
	76.213	76.240

Het onderstaande overzicht geeft het verloop van de boekwaarde van de overige investeringen met economisch nut weer:

(Bedragen X € 1000)						
	Boekwaarde 1-1-2016	Correctie beginbalans	Investeren	Desinves-tingen	Afschrijvingen	Bijdragen van derden
Gronden en terreinen	4.524	0	0		38	-29
Gronden en terr. Dekking dmv heffingen	96	0			6	
Woonruimten	0		176			
Woonruimten Dekking dmv heffingen	3		0		0	
Bedrijfsgebouwen	32.208		1.342		1.487	345
Bedrijfsgebouwen, Dekking dmv heffingen	9				2	
Grond-, weg- en waterbouw- kundige werken	2.022	-194	1.385		60	752
Grond-, weg- en waterbouw- kundige werken: Dekking dmv heffingen	30.823	194	1.736		1.741	270
Vervoermiddelen	445		334		94	1
Machines, apparaten en installaties	3.574		283	50	469	
Machines, apparaten en installaties: Dekking dmv heffingen	22				3	
Overige materiële vaste activa	1.045		359		383	0
Overige materiële vaste activa: Dekking dmv	189		10	0	31	0
Strategische gronden (voorn NIEGG) *	1.593	-716	141			36
Strateg. gronden (voorn grond en hulpst) *	376					
Correctie balans	-716					
Totaal	76.213	-716	5.766	50	4.313	1.375

* Strategische gronden valt sinds 2016 onder MVA

Onder bijdragen van derden zijn de bijdragen van derden opgenomen, die direct gerelateerd zijn aan de investering.

De belangrijkste investeringen zijn hieronder weergegeven.

(Bedragen X € 1000)		Beschikbaar gesteld krediet 2016	Werkelijk besteed in 2016
<u>Gronden en terreinen:</u>		0	0
		0	0
<u>Gronden en terreinen inkomsten:</u>		0	0
-		0	0
<u>Gronden en terr. Dekking dmv heffingen</u>		0	0
		0	0
<u>Woonruimten EN</u>		305	176
Aankopen sloop Rietmolenseweg 5 en 5a		305	176
<u>Woonruimten EN inkomsten</u>		0	0
		0	0
<u>Gebouwen:</u>		975	960
Onderwijsplein Neede Assink		221	221
CP Eibergen, aankoop gebouw		1.196	1.181
<u>Gebouwen inkomsten:</u>		0	111
CP Eibergen, aankoop gebouw		0	111
<u>Gebouwen, Dekking dmv heffingen:</u>		0	0
		0	0

<u>Grond, weg en waterbouwkundige werken:</u>		
RegContr: Brug Kiezel en Kei	280	35
RegContr: voormalig gemeentehuis Eibergen	352	268
RegContr: beleef de Berkel Eibergen	700	400
RegContr: Pontje Rekken	50	50
RegContr uren voorber en toezicht	1.518	1.161
Revalidisering Bijenkamp, infrastructuur	977	822
Revalidisering atletiekaccommodat. ASV Eibergen14		618
Wielerracc+(Ei)bergenbike Droom RTC Stofwolk	-212	53
Herinrichting ombouw riolering Haarlo	1.119	791
Wijkverbetering de Koppel, uitvoering fase 3; riool	1.533	156
	6.317	4.354
<u>Grond, weg en waterbouwkundige werken: inkomsten</u>		
RegContr: Brug Kiezel en Kei	880	1.049
RegContr: voormalig gemeentehuis Eibergen	689	689
RegContr: Steiger loopvonder Borculo	354	354
RegContr: pontje Rekken	50	50
RegContr: uren voorber en toezicht	230	230
Revalidisering atletiekaccommodat. ASV Eibergen14	-204	255
Wielerracc+(Ei)bergenbike Droom RTC Stofwolk	-212	53
Wijkverb Koppel Berg baten wegen	714	118
	2.501	2.798
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken Dekking dmv heffingen:</u>		
Wijkverbetering de Berg, uitvoering fase 3 riool	1.252	81
Wijkverbet de Berg uitv. Tussenfase + fase 2 riool	356	43
Renovatie riool Borculo, Neede Eibergen	362	238
Vervanging riolering Oude Needseweg	104	110
Vervanging riool Wolfersweg	180	91
	2.254	563
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken Dekking dmv heffingen: inkomsten</u>		
Wijkverb.pl.Koppel Berg baten riolering	1.997	259
	1.997	259
<u>Vervoersmiddelen:</u>		
Dangel Boxer VZ-842-X	35	56
Massey Ferguson 5713SL	83	80
	118	56
<u>Vervoersmiddelen: inkomsten</u>		
	0	0
<u>Machines, apparaten en installaties:</u>		
PRIA15-10 Vervanging uitbreiding servers; hardware	128	127
	128	127
<u>Machines, apparaten en installaties Dekking dmv heffingen:</u>		
	0	0
<u>Overige materiële vaste activa:</u>		
PRIA13-16 invr. Basisreg. Grootchal. Topogr.	9	64
	9	64
<u>Overige materiële vaste activa: inkomsten</u>		
	0	0
	0	0
<u>Overige materiële vaste activa: Dekking dmv heffingen</u>		
	0	0
	0	0
Totaal uitgaven	10.327	6.521
Totaal inkomsten	4.498	3.168

De boekwaarde van de investeringen in de **openbare ruimte met uitsluitend maatschappelijk nut** had het volgende verloop:

(Bedragen X € 1000)						
	Boekwaarde 1-1-2016	Correctie beginbalans	Investerings	Desinves- teringen	Afschrijvingen	Bijdragen derden /
Gronden en terreinen	0	0				0
Gebouwen	1				1	0
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	14.845		3.654	28	593	1.038
Machines, apparaten, installaties	9				2	7
Overige materiële vaste activa	134			1	27	106
Totaal	14.989	0	3.654	29	622	1.038
						16.953

Over bijdragen van derden zijn de die bijdragen van derden opgenomen, die direct gerelateerd zijn aan het betrokken actief.

De volgende investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut zijn in het boekjaar geactiveerd.

(Bedragen X € 1000)		Beschikbaar gesteld krediet 2016	Werkelijk besteed in 2016
<u>Gronden en terreinen</u>			
		0	0
<u>Grond, weg en waterbouwkundige werken:</u>			
Herinr. Dorpsstraat/Haarstr Beltrum		-60	82
Wijkverbetering de Koppel, uitvoering fase 3 wegen		563	67
Herinrichting Meijersveld Neede fase3		371	105
Civieltechn. Werken verlegg. Needseweg Borculo		3.171	1.505
Reconstructie fietspad Grolseweg Beltrum		1.195	711
Herinrichting wegen Haarlo		815	520
RegContr: renovatie spoorbrug fietsbaan		218	218
RegContr: Muraltplein		273	274
		0	0
		6.546	3.482
<u>Grond, weg en waterbouwkundige werken: inkomsten</u>			
Bijdrage derden verleggen Needseweg Borculo		2.850	661
Herinrichting Leppinkstr Eibergen wegen		100	100
Herinrichting wegen Haarlo		215	193
		3.165	954
<u>Overige materiële vaste activa:</u>			
		0	0
		0	0
Totaal uitgaven		6.546	3.482
Totaal inkomsten		3.165	954

Financiële vaste activa

Het verloop van de financiële vaste activa gedurende het jaar 2014 wordt in onderstaand overzicht weergegeven:

(Bedragen X € 1000)						
	Boekwaarde 1-1-2016	Corr Beginbalans	Investerings	Desinves- teringen	Aflossingen/-	Afwaarderingen
Kapitaalverstrekkingen aan:						Boekwaarde 31-12-2016
Deelnemingen	735					735
Gemeenschappelijke regelingen	72					72
Overige verbonden partijen	1.547		4.234		1.301	4.480
	2.354		4.234	0	1.301	5.287
Leningen aan:						
Woningbouwcorporaties	0					0
Deelnemingen	12		20.000			20.012
Overige verbonden partijen	1.738		1.287		218	2.807
	1.750	0	21.287	0	218	22.819
Overige langlopende leningen						
Overige langlopende leningen	27.286	9.075-	5		1.947	16.269
Len aan openb lich (art 1 fido)		9.075			941	8.134
Ov. uitzettingen met looptijd > 1 jr	25					25
	27.311	0	5	0	2.888	24.428
Totaal	31.416	0	25.526	0	4.407	52.534

Kapitaalverstrekkingen:

De investeringen verantwoord onder kapitaalverstrekking en aan overige verbonden partijen betreft een mutatie St.Stimuleringsfonds Volkshuisvesting.

Leningen aan deelnemingen

Er is een hybride lening van 20 miljoen verstrekt aan de BNG Bank

Overige langlopende leningen:

De uitzetting verantwoord onder de overige langlopende leningen heeft voornamelijk betrekking op leningen aan het personeel inzake de woningfinanciering en de fietsregeling en een verstrekte geldlening aan de VNOG.

VLOTTENDE ACTIVA**Voorraden**

De in de balans opgenomen voorraden worden uitgesplitst naar de volgende categorieën:

(Bedragen X € 1000)			
	Boekwaarde per 1-01-2016		Boekwaarde per 31-12-2016
Boekwaarde onderhanden werk, waaronder bouwgronden in exploitatie	5.085		5.783
Voorziening voor mogelijk verliesgevend exploitaties	-325		-222
Voorziening naar aanleiding van de demografische ontwikkelingen	-2.079		-2.076
Totaal	2.681		3.485

Wijziging verantwoording Niet in exploitatie genomen bouwgronden en Overige voorraad gronden

Als gevolg van de uitgebrachte "Notitie grondexploitaties 2016" van de commissie BBV is de verantwoording van bovengenoemde categorieën gewijzigd. Met ingang van het jaar 2016 worden gronden waarvoor (nog) geen reëel en stellig voornemen tot ontwikkeling bestaat, verantwoord onder de post Materiële vaste activa.

Het complex Leusinkbrink Ruurlo wordt met ingang van 2016 verantwoord onder de Bouwgronden in exploitatie. Voor een deel van het plangebied is nog geen bestemmingsplan voor de nieuwbouw van woningen vastgesteld. Dat betreft de plandelen Zuid en Noord. In deze beide plandelen bezit de gemeente circa 8,50 ha grond. De daaraan toe te rekenen boekwaarde bedraagt € 207.000, ofwel gemiddeld € 2,45 per m². In exploitatie zijn de plandelen Zoomgebied en Enkeerdlaan. In deze plandelen bezit de gemeente eind 2016 circa 4,50 ha grond. De daaraan toe te rekenen boekwaarde bedraagt € 510.000 (€ 11,35 per m²). In de integrale ontwikkelovereenkomst met Exploitatiemaatschappij Leusinkbrink BV zijn in 2001 afspraken gemaakt - binnen de kaders van een verantwoorde ruimtelijke ordening - om fasegewijs tot ontwikkeling over te gaan. Gelet op de integraliteit van de ontwikkeling van de plandelen, de wijze van projectfinanciering en het gewenste inzicht wordt de boekwaarde van € 717.000 geheel verantwoord onder de Bouwgronden in exploitatie.

Looptijd complex Everskamp Ruurlo

De notitie BBV stelt dat de looptijd van de exploitatie, gelet op de daaraan verbonden risico's, maximaal 10 jaar mag bedragen. Voor een exploitatie is in de begroting een langere looptijd gehanteerd. Dat betreft bedrijfsterrein Everskamp in Ruurlo. Voor Everskamp wordt in de raming uitgegaan van een gemiddelde uitgifte van circa 2.000 m² per jaar. Dat leidt tot een looptijd van 14 jaar. In 2030 kan het complex worden afgesloten met een positief eindresultaat van circa € 250.000. De boekwaarde na 10 jaar looptijd bedraagt volgens de raming nog € 650.000. Rekening houdend met een discontovoet van 2% is de contante waarde daarvan € 530.000. Voor de risico's verbonden aan deze exploitatie is binnen het benodigde weerstandsvermogen een bandbreedte van € 353.000 tot € 482.000 opgenomen. Met mogelijke indexatie van opbrengstprijzen bij een aantrekkende economie is geen rekening gehouden.

Voorziening naar aanleiding van demografische ontwikkelingen.

De gemeente Berkelland heeft zich ten doel gesteld om in de jaren 2010 tot 2025 maximaal 635 woningen toe te laten voegen aan de woningvoorraad. In 2015 is de Regionale Woonagenda voor de periode 2015-2025 vastgesteld. Daarbij is ingezet op 10% verlaging van het aantal woningen tot 570. Dit heeft gevolgen voor de keuzes in de woningbouwprogramma's en daarvoor geschikte locaties. In 2016 is een Lokale woonagenda opgesteld. Parallel daaraan worden voor de vier grote kernen Structuurvisies Wonen opgesteld waarin de gewenste ontwikkeling van nieuwbouwlocaties is opgenomen. Om tot een verantwoorde afweging en prioritering van plannen te komen werken de gemeenten in de regio met het zogenaamde stoplichtmodel. Daarbij worden volkshuisvestelijke en ruimtelijke argumenten gewogen en vertaald in een verantwoord geachte toename van het aantal woningen. Via de jaarlijkse voortgangsrapportage Wonen wordt inzicht gegeven in de ontwikkelingen op de lokale en regionale woningmarkt.

Het totaal van alle harde en zachte woningbouwplannen van ontwikkelaars en gemeente bedraagt per eind 2016 nog 759 woningen, waarvan 34 woningen in aanbouw zijn. Sinds 2010 zijn netto 378 woningen gerealiseerd. Rekening houdend met de vermindering van 10% kunnen er nog 192 woningen worden toegevoegd. Om de doelstelling te realiseren zal de komende jaren ingezet worden op het verder verminderen van de plancapaciteit. De gemeente hanteert in haar afwegingen het uitgangspunt dat de "juiste woning op de juiste plek" moet worden gebouwd. Gemeentelijke plannen waarvan de uitvoering daardoor onzeker is, zullen moeten worden afgewaardeerd. Daarvoor is in 2010 een voorziening gevormd van € 5.000.000. Eind 2016 bedraagt deze voorziening nog € 2.075.000.

Eventuele schadeclaims die ontstaan doordat particuliere ontwikkelaars minder woningen kunnen bouwen zijn niet in de voorziening meegenomen. De hoogte van de claims is afhankelijk van de planstatus, de onderhandelingsresultaten, uitkomsten van juridische procedures en mogelijke compensatie door hogere overheden. Deze claims vormen een risico. In de paragraaf Grondbeleid is dit aspect onder Overige risico's ook benoemd. Daarnaast bestaat het risico dat - als de woningmarkt aantrekt - door particuliere ontwikkelaars meer woningen worden gebouwd dan volgens de visie van de gemeente wenselijk is. De gemeente zal dan moeten heroverwegen welke gevolgen dit heeft voor gemeentelijke woningbouwplannen. Het is mogelijk dat - naast plannen die al in de voorziening voor afwaardering zijn meegenomen - ook andere gemeentelijke grondexploitaties dan moeten worden afgewaardeerd. Minimaal jaarlijks stemmen we alle bekende woningbouwplannen en de gemeentelijke exploitaties daarom op elkaar af.

Verloop boekwaarde Bouwgronden in exploitatie (bedragen in € 1.000)

De boekwaarde van de Bouwgronden in exploitatie bedroeg per 31 december 2015 € 5.085.000. Met ingang van 2016 is het complex Leusinkbrink Ruurlo overgeheveld vanuit de voorraad Niet in exploitatie genomen gronden (€ 717.000). Daartegenover staat dat het complex Lichtenhorst Borculo, bij het ontbreken van een concreet ontwikkelperspectief, met ingang van 2016 wordt verantwoord onder de Materiële vaste activa (€ 48.000). De boekwaarde per 1 januari 2016 bedraagt na beide aanpassingen € 5.754.000.

Van het verloop in 2016 is het volgende overzicht te geven:

	Boekwaarde per 1 jan 2016	Uitgaven	Opbrengsten	Resultaat- neming winst = -/-	Boekwaarde per 31 dec 2016	Voorziening per 31 dec 2016	Balanswaarde per 31 dec 2016 (BW -/- Vz)
<i>Bedrijventerreinen</i>							
Overberkel 4 Borculo	-	3	-	3	-	47	-47
Kieft 4 Eibergen	2.107	51	5	-	2.153	-	2.153
Everskamp Ruurlo	1.470	53	4	-	1.519	-	1.519
<i>Woongebieden</i>							
de Garver Haarlo	-77	-1	-	-	-79	-	-79
Voormalige school Gelselaar	24	1	-	0	25	-	25
Schollenkamp Borculo	-	0	-	0	-	75	-75
Zw ilbroeksew eg / Rekkensew eg Eibergen	107	3	-	-	110	-	110
Hofrichter Eibergen	-18	1	-	-	-18	-	-18
KTV Eibergen	-285	-2	4	-	-290	-	-290
Vonderman Noordijk	125	3	-	-	128	-	128
Olland Rietmolen	229	13	-	-	242	-	242
Hondelinkw eg Neede	955	26	-	-	980	100	880
ABCTA terrein Beltrum	-75	7	123	-	-191	-	-191
De Molle Haarlo	75	2	-	2	75	-	75
De Heuver Gelselaar	400	11	-	0	411	-	411
Leusinkbrink Ruurlo	717	38	38	-	717	-	717
Totaal Bouwgronden in exploitatie	5.754	208	173	5	5.783	222	5.561
Boekwaarde per 31 december 2016					5.783		
Raming nog te maken kosten					3.978		
Raming nog te verwachten opbrengsten					-13.117		
Verwacht eindresultaat exploitatie (-/- is voordelig)					-3.356		

* De strategische gronden valt sinds 2016 onder de M.V.A.

Uitzettingen korter dan één jaar

De in de balans opgenomen uitzettingen met een looptijd van één jaar of minder kunnen als volgt gespecificeerd worden:

Soort vordering	(Bedragen X € 1000)				
	Saldo 31-12-2016	Correctie	Voorziening oninbaarheid	Gecorrigeerd saldo per 31-12-2016	Gecorrigeerd saldo per 31-12-2015 Boekwaarde
Vorderingen op openbare lichamen	558	69	0	627	5.325
Verstrekte kasgeldleningen	8.839	-8.839	0	0	11.798
Rekening-courantverhoudingen met niet-financiële instellingen	7.184		0	7.184	7.039
Overige vorderingen	1.306	8.770	549	9.527	616
Overige uitzettingen (Schatkistbankieren)	18.705		0	18.705	41.851
Totaal	36.592	-	549	36.043	66.629

De vorderingen op openbare lichamen is ultimo 2016 licht afgenomen ten opzichte van medio 2015.

Onze belegging van de verkoop Nuon aandelen stond tot nu toe onder verstrekte kasgeldleningen. Dit bedrag hoort volgens de accountant onder overige vorderingen. Vandaar de verschuiving van 8,8 miljoen (zie kolom correctie)

De mutaties in Rekening-courantverhoudingen met niet-financiële instellingen hebben geheel betrekking op Exploitatiemij Leusinkbrink.

Wij zijn van mening dat er een reëel risico bestaat dat onze vordering in rekening courant op een particuliere ontwikkelaar niet (geheel) door deze vennootschap of haar aandeelhouders kan worden voldaan. De vennootschap moet haar verplichtingen aflossen uit de verkoop van kavels. Deze vertegenwoordigen eind 2016 een boekwaarde binnen de vennootschap van € 6.970.000. De vordering van de gemeente op E.L. uit hoofde van financiering bedraagt per 31 december 2016 € 7.184.070. Hiertegenover staat een gelijke verplichting van de gemeente jegens de BNG.

Wij plaatsen grote vraagtekens bij de afzetprognoses voor woningbouw kavels en de planologische haalbaarheid van nog te ontwikkelen plandelen. Wij beschikken niet over (woning)markt cijfers die de toegepaste waardering door de vennootschap onderbouwen. Wij denken dat een forse afwaardering op de voorraden noodzakelijk is, hetgeen tevens impliceert dat zowel de aandeelhouder als de gemeente voorlopig ontvangen winstuitkeringen moeten terugbetalen. Voor het gemeentelijk aandeel in het risico zijn of worden de nodige maatregelen getroffen. Ook is als onderdeel van de verantwoording over de gemeentelijke grondexploitatie een inschatting van de risico's gemaakt. Op basis van de goedkeurende accountantsverklaring, die door Crop registeraccountants op 13 april 2017 bij de jaarrekening 2016 van de vennootschap is afgegeven, achten wij een afwaardering van onze vordering op de vennootschap - voor haar aandeel in het risico - op dit moment echter niet aan de orde.

De gemeente blijft proberen met de ontwikkelaar constructief te overleggen hoe het marktperspectief zich zou moeten vertalen in een realistische begroting. Dat marktperspectief is zorgelijk vanwege het wegvallen van de regionale vraag door een daling van het aantal huishoudens en de eisen aan de financieerbaarheid van woningen. Beide zijn voor de gemeente niet beïnvloedbaar.

Eind 2016 stond er bedrag van bijna € 19 miljoen gesteld bij het Rijk door de invoering van het schatkistbankieren, in 2015 zijn geen gelden uitgeleend aan decentrale overheden. Hieronder treft u een overzicht aan met gemiddelde bedragen en de drempelbedragen.

(Bedragen X € 1000)			
Begrotingsjaar		Begrotingstotaal	
2016		€	120.000
Berekening drempelbedrag			
0,75%	€	120.000	€ 900
		Gemiddelde	Drempelbedrag
1e kwartaal	€	29	€ 900,00
2e kwartaal	€	61	€ 900,00
3e kwartaal	€	138	€ 900,00
4e kwartaal	€	12	€ 900,00

Liquide middelen

Het saldo van de liquide middelen bestaat uit de volgende componenten:

Kassaldi
Banksaldi

(Bedragen X € 1000)	
Boekwaarde per 1-01-2016	Boekwaarde per 31-12-2016
2	1
208	16
210	17

Overlopende activa:

De post overlopende activa kan als volgt onderscheiden worden:

Vooruitbetaalde bedragen
Nog te ontvangen bedragen

(Bedragen X € 1000)	
Boekwaarde per 1-01-2016	Boekwaarde per 31-12-2016
1.031	75
7.345	10.150
8.376	10.225

Onder de nog te ontvangen bedragen zijn diverse posten opgenomen:

€ 1.429 duizend van de Sociale Dienst Oost Achterhoek, waarvan € 625 duizend inzake DVO 2016 en € 804 duizend inzake afrekening 2016 / € 4.835 duizend BCF aangifte 2016 / € 195 duizend afrekening Hameland / € 285 duizend voor diverse personen betreffende de opbrengst toeristenbelasting 2016 / € 254 duizend voor Prowonen inzake Wijkplan koppel en de Berg / € 130 duizend Stg Afvalfonds inz verpakkingsmateriaal 4e kw 2016 / € 906 duizend voor Provincie Gelderland en € 906 duizend voor Friesland Campina inzake de bijdrage verleggen Needseweg. Tevens € 245 duizend voor Friesland Campina vergoeding kosten bestemmingsplan.

Passiva

Eigen vermogen

Het in de balans opgenomen Eigen Vermogen bestaat uit de volgende posten:

Algemene reserve
Bestemmingsreserves:
Bestemmingsreserves voor egalisatie van tarieven
Bestemmingsreserves voor overige bestemmingsreserves
Gerealiseerde resultaat

Totaal

(Bedragen X € 1000)

Boekwaarde per 1-01-2016	Boekwaarde per 31-12-2016
26.363	37.419
59.955	59.422
2.078	2.148
57.877	57.274
	0
86.318	96.841

Het verloop wordt in onderstaand overzicht per reserve weergegeven.

Reserves

	Saldo 1-01-2016	Toevoeging	Toegevoegde rente in 2016	Onttrekking	Bestemming resultaat 2015	Vermind. ter dekking afschr.	Saldo 31-12-2016
Algemene reserve	26.363	30.129	2.441	21.889	375	0	37.419
Egalisatiereserve Afval	2.078	70	0	0	0	0	2.148
Egalisatiereserve investeringen	10.702	4.221	187	6.944	0	33	8.133
Bestemmingsreserve Hameland	0	0	0	324	2.414	0	2.090
Bestemmingsreserve Herstructurering	3.996	3.038	74	1.800	208	0	5.516
Infrastructurale werken	923	0	0	923	0	0	0
Algemene reserve bouwgrondexploitatie	1.797	0	0	0	-88	0	1.709
Inkomensreserves	28.322	0	496	22.358	0	0	6.460
Bestuurlijke claims	0	9.452	0	169	90	0	9.373
Gemeentehuis	4.148	0	73	4.221	0	0	0
Beeldende kunst	51	0	0	51	0	0	0
Vernieuwing amateurkunst	67	0	0	67	0	0	0
Privatiserings sportaccommodaties	322	0	6	328	0	0	0
Onderhoud gebouwen	347	0	6	353	0	0	0
Onderhoud wegen	1.858	4.134	32	234	0	0	5.790
Onderwijshuisvesting	1.103	5.937	19	0	0	0	7.059
Nadelen decentralisaties	4.241	2.373	0	0	4.530	0	11.144
Totaal	86.318	59.354	3.334	59.661	7.529	33	96.841
Gerealiseerde resultaat							
Totaal							96.841

Onder "Bestemming resultaat" staan de toevoegingen die voortkomen uit de bestemming van het resultaat van het vorige dienstjaar. Onder de afschrijvingen staan de verminderingen vermeld in verband met afschrijvingen op activa. Deze afschrijvingen worden gedekt uit reserves

Algemene reserve

Deze reserve heeft een bufferfunctie en dient in eerste instantie als weerstandscapaciteit. Als de reserve groot genoeg is kan een deel van de reserve onder voorwaarden gebruikt worden als dekkingsmiddel.

Egalisatiereserve Afval

Deze reserve heeft een bestedingsfunctie. De reserve wordt gebruikt voor het egaliseren van tekorten en overschotten op het product afvalverwijdering en - verwerking. Door gebruik te maken van deze reserve zorgen we ervoor dat betaalde afvalstoffenheffing ook gebruikt wordt voor afvalverwijdering en inzameling.

Egalisatiereserve investeringen

Deze reserve heeft een bufferfunctie en moet de schommeling in verschillende lasten opvangen.

Bestemmingsreserve Hameland

Deze reserve heeft een bestedingsfunctie. De reserve wordt gebruikt om de transitie- en liquidatiekosten van Hameland te dekken.

Herstructureringsreserve

Deze reserve heeft een bestedingsfunctie. De reserve wordt ingezet om kosten te dekken die voortkomen uit de herstructurering van (bouwgrond)locaties in Berkelland. Daar waar woningbouw niet meer mogelijk of gewenst is.

Infrastructurele werken

Deze reserve heeft een bestedingsfunctie. De reserve kan worden ingezet voor het realiseren van projecten met een infrastructureel karakter.

Algemene reserve bouwgrondexploitaties

Deze reserve heeft een bufferfunctie en moet in eerste instantie verliezen in de bouwgrondexploitaties opvangen

Inkomensreserve

Deze reserve heeft een inkomensfunctie. Doel is het geleidelijk opvangen van verminderde inkomsten door bijvoorbeeld de verkoop van aandelen. Een tweede doel is het kweken van rente voor het legaat van mr. Planten en voor gebruik in de exploitatie. De rente van het legaat moet eens in de vijf jaar besteed worden aan een cultuurdoel in Neede. Een derde doel is het beheer van de opbrengst van de verkoop van de Nuon aandelen.

Bestuurlijke claims

Deze reserve heeft een bestedingsfunctie. De reserve wordt gebruikt om door de raad genomen besluiten met dekking uit de reserve te dekken.

Nieuwbouw gemeentehuis

Deze reserve heeft een bestedingsfunctie en wordt gebruikt als dekking van de kapitaallasten van de nieuw te bouwen centrale huisvesting en het dekken van de kosten voor achterstallig onderhoud.

Beeldende Kunst

Deze reserve heeft een bestedingsfunctie. De reserve kan worden ingezet voor het realiseren van projecten op het gebied van beeldende kunst.

Vernieuwing amateurkunst

Deze reserve heeft een bestedingsfunctie. De reserve kan worden ingezet voor het realiseren van projecten op het gebied van vernieuwende amateurkunst.

Privatisering sportaccommodaties

Deze reserve heeft een bestedingsfunctie. De reserve kan worden ingezet voor het betalen van afkoopsommen voor de privatisering.

Onderhoud gebouwen

Deze reserve heeft een bestedingsfunctie. De reserve wordt ingezet voor het realiseren van groot onderhoud aan gebouwen.

Onderhoud wegen

Deze reserve heeft een bestedingsfunctie. De reserve wordt ingezet voor het realiseren van onderhoud aan wegen.

Onderwijshuisvesting

Deze reserve heeft een bestedingsfunctie. De reserve wordt ingezet voor het realiseren van investeringen in de onderwijshuisvesting.

Nadelen decentralisaties

Deze reserve heeft een bestedingsfunctie. De reserve wordt ingezet om de eventuele nadelen van de decentralisaties af te dekken.

VOORZIENINGEN

Het verloop van de voorzieningen wordt in onderstaand overzicht weergegeven.

(Bedragen X € 1000)

	Saldo 1-01-2016	Toevoeging	Correctie	Vrijval	Aanwending	Saldo 31-12-2016
Personeelsvoorzieningen	5.010	260		18	431	4.821
Invest. met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven.	6.120	206				6.326
Totaal	11.130	466		18	431	11.147

In de kolom vrijval zijn de bedragen opgenomen welke ten gunste van de rekening van baten en lasten zijn vrijgevallen.
Alle aanwendingen van de voorzieningen zijn rechtstreeks ten laste van de voorziening gebracht.

Personeelsvoorzieningen

De personeelsvoorzieningen zijn in het leven geroepen om toekomstige lasten die het gevolg zijn van personele ontwikkelingen op te kunnen vangen. Het gaat met name om de lasten die voortvloeien uit mobiliteitsvoorzieningen en de lasten voor pensioenen en wachtgeld voor wethouders.

Met ingang van 2014 is er een voorziening gevormd voor de wachtgeldverplichtingen van de voormalige medewerkers van muziek de Triangel.

Met ingang van 2016 is er ook een voorziening gevormd voor de afbouw van personele lasten van voormalige medewerkers die in dienst zijn getreden bij het GBT.

Voorzieningen voor investeringen met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven.

In het najaar van 2014 heeft de commissie BBV een dwingend advies gegeven de lasten voor groot onderhoud en vervanging van riolering onder te brengen in een voorziening. Naar aanleiding hiervan is de bestemmingsreserve riolering opgeheven en zijn de vrijvallende middelen toegevoegd aan deze voorziening.

De dotatie aan de voorziening steunt op het laatst vastgestelde Gemeentelijk RioleringsPlan.

VASTE SCHULDEN MET EEN LOOPTIJD LANGER DAN ÉÉN JAAR

De onderverdeling van de in de balans opgenomen langlopende schulden is als volgt:

Obligatieleningen
Onderhandse leningen:
-binnenlandse pensioenfondsen en verzekeringsinstellingen
-binnenlandse banken en overige financiële instellingen
-binnenlandse bedrijven
-overige binnenlandse sectoren
-buitenlandse instellingen, fondsen, banken, bedrijven en ov.sectoren

Door derden belegde gelden
Waarborgsommen

(Bedragen X € 1000)

Boekwaarde per 1-01-2016	Boekwaarde per 31-12-2016
0	0
91	45
74.887	71.155
0	0
0	0
0	0
74.978	71.200
0	0
0	0
74.978	71.200

In onderstaand overzicht wordt het verloop weergegeven van de vaste schulden over het jaar 2016.

(Bedragen X € 1000)

Obligatieleningen
Onderhandse leningen
Door derden belegde gelden
Waarborgsommen

Totaal

Saldo 1-1-2016	Vermeer-deringen	Aflossingen	Saldo 31-12-2016
0	0	0	0
74.978		3.778	71.200
0			0
0			0
74.978	0	3.778	71.200

Onderhandse leningen:

De totale rentelast voor het jaar 2015 met betrekking tot de vaste schulden bedraagt € 3,4 miljoen.

VLOTTENDE SCHULDEN

De in de balans opgenomen kortlopende schulden kunnen als volgt gespecificeerd worden:

Kasgeldleningen
Banksaldi
Schulden aan openbare lichamen
Overige vlottende schulden

Totaal

(Bedragen X € 1000)

Boekwaarde per 1-01-2016	Boekwaarde per 31-12-2016
7.300	7.250
0	0
1.390	297
4.991	4.191
13.681	11.738

OVERLOPENDE PASSIVA

Onder de vlottende passiva zijn opgenomen:

Overlopende passiva

(Bedragen X € 1000)

Boekwaarde per 1-01-2016	Boekwaarde per 31-12-2016
10.235	3.626
10.235	3.626

OVERLOPENDE PASSIVA

De specificatie van de post overlopende passiva is als volgt:

Vooruitontvangen bedragen EU
Vooruitontvangen bedragen van het Rijk
Vooruitontvangen bedragen van overige overheden
Overige overlopende passiva

Totaal

(Bedragen X € 1000)

Boekwaarde per 1-01-2016	Boekwaarde per 31-12-2016
10	1
579	584
9646	3.041
10.235	3.626

Vooruitontvangen bedragen:

Onderstaand een verloopoverzicht van de Vooruitontvangen bedragen.

Vooruitontv bedr van het Rijk

Vooruitontv.niet best.sp.utk.ond.achterst.beleid 1

Vooruitontv bedragen van overige overheden

Vooruitontv.n.bestprov subs centrEib: steeng benut 130
Vooruitontv.niet.bestede subsidie Gezonde jeugd 14
Vooruitontv.niet best. subsidie landschapsregeling 70
Vooruitontv prov subs sportaccomodatie ASV -51
Vooruitontvangen,n. best.subs.ISV3 geluid 43
Vooruitontvang.geluidssan B-Lijst woningen 27
Vooruitontv isolatiemat woningen 2016 47
Vooruitontv bedr. Poho vrijetijdseconomie 303
583

Overige overlopende passiva

Vooruitontvangen bedragen 54
Nog te betalen bedragen algemeen 2.400
Nog te betalen rente geldleningenmodule 222
Nog te betalen bedragen grondbedrijf 17
Onverschuldigd 31
div salarissen 858
BTW diversen 30
ntb Voormekaar -571
3.041

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Langlopende overeenkomsten.

Naam crediteur	Totaal	Einde looptijd
Raet BV	€ 403.836	2016
Novon Schoonmaak Oost BV	€ 266.366	2016
Centraal Beheer Achmea	€ 134.631	2016
SBPost BV	€ 69.511	2016
SITA ReEnergy Roosendaal	€ 513.293	2016
Rouwmaat Groenlo BV	€ 92.606	2016
Randstad Payroll Solutions	€ 577.528	2016
Contracten Jeugdzorg (225x)	€ 6.700.000	2017
Contracten Wmo (75x)	€ 6.400.000	2017
Stg Gov United	€ 160.438	2017
Ter Horst Milieu BV	€ 597.964	2017
Munckhof Taxi BV	€ 491.166	2017
Veluwe Afval Recycling BV (VAR)	€ 91.566	2017
Randstad Payroll Solutions	€ 577.528	2017
Start People BV	€ 114.716	2017
SAB Catering BV	€ 52.367	2017
Centric Netherlands BV	€ 333.936	2018
Hacron Vof	€ 1.198.444	2018
Eneco Business BV	€ 312.012	2018
GMB service BV	€ 393.182	2018
Greenchoice	€ 108.613	2018
GMB Installatietechniek BV	€ 2.813	2018
Twence Bioconversie BV	€ 78.945	2018
Canon Nederland NV	€ 51.703	2018
Ziut BV	€ 246.339	2019
Raetsheren van Orden BV	€ 42.463	2020
Avi Twente BV	€ 287.601	2022
Cone Berkelland BV	€ 453.118	2034

Overige niet uit de balans blijvende verplichtingen

De huidige woningmarkt en de verwachte demografische ontwikkelingen leiden tot een noodzakelijke vermindering van het aantal nieuw te bouwen woningen. Daarover zijn in de Regionale Woonagenda afspraken gemaakt. Met particuliere ontwikkelaars worden gesprekken gevoerd om te komen tot bijstelling van woningbouwplannen. Ontwikkelaars zullen de door hen becijferde schade als gevolg van het bijstellen van woningbouwafspraken mogelijk claimen bij de gemeente. Het resultaat van deze onderhandelingen is bij het opstellen van de jaarrekening nog niet bekend. Naast het voeren van overleg zetten wij in op het benutten van beschikbare instrumenten vanuit de Wro om het risico voor planschade voor de gemeente te beperken. Voor zover het terugdringen van plancapaciteit toch financiële consequenties heeft zal de gemeenteraad hierover eerst een besluit moeten nemen. De hoogte van eventuele claims is mede om deze redenen niet in de jaarrekening verwerkt. Binnen de risico analyse is voor zover mogelijk wel rekening gehouden met financiële gevolgen.

Waarborgen

Het in de balans opgenomen bedrag voor verstrekte waarborgen aan natuurlijke- en rechtspersonen kan als volgt naar de aard van de geldlening gespecificeerd worden:

(Bedragen X € 1000)					
Aard / Omschrijving	Oorspronkelijk bedrag	Saldo totaal leningen	Percentage Borgstelling	Restant borg begin jaar	Restant borg eind jaar
Woningbouw	128.138	100.495	53,5%	63.221	53.803
Waterleidingmij. Waterleidingmij.	215.008	9.607	3,4%	376	330
De Laarberg	38.200	22.600	50,0%	10.850	11.300
Plaatselijke instellingen	15.059	10.896	64,4%	7.321	7.019
	396.405	143.598		81.768	72.452

De gemeente participeert samen met de gemeente Oost Gelre in het Regionale Bedrijventerrein De Laarberg en is tot het onherroepelijk worden van de bestemmingsplanwijziging mederisicodragend.

In 2016 is geen bedrag betaald wegens de verleende borg- en garantstellingen.

Gebeurtenissen na Balansdatum

Er hebben na de balansdatum geen gebeurtenissen plaatsgevonden die invloed hebben gehad op de jaarrekening 2016.

Regeling bezoldigingscomponenten WNT

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op de Gemeente Berkelland van toepassing zijnde regelgeving: Het algemene WNT-maximum.

Het bezoldigingsmaximum in 2016 voor de Gemeente Berkelland is €179.000.
Dit geldt naar rato van de duur en/of omvang van het dienstverband.

Leidinggevende topfunctionarissen

bedragen x € 1	J.A. Bannink	J.A. Wildeman	M.N.J. Broers
Functie(s)	Griffier	Gemeentesecretaris	Gemeentesecretaris
Duur dienstverband in 2016	1/1 - 31/12	1/1 – 31/8	1/9 – 31/12
Omvang dienstverband (in fte)	1,00	0,89	1,00
Gewezen topfunctionaris?	Nee	Nee	Nee
Echte of fictieve dienstbetrekking?	Ja	Ja	Ja
Individueel WNT-maximum			
Bezoldiging			
Beloning	79.126	100.290	35.984
Belastbare onkostenvergoedingen	0	0	0
Beloningen betaalbaar op termijn	9.724	12.776	4.900
Subtotaal	88.850	113.066	40.884
-/ Onverschuldigd betaald bedrag			
	0	0	0
Totaal bezoldiging	88.850	113.066	40.884
Gegevens 2015			
	Gemeentesecretaris		
Duur dienstverband in 2015	1/1 - 31/12	1/1 – 31/12	
Omvang dienstverband 2015 (in fte)	1,00		
Bezoldiging 2015			
Beloning	69.714	90.598	
Belastbare onkostenvergoedingen			
Beloningen betaalbaar op termijn	10.101	13.201	
Totaal bezoldiging 2015	79.815	103.799	
Individueel WNT-maximum 2015	158.420	158.420	

Analyse begrotingsafwijkingen

Bedragen x € 1000	Raming begrotingsjaar na wijziging			Realisatie begrotingsjaar			Begrotingsafwijking		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Omschrijving programma									
Veranderende Samenleving	60	0	60	54	0	54	6	0	-6
Veranderend Bestuur									
Demografische ontwikkelingen			0			0	0	0	0
Programmalijn									
Plattelandsontwikkeling	43	0	43	36	0	36	7	0	-7
Ontwikkel proprogramma									
Decentralisaties en transitie	23.650	921	22.729	21.123	108	21.015	2.527	813	-1.714
Cultuur	1.202	29	1.173	1.347	96	1.251	-145	-67	78
Sport	2.439	266	2.173	2.401	262	2.139	38	4	-34
Overig doorgaand sociaal beleid	5.626	87	5.539	5.608	539	5.069	18	-452	-470
Werkgelegenheid	18.862	7.761	11.101	18.446	7.728	10.718	416	33	-383
Recreatie en toerisme	229	2	227	162	0	162	67	2	-65
Overig doorgaand economisch beleid	1.679	58	1.621	1.607	56	1.551	72	2	-70
Wonen	1.810	1.596	214	895	961	-66	915	635	-280
Programmalijn Overig doorgaand									
ruimtelijk beleid	13.410	10.738	2.672	12.470	10.812	1.658	940	-74	-1.014
Leefomgeving	5.340	36	5.304	4.488	245	4.243	852	-209	-1.061
Programmalijn Besturen in									
betrokkenheid	505	592	-87	630	795	-165	-125	-203	-78
Programmalijn Integrale veiligheid	52	0	52	31	0	31	21	0	-21
Programmalijn Overig doorgaand									
bestuurlijk beleid	21.663	165	21.498	21.059	193	20.866	604	-28	-632
Kostenplaatsen	35.260	35.260	0	35.212	35.212	0	48	48	0
Overige dekkingsmiddelen	2.526	78.177	-75.651	3.433	78.447	-75.014	6.261	504	-5.757
			0			0			
Mutatie reserves	6.047	4.715	1.332	62.689	59.695	2.994	-56.642	-54.980	1.662
Totaal	140.405	140.405	0	136.945	140.403	3.458	-50.381	-54.476	-4.095
(Voordelig) Gerealiseerd resultaat						3.458			

Toelichting op het Rekeningsresultaat

Het resultaat over 2016 is € 3.390.356.

Dit voordeel bestaat uit

Een resultaat op de grondexploitatie van	€	67.904
Een resultaat op de bedrijfsvoering	€	3.390.356
Totaal rekeningresultaat	€	3.458.260

Bedrijfsresultaat

Het bedrijfsresultaat wordt voor een belangrijk gedeelte bepaald door incidentele ontwikkelingen. Hieronder lichten we de belangrijkste oorzaken van het bedrijfsresultaat toe.

1. VNOG € 657.000

Dit voordeel ontstaat door de uitbetaling van de clusterreserve die de VNOG aanhield voor het cluster BWAO. De reserve was bedoeld om nadelige resultaten binnen het cluster op te vangen. Nu de clusters zijn losgelaten wordt de reserve uitgekeerd.

2. Openbare verlichting € 113.000

In de begroting 2016 zijn kapitaallasten opgenomen voor het vervangen van de openbare verlichting. Deze lasten zijn relatief hoog omdat bij het energieuitvoeringsprogramma rekening wordt gehouden met extra vervanging. Omdat in 2016 het plan wordt opgesteld is er van daadwerkelijke vervanging nog geen sprake. Hierdoor blijven de lasten ook achter.

3. Leerlingenvervoer € 150.000

Sinds 2014 neemt het aantal leerlingen dat gebruikt maakt van het leerlingenvervoer af. Dat komt deels door de komst van Passend Onderwijs waardoor minder kinderen worden doorverwezen naar het speciaal (basis)onderwijs. Daarnaast lukt het ons steeds beter leerlingen gebruik te laten maken van het openbaar vervoer in plaats van duur taxivervoer.

4. Gebundelde doeluitkering € 558.000

Vanuit de gebundelde doeluitkering wordt de algemene bijstand, het levensonderhoud van startende ondernemers en de uitkeringen IOAW en IOAZ betaald. Door strengheid aan de poort is het aantal bijstandsgerechtigden minder toegenomen dan verwacht.

5. Algemene uitkering € 737.000

De algemene uitkering valt hoger uit dan verwacht na de septembercirculaire. Dat komt voor een belangrijk gedeelte doordat we in december het toegezegde geld voor de opvang van vluchtelingen en statushouders ontvingen. De verdeling van de toegezegde gelden is in de decembercirculaire bekendgemaakt en levert ons € 505.000 extra uitkering op. Daarnaast ontvangen we meer door de aanpassing van de aantallen van de verschillende maatstaven.

6. Algemene baten en lasten € 853.000

Het voordeel ontstaat voornamelijk door het niet uitgeven van de post onvoorzien van € 200.000. Ook is er een gedeelte van het ICT investeringsbudget overgebleven. Daarnaast hebben we meer BTW terugontvangen dan verwacht.

7. Sociale werkvoorziening € 127.000

De ontwikkelingen als gevolg van de ontmanteling van Hameland hebben geleid tot lagere lasten in 2016 bij Hameland.

8. Friesland Campina € 151.000

Het voordeel dat hier ontstaat is het gevolg van de declaratie van onze uren bij Friesland Campina volgens de afspraken die daarover gemaakt zijn. We hadden deze inkomst niet begroot omdat we geen beeld hadden bij de omvang van de te declareren uren.

9. Geldleningen € 329.000
De belangrijkste reden van het ontstaan van dit voordeel zit in het uitzetten van geld bij de BNG.
10. OZB € 253.000
Voor iets minder dan de helft is de hogere opbrengst het gevolg van de realisatie van de fabriek van Friesland Campina. Voor het overige wordt het verschil verklaard door het feit dat de tarieven 2016 zijn gebaseerd op een marktanalyse zonder alle werkelijke waarden te kennen. Uiteindelijk blijken de werkelijke waarden af te wijken van de marktanalyse. Zowel in positieve als negatieve zin. Maar er zijn meer positieve afwijkingen dan negatieve afwijkingen.
11. Uitkering sociaal domein € 245.000
Aanpassingen in aantallen en bedragen van maatstaven voor het berekenen van de uitkering sociaal domein hebben geleid tot een iets hogere bijdrage.
12. Voorziening vakantiegelden 2016
Door de invoering van het Individueel Keuze Budget (IKB) worden wij verplicht om in 2016 een voorziening voor niet uitbetaald vakantiegeld te vormen. Met deze verplichting was geen rekening gehouden omdat wij in de begroting 2017 al rekening hebben gehouden met de betaling van extra vakantiegeld als gevolg van het IKB.
13. Diverse kleine verschillen -€ 282.000

Voorstel voor bestemming van het resultaat

In maart 2016 heeft de raad beleid vastgesteld hoe om te gaan met overschotten bij de jaarrekening. Dit beleid hanteert de volgende uitgangspunten:

2. Bij een overschot op de jaarrekening het resultaat bestemmen voor::
 - 2.1. het aanvullen van de algemene reserve tot het weerstandsvermogen gelijk is aan twee
Dit is niet aan de orde. Het weerstandsvermogen is nu
 - 2.2. het aanvullen van de algemene reserve tot de solvabiliteit gelijk is aan 35%
Dit is nu niet aan de orde. De solvabiliteit is op basis van de huidige gegevens
 - 2.3. incidentele beleidsvoornemens
We stellen voor om
 - 2.3.1. € 184.500 voor het programma Gezond in de stad over te hevelen naar 2017
We krijgen van het Rijk geld voor dit project. Het project moet gezonde gedrag stimuleren en aansluiten bij de leefwereld van de inwoners. Het project is eind 2016 opgestart maar nog niet voltooid dit zal in 2017 zijn beslag moeten krijgen.
 - 2.3.2. € 8.073 voor de subsidieregeling evenementen en kleinschalige activiteiten over te hevelen naar 2017.
In 2016 is er wat geld overgebleven voor deze subsidieregeling. Omdat we wat extra's willen doen voor een aantal evenementen in 2017 willen we dit bedrag overhevelen naar 2017.
 - 2.3.3. € 20.000 voor saneren van B lijst woningen over te hevelen naar 2017
In de voorbereiding voor de sanering van B lijstwoningen is gebleken dat de subsidie van het ministerie waarschijnlijk niet voldoende is om het project te realiseren. BSV gaat er namelijk vanuit dat de verkeersmodellen die nodig zijn voor het aan te leveren akoestisch onderzoek bij de gemeenten al aanwezig zijn. Dit was in Berkelland niet het geval; samen met de ODA en een adviesbureau zijn deze modellen gemaakt, waardoor verwacht wordt dat we €20.000 tekort gaan komen op het project. Om het project toch uit te kunnen voeren willen we het overschot van 2016 op het budget verkeer, overhevelen naar 2017.
 - 2.3.4. € 38.000 voor beschoeiingen en kademuren overhevelen naar 2017
In 2016 is de vervanging van een kademuur in Borculo ingezet. Daarbij is ook de mogelijkheid van een stalen damwand bekeken. Dit leidt tot een langere levensduur. We willen nu het overschot van 2016 op dit budget gebruiken om de stalen damwand in 2017 te realiseren.

- 2.3.5. € 505.000 voor de coördinatie opvang vluchtelingen en statushouders overhevelen naar 2017
Het integreren van vluchtelingen en statushouders zal de komende tijd een opgave blijken. Om dit goed te laten verlopen hebben we een coördinator aangesteld. Voor de kosten die we maken in verband met de integratie krijgen we van het Rijk extra middelen. In 2016 hebben we al geld ontvangen. De kosten komen echter nog. Om die reden willen we het extra bedrag dat we voor de integratie van vluchtelingen en statushouders hebben overhevelen naar 2017.
- 2.3.6. € 50.000 voor de implementatie van de omgevingswet overhevelen naar 2017
In de najaarsnota 2016 is budget beschikbaar gesteld voor de implementatie van de omgevingswet. Er zijn in 2016 echter nog geen uitgaven gedaan. De uitgaven worden in 2017 verwacht. Om die reden willen we het restant budget overhevelen naar 2017.
- 2.3.7. € 235.000 voor ICT projecten
Wij hebben in de i-visie de ambitie uitgesproken om in 2020 snel de innovatie te volgen. Soms ook willen we experimenteren. De ICT organisatie en omgeving moet in 2020 zijn ingericht als een wendbare, modulaire en veerkrachtige organisatie met een hoog aanpassing- en absorptievermogen voor toekomstige 'gebeurtenissen' als maatschappelijke en technologische ontwikkelingen, wetswijzigingen en de verschuiving van gemeentelijke taken. Wijzigingen hebben geen of een beperkte invloed op dienstverleningsniveau en de financiële druk voor burgers. Om dit doel te halen moeten we extra investeren daarom willen we het overschot uit 2016 overhevelen naar 2017.
- 2.3.8. € 67.906 toevoegen aan de reserve bouwgrondexploitaties.
In de lijn van het bestaande beleid verrekenen we een resultaat op de bouwgrondexploitaties met de daarvoor ingestelde reserve.
- 2.4. het aanvullen van de reserve herstructurering tot € 7.000.000
De reserve herstructurering zit € 1.484.426 onder het plafond. Daarom voegen we dit bedrag toe aan de reserve herstructurering.
- 2.5. het aanvullen van de reserve onderhoud wegen tot € 6.000.000
De reserve onderhoud wegen zit € 209.646 onder het plafond. Daarom voegen we dit bedrag toe aan de reserve onderhoud wegen.
- 2.6. Het aanvullen van de reserve onderwijshuisvesting tot € 7.000.000.
Dit is niet aan de orde. De reserve voldoet nog aan de eisen.
- 2.7. teruggaaf OZB door middel van een korting op de aanslag in het volgende jaar.
Na de voorgestelde bestemmingen blijft er nog €1.087.384 over aan resultaat. Dit resultaat geven we terug aan de belastingbetaler door middel van een teruggaaf op de aanslag OZB van 2018.

Sisa bijlage

				Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties						
Sisa bijlage verantwoordingsinformatie 2016 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 10 januari 2017										
OCW	D9	Onderwijsachterstanden beleid 2011-2017 (OAB)	Besluit specifieke uitkeringen gemeentelijke onderwijsachterstanden beleid 2011-2017	Besteding (jaar T) aan voorzieningen voor voorschoolse educatie die voldoen aan de wettelijke kwaliteitseisen (conform artikel 166, eerste lid WPO)	Besteding (jaar T) aan overige activiteiten (naast VVE) voor leerlingen met een grote achterstand in de Nederlandse taal (conform artikel 165 WPO)	Besteding (jaar T) aan afspraken over voor- en voegschoolse educatie met bevoegde gezagsorganen van scholen, houders van kindcentra en peuterspeelzalen (conform artikel 167 WPO)	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1)			
				Aard controle R Indicatornummer: D9 / 01	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 02	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 03	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 04			
				€ 111.400	€ 0	€ 0	€ 10.379			
				Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	Aan andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (lasten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid	Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	Van andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (baten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid			
I&M	E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaa	Subsidieregeling sanering verkeerslawaa	Provincies, gemeenten en gemeenschappelijke regelingen (Wgr)	Hieronder per regel één beschikingsnummer en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie	Besteding (jaar T) ten laste van rijksmiddelen	Overige bestedingen (jaar T)	Besteding (jaar T) door meewerk dat o.b.v. art. 126 Wet geluidshinder ten laste van het Rijk komt	Correctie over besteding (jaar T-1)	
					Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E3 / 01	Aard controle R Indicatornummer: E3 / 02	Aard controle R Indicatornummer: E3 / 03	Aard controle R Indicatornummer: E3 / 04	Aard controle R Indicatornummer: E3 / 05	
					1	lenM/BSK-2016/185143	€ 71.250	€ 0	€ 0	€ 0
					Kopie beschikingsnummer	Kosten ProRail (jaar T) als bedoeld in artikel 25 lid 4 van deze regeling ten laste van rijksmiddelen	Cumulatieve bestedingen ten laste van rijksmiddelen tot en met (jaar T)	Cumulatieve overige bestedingen tot en met (jaar T)	Cumulatieve Kosten ProRail tot en met (jaar T) als bedoeld in artikel 25 lid 4 van deze regeling ten laste van rijksmiddelen	
I&M	E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaa	Subsidieregeling sanering verkeerslawaa	Provincies, gemeenten en gemeenschappelijke regelingen (Wgr)	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E3 / 06	Aard controle R Indicatornummer: E3 / 07	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E3 / 08	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E3 / 09	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E3 / 10	
					1	lenM/BSK-2016/185143	€ 0	€ 71.250	€ 0	€ 0
					100					
SZW	G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet gemeentedeel 2016	Alle gemeenten verantwoord voor het gemeentedeel over (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr.	Besteding (jaar T) algemene bijstand	Baten (jaar T) algemene bijstand (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) IOAW	Baten (jaar T) IOAW (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) IOAZ	Baten (jaar T) IOAZ (exclusief Rijk)	
				Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente	
				L1 Participatiewet (PW)	L1 Participatiewet (PW)	L2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW)	L2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW)	L3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ)	L3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ)	
				Aard controle R Indicatornummer: G2 / 01	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 02	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 03	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 04	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 05	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 06	
SZW	G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet gemeentedeel 2016	Alle gemeenten verantwoord voor het gemeentedeel over (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr.	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	
				Besteding (jaar T) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen	Baten (jaar T) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen	Baten (jaar T) WWIK (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet	Baten (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet (excl. Rijk)		
				Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente		
				L4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004)	L4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004)	L6 Wet werk en inkomen kunstenaars (WWIK)	L7 Participatiewet (PW)	L7 Participatiewet (PW)		
SZW	G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet gemeentedeel 2016	Alle gemeenten verantwoord voor het gemeentedeel over (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr.	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 07	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 08	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 09	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 10	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 11	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: G2 / 12	
				€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	Nee	

SZW	G2A	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_totaal 2015 Gemeenten die uitvoering in (jaar T-1) geheel of gedeeltelijk hebben uitbesteed aan een Openbaar lichaam o.g.v. Wgr verantwoorden hier het totaal (jaar T-1). (Dus: deel Openbaar lichaam uit SiSa (jaar T-1) regeling G2B + deel gemeente uit (jaar T-1) regeling G2A) □	Hieronder per regel één gemeente(code) uit (jaar T-1) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: G2A / 01</i>	Besteding (jaar T-1) algemene bijstand inclusief geldstroom naar openbaar lichaam I.1 Participatiewet (PW) <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: G2A / 02</i>	Baten (jaar T-1) algemene bijstand (exclusief Rijk) inclusief geldstroom naar openbaar lichaam I.1 Participatiewet (PW) <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: G2A / 03</i>
			1 061859 Gemeente Berkelland Hieronder verschijnt de gemeente(code) conform de keuzes gemaakt bij indicator G2A / 01 In de kolommen hiernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: G2A / 07</i>	€ 6.520.544 Baten (jaar T-1) IOAZ (exclusief Rijk) inclusief geldstroom naar openbaar lichaam I.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ) <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: G2A / 08</i>	€ 91.211 Besteding (jaar T-1) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen inclusief geldstroom naar openbaar lichaam I.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004) <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: G2A / 09</i>
			1 061859 Gemeente Berkelland Hieronder verschijnt de gemeente(code) conform de keuzes gemaakt bij indicator G2A / 01 In de kolommen hiernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: G2A / 13</i>	€ 47.190 Baten (jaar T-1) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet (excl. Rijk) inclusief geldstroom naar openbaar lichaam Participatiewet (PW) <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: G2A / 14</i>	€ 59.400
			1 061859 Gemeente Berkelland	€ 0	

SZW	G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_gemeent edeel 2016 Besluit	Besteding (jaar T) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob) <i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G3 / 01</i>	Besteding (jaar T) kapitaalverstrekking (exclusief Bob) <i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G3 / 02</i>	Baten (jaar T) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob) (exclusief Rijk) <i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G3 / 03</i>
			€ 0	€ 0	€ 0
			Baten (jaar T) Bob (exclusief Rijk) <i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G3 / 07</i>	Besteding (jaar T) aan uitvoeringskosten Bob als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004 <i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G3 / 08</i>	Volledig zelfstandige uitvoering Ja/Nee <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: G3 / 09</i>
			€ 0	€ 0	Nee
SZW	G3A	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_totaal 2015 Besluit	Hieronder per regel één gemeente(code) uit (jaar T-1) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: G3A / 01</i>	Besteding (jaar T-1) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob) inclusief geldstroom naar openbaar lichaam <i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G3A / 02</i>	Besteding (jaar T-1) kapitaalverstrekking (exclusief Bob) inclusief geldstroom naar openbaar lichaam <i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G3A / 03</i>
			1 061859 Gemeente Berkelland	€ 189.257	€ 479.837
			Hieronder verschijnt de gemeente(code) conform de keuzes gemaakt bij G3A / 01 In de kolommen hiernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen <i>Aard controle n.v.t.</i> <i>Indicatornummer: G3A / 07</i>	Besteding (jaar T-1) Bob inclusief geldstroom naar openbaar lichaam <i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G3A / 08</i>	Baten (jaar T-1) Bob (exclusief Rijk) inclusief geldstroom naar openbaar lichaam <i>Aard controle R</i> <i>Indicatornummer: G3A / 09</i>
			1 061859 Gemeente Berkelland	€ 0	€ 0

Fotoverantwoording

Programmabegroting Voorkant

Veranderende samenleving, vernieuwd bestuur

Binnenkant

Demografische ontwikkelingen

Voorblad

Binnenkant

Plattelandsontwikkeling

Voorblad

Binnenkant

Decentralisaties en Transities

Voorblad

Binnenkant

1.1. Cultuur

Voorblad

Binnenkant

1.2. Sport

Voorblad

Binnenkant

Gemeentehuis Borculo

Jolanda Gersen

Girlsday'. Meisjes ontdekken techniek bij Timmerij BV.

Foto Tim-merije.

Koptekst artikel over aanpak krimp in Beltrum. Dagblad Trouw 21 juli 2014.

Ooievaarslaantje, gedenkbos Neede

Alie Vreemann, Neede

Cartoon krimp

Provincie Overijssel

Roerdalen

Gemeente Berkelland

Landbouw aan de Geesterenseweg

Gemeente Berkelland

Zorgboerderij de Leerkotte Geesteren

Gemeente Berkelland

Coulissenlandschap

Hans Hendriksen

WMO team Beltrum

Gemeente Berkelland

Zorgboerderij Hasselo

Gemeente Berkelland

Gezellige dag

Welzijnsraad

Kindervoorstelling

Gemeente Berkelland

Taptoe

Gemeente Berkelland

Corso Rekken

Berkellandfoto

Wielrenwedstrijd

Gemeente Berkelland

Voetbalwedstrijd

Gemeente Berkelland

Lekker zwemmen

Gemeente Berkelland

2.1. Werkgelegenheid Voorblad Binnenkant	<i>Bedrijventerrein Berkelland</i> Janja Molenmaker <i>Uitreiking prijs ondernemersvriendelijkheid</i> Gemeente Berkelland <i>Techniek Lokaal Borculo</i> Stichting BTO Berkelstreek <i>Muldershuis Eibergen druk bezocht</i> Gemeente Berkelland <i>Shortgolf Berkelland bij Eibergen met uitzicht op de Maat</i> <i>Wandelen in het mooie buitengebied van Berkelland</i> <i>Kanoën op de Berkel in Rekken</i> W. Scheeringa <i>Berkelvisie Beleef de Berkel</i> Derde Berkelcompagnie <i>Eibergen Haverkortweide</i> Henk Braakhekke <i>Privé foto</i> Prowonen <i>Zonnepanelen</i>	Gemeentehuis Borculo, Jolanda Gersen
2.2. Recreatie & Toerisme Voorblad Binnenkant		
3.1. Wonen Voorblad Binnenkant		

Gemeente Berkelland		
3.2. Leefomgeving	<i>Privéfoto</i>	
Voorblad	ProWonen	
Binnenkant	<i>Opening wijkmoestuin De Berg 9 april 2014</i>	
	ProWonen	
	<i>Groot Zevert mestvergisting Bellegoor</i>	
	Groot Zevert	
4.1. Besturen met Betrokkenheid	Bezoek Koning en Koningin aan Berkelland	
Voorblad	Gemeente Berkelland	
Binnenkant	Brainstorm met inwoners Gemeente Berkelland	
	Facebook pagina wijk De Berg Neede	
	Gemeente Berkelland	
4.2. Integrale Veiligheid	<i>Cartoon</i>	
Voorblad		
Binnenkant	<i>Cartoon</i>	
	<i>Open dag brandweer Neede</i>	
Demografische ontwikkelingen		<i>Ooievaarslaantje, gedenkbos Neede, Alie Vreemann, Neede</i>
Plattelandsontwikkeling		<i>Landbouw aan de Geesterenseweg, Gemeente Berkelland</i>
Decentralisaties en Transitie		<i>WMO team Beltrum, Gemeente Berkelland</i>
1.1. Cultuur		<i>Kindervoorstelling Gemeente Berkelland</i>
1.2. Sport		<i>Wielrenwedstrijd Gemeente Berkelland</i>
2.1. Werkgelegenheid		<i>Bedrijventerrein Berkelland Janja Molenmaker</i>
2.2. Recreatie & Toerisme		<i>Muldershuis Eibergen druk bezocht Gemeente Berkelland</i>
3.1. Wonen		<i>Eibergen Haverkortweide Henk Braakhekke</i>
3.2. Leefomgeving		<i>Planten Koningslinde met buurt Willem Alexanderlaan in Ruurlo Gemeente Berkelland</i>
4.1. Besturen met Betrokkenheid		<i>Gemeenteraad in vergadering Gemeente Berkelland</i>
4.2. Integrale Veiligheid		<i>Basisschoolkinderen krijgen bezoek van de ambulance Obs De Hofmaat in Neede (10-11-2010)</i>

